

IWONA ZAWISZA-CHYZANOWSKA

*Algesiu
rašyta
Tesknotą pisane*

IWONA ZAWISZA-CHYZANOWSKA

*Ilgesiu
rašyta
Tėsknotą pisane*

PRIE NEVĖŽIO
NAD NIEWIAŽĄ

PASAULIO
LIETUVIŲ
CENTRAS

Kaunas
2 0 2 1

Viskas praeina tarsi sapnas...

Mieli skaitytojai,

Iš lenkų kalbos vertė
Robertas Keturakis ir Tomas Stasiulaitis

Nuotraukos iš autorės archyvo

Pavardžių ir vietų sutapimas atsitiktinis.
Nuoširdžiai dėkoju už pagalbą visiems, kurie ją suteikė.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Iwona Zawisza Chrzanowska, 2021

© Pasaulio lietuvių centras, 2021

ISBN 978-

Daugelį metų dirbau redaktore ir tekstus įvairiems žurnalams rašiau tekstus. Nelaikau savęs poete ar rašytoja. Poezijos tomelis „Ilgesiu rašyti“ („Tęsknoto pisane“) kilo iš širdies ilgesio tam, kas liko praeityje: šeimos namams, vaikystei ir ypač artimiesiems, išėjusiems į amžinybę.

Tai duoklė ne tik jiems, bet ir gimtinei – tai, kuri Mazovijoje, ir tai, kuri Liaudos krašte.

Kai kurių eilėraščių ar romano „Prie Nevėžio“ („Nad Niewiażą“) nebūtų, jei ne mano mylimas tėvas Zygmuntas Jacekas Dowgiałło Zawisza – Zadorų herbo paveldėtojas, kadaise galingos lietuvių giminės palikuonis. Jis mane išmokė meilės poezijai ir literatūrai, o labiausiai – savo gimtajam kraštui. Pasakodavo apie dvarus Slabadoje, Zavišine, rūmus Linkuvoje. Klausiausi šeimos istorijų ir išsaugojau jas savo širdyje, kad vėliau perkelčiau ant popieriaus.

Šis romanas – tai išgalvota istorija, paremta pasakojimais mano tėvo, kuris mirė, kai man buvo vos trylika metų...

Prieš dvidešimt metų atvykau į savo gimtąją Liaudą ir įsimylėjau šį kraštą. Nesvarbu, kad greitai nebeliks dvarų Slabadoje ir Linkuvoje – čia yra mano artimųjų kapai. Šis kraštas tapo mano antrąja gimtine, ir kiekvienais metais kaip gandas, kuris grįžta į savo lizdą, ir aš su savo vyru Stanislovu atvykstu į Lietuvą.

Mano širdyje yra dvi dalys: lenkiška ir lietuviška. Čia sutikau nuostabių žmonių – ir lietuvių, ir lenkų kilmės. Šių kilnių žmonių dėka mano eilėraščiai ir knyga buvo išleisti abiejomis kalbomis. Taip išsipildė didžiausia mano svajonė – išleisti savo kūrinius lietuvių kalba. Dėkoju visiems, kurie prie to prisidėjo, ypač poniai Kristinai Giedraitienei.

Linkiu malonaus skaitymo.

Pagarbiai
Iwona Zawisza-Chrzanowska

Wszystko przemija, tak jak sen...

Szanowni Państwo, drodzy Czytelnicy,

Przez wiele lat byłam redaktorem i pisywałam do różnych czasopism, Nie uważam się ani za poetkę, ani za pisarkę. Tomik wierszy „Tęsknoto pisane“ powstał z porywu serca z tęsknoty za tym co przeminęło: za rodzinnym domem, dzieciństwem a szczególnie za bliskimi co odeszli w wieczność.

To hołd złożony nie tylko im ale i ziemi ojczystej tej mazowieckiej i Laudzie. Nie byłoby niektórych wierszy, ani powieści „Nad Niewiażą“ gdyby nie mój ukochany ojciec Zygmunt Jacek Dowgiałło Zawisza herbu Zadora potomek niegdyś możnego litewskiego rodu. To on nauczył mnie kochać poezję, literaturę, a przede wszystkim swoje rodzinne strony Opowiadał o dworze w Słobódce, Zawiszynie, pałacu w Linkowcu. Słuchałam opowieści rodzinnych i przechowywałam w sercu by potem przelać na papier.

Powieść to fabularyzacja opowiadań mojego ojca który odeszedł do Boga kiedy miałam zaledwie trzynaście lat...

Dwadzieścia lat temu przyjechałam w rodzinne strony do Laudy i pokochałam tę ziemię I nie ważne, że nie dworu w Słobódce a i Linkowca zapewne niedługo nie będzie ale tu są groby moich bliskich Ta ziemia stała się moją drugą ojczyzną, i co roku ja bocian co wraca do swego gniazda przyjeżdżam z mężem Stanisławem na Litwę. Moje serce ma dwie

komory polska i litewska. Tu poznałam wspaniałych ludzi Litwinów i z pochodzenia Polaków. To dzięki takim szlachetnym ludziom moje wiersze i książka zostały wydane w obu językach. Spełniło się moje największe marzenie wydania w języku litewskim moich prac.

Dziękuję wszystkim którzy przyczynili się do tego, a szczególnie pani Kristina Giedraitienė.

Życzę miłej lektury.

Z szacunkiem
Iwona Zawisza-Chrzanowska

Autografas ?

APIE AUTORE

*I*wona Małgorzata Dobrogniewa Dowgiałło Zawisza, Zadorų herbo paveldėtoja, ostruvietė (gimusi Mazovijos Ostruvoje (lenk. Ostrów Mazowiecka)), pagal išsilavinimą teologė, tikybos mokytoja. Daugelį metų dirbo misijos leidinių redaktore, o nuo 2009 m. – lenkų organizacijos vieni-jančios asociacijos „Jedność“ leidinio „Wiadomości Polskie“ Kubanėje (Rusija) redaktore. Lenkijos dvarininkų draugijos (*Polskie Towarzystwo Ziemiańskie*), Didžiojo Seimo palikuo-nių asociacijos (*Stowarzyszenie Potomków Sejmu Wielkiego*) narė, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminių asociacijos (*Stowarzyszenie rodow Wielkiego Księstwa Litewskiego*) prezi-dentė ir Lenkijos bajorų sąjungos (*Związek Szlachty Polskiej*) narė, dviejų poezijos knygų „Kalėdiniai pasakojimai“ („Božo-narodzeniowe opowiadania“) ir „Ilgesiu rašyti“ („Tęsknotą pisane“), romano „Prie Nevėžio“ („Nad Niewiażą“) ir kny-gelės vaikams „Meškiuko Zizio nuotykių“ („Przygody misia Zyzia“) autorė, savo giminės genealogijos ir bajorų bei dva-rininkijos religingumo tyrinėtoja, straipsnių šiomis temomis autorė.

O AUTORZE

*I*wona Małgorzata Dobrogniewa z Dowgiałłów Zawisza herbu Zadora, ostrowianka, z wykształcenia teolog katecheta. Przez wiele lat redaktor materiałów misyjnych a od 2009 roku redaktor „Wiadomości Polskich” na Kubaniu. Członek Pol-skiego Towarzystwa Ziemiańskiego, Stowarzyszenia Potom-ków Sejmu Wielkiego i Związku Szlachty Polskiej Autorka „Bożonarodzeniowych opowiadań” dwóch tomików wierszy „Tęsknotą pisane” i powieści „Nad Niewiażą” oraz książeczki dla dzieci „Przygody misia Zyzia” Zainteresowana genealogia własnego rodu i religijnością ziemiańsko-szlachecką Autorka artykułów na te tematy.

ILGESIU RAŠYTA

*I*lgiuosi
namų,
kurie
jau
nei dvaras,
nei rūmai.
Ilgiuosi
tylios
užuoglaudos
vaikystei.
Ilgiuosi
mamos,
amžinai
užimtos,
gražios.
Regis,
laikas jai
paklusnus.
Ilgiuosi tėvo,
sėdinčio
ant seno
suolo
su pypke
ir šalia
padėtu
kriukiu.
Ilgiuosi močiutės –
praėjusio laiko

TĘSKNOTĄ PISANE

*T*ęsknię
za domem,
co nie był
już
dworem,
ani
pałacem.
Za cichą
przystanią
dzieciństwa.
Za matką
wiecznie
zajętą,
piękną
jakby czas
dla niej
nie istniał.
Za ojcem
siedzącym
na starej
ławce
z fajką
i laską
przy boku.
Za babcią,
wielką damą
minionej epoki
zrywającą

kilnios damos,
 skinančios
 irisus ir rožes
 sode,
 paskendusiam
 saulės šviesoje.
 Ilgiuosi senelio,
 sugrižtančio
 po darbų,
 saldainiais
 vaišinusio
 vaikus.
 Ilgiuosi
 auklės,
 maitinusios
 pienu
 ir pasakom
 senojoj
 pavėsinėj.
 Išėjo,
 paliko
 neatsakytą
 klausimą
 už Amžinybės
 slenksčio...

*Ojciec Zygmunt Zawisza
 z córkami Iwoną i Grażyną*

irysy i róże
 w ogrodzie
 pełnym
 słońca.
 Za dziadkiem,
 co
 rozdawał,
 cukierki
 przedszkolakom
 po drodze
 z pracy.
 Za
 nianią
 karmiącą
 mlekiem
 i bajkami
 w starej
 altanie.
 Odeszli.
 A tyle pytań
 bez odpowiedzi
 na
 progu wieczności...

*Autorė su tėvu
 Autorka z Ojcem,
 Ostrów Maz*

NORAS

*N*elyg realybėje
 regėjau sapne
 mėlyną padangę
 virš Nevėžio,
 žalias įkalnes,
 užklotas
 žydinčiom
 saulutėm
 ir ramunėm.
 Rytmetį
 išbėgdavau
 iš kiemo
 apsirengusi
 melzganos
 miglos
 suknyte,
 vainikuota
 kaip džiūgaujanti
 nuotaka,
 sutinkanti
 sužadėtinį,
 atjojantį
 ant balto žirgo.
 Kur jūs,
 neišsaugoti
 namai gimtieji?

*Motina
 Matka Stanisława
 Zawiszyna*

PRAGNIENIE

*S*niłam
 na jawie
 sine niebo
 nad Niewiażą,
 zielone
 wzgórze
 pokryte
 kwiatami
 barwinka
 i rumianku.
 Wybiegłam
 rankiem
 z dworu
 w sukni
 z turkusowej
 mgły
 w wianku
 ze stokrotek
 jak szczęśliwa
 narzeczona
 witająca
 ukochanego
 na białym koniu.
 Gdzie jesteś
 utracony
 domu rodzinny?

NEVĖŽIS

Miglos –
lyg merginos,
pasipuošusios
pokylio
suknelėm,
debiutuoja –
subtilios
ir virpančios,
užburiančios
žavesiu
akimirką.
Skrieja,
sukasi
šokyje.
O upė
tyliai,
tingiai
sruvena
kaip laikas,
kuris
praeina
ir jau
niekados
negrįš.

Džiadek Walerian z
ojcem i kuzynostwem

NIEWIAŻA

Mgły
jak panny
w balowych
sukniach
debiutantek,
cieniutkie
i drżące
oczarowane
oczarowaniem
chwili.
Mkną,
wirują
tańczą.
A rzeka
płyń
cicho,
leniwie
jak
czas,
który
przemija
i już
nigdy
nie powróci.

Linkuvos dvaras
Linkowiec

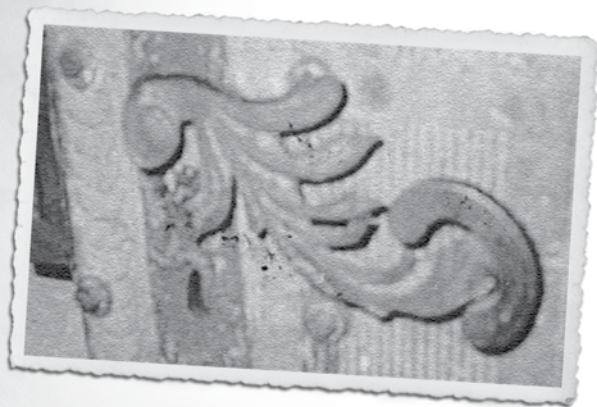
DURŲ RANKENA

Žavi,
nukalta,
sena,
laiko apgraužta,
kaip
moters
veidas
raukšlėtas,
neišniekintas,
bet paliestas
didingumo.
Tiek daug istorijų
atmena!
Atrodė –
jaunai
merginai
durys
atsivėrė
į laimę,
deja!
atsivėrė
į kančią,
paliekamą
pono
Visagalio,
kuris
miglotoj aušroj
prašapo pajodinėti

KLAMKA

Piėkna,
kuta
stara,
zniszczona
zębem czasu,
jak
kobieta
ze
zmarszczkami
co ją nie
szpecą
lecz dodają
dostojeństwa.
Ile historii
pamięta.
Pannę
młodą
co otworzyła
drzwi do
szczęścia,
a były
tylko
wrotami
cierpienia.
16
Możnego
pana
co

juodbėriu žirgu.
 Aš paliečiau
 buvusios epochos
 relikviją,
 paskutinįsyk
 tą vasarą,
 kupiną
 atsiminimų...
 Nėra
 jau rankenos –
 parduota
 sendaikčių
 turguje
 miniai –
 istorijos
 sargybai.

bladym
 świtem
 wyruszał
 na przejażdżkę
 karym koniem.
 Dotknęłam
 tej
 relikwii
 minionej
 epoki
 ostatni
 raz
 w tamto
 lato
 pełne
 wspomnień.
 Nie ma
 już klamki,
 sprzedana
 na targowisku motłochu
 niema
 strażniczka
 historii.

Linkuvos dvaras
 Linkowiec

POKALBIS

– Štai vėlei ir aš.
– Mes lūkuriavom.
– Tu grįžai
kaip gandra
lizdan.
– Lizdo
jau nėra –
išardytas.
Esu tiktai aš.
– Todėl tavyje
ir giria,
ir slenkenos kilimas.
Ir kapai, laiko
naikinami.
– Tavyje budi
atmintis,
tikėjimas
ir širdis.
– Man čia gera.
Aš prisėsiu
ant kapo akmens
kaip ant kėdės.
– Pailsėk,
tu savyje
tik žemės grumstelis.
Jau jo nieks neatims.
– Aš liūdžiu be jūsų.
Ir tiek jūsų klausinėju.

ROZMOWA

– Pnów jestem.
– Czekaliśmy.
Wróciłaś
jak bocian do gniazda.
– Nie ma go,
zostało zniszczone.
Tu tylko jestem u siebie.
– Za to masz las
i dywan z barwinków.
– I mogiły co dotknął je czas.
– Masz pamięć, wiarę
i serce.
– Dobrze mi tutaj.
Usiądę na nagrobnym kamieniu
jak na ławeczce
– Odpocznij,
jesteś u siebie.
Tego skrawka ziemi
nie zabierze
już nikt.
– Tęsknie za Wami.
Tyle mam pytań.
– Spotkamy się
w swoim czasie.
– Jaka tu cisza.
Otulę was moja modlitwa
I ocalę od zapomnienia.....

– Mes susitiksimė stojus laikui.
– Čia tokia nuostabi tylą.
Savo malda aš jus apgaubsiu
ir sergėsiu nuo užmaršties...

???

TU IŠĖJAI

Tu išėjai.
Aš tave regiu.
Visada sėdi
greta ant kėdės –
visada
šalia manęs.
Skriejam
į fantazijos šalį
nešami poezijos
puslapių.
Tavo gerosios
rankos
mane apkabina,
kada raudu...
Bučiuoji mano
spindinčią galvą,
kupiną svajonių.
Tu išėjai.
Skubėdamas.
O ašai
tiek daug
norėjau tau
pasakyti,
tėvužėli,
mano mylimasai...

ODESZLEŚ

Odszedłeś.
Widzę Cię.
Siedzisz w fotelu
zawsze
przy mnie
blisko.
Przenosimy się
w krainę
fantazji
na kartach
poezji.
Twoje
dobre ręce
przytulają mnie
kiedy płaczę.
Całujesz
moją
gorącą głowę,
pełną
marzeń.
Odszedłeś.
Tak szybko...
A tyle
chciałam Ci
powiedzieć
najdroższy
Ojcze.

Tėvas
Ojciec Zygmunt Zawisza

SODE

Nuostabią
gegužės dieną
vyšnios šakelė
paglostė
man plaukus,
ir žiedai
papuošė
baltu vainiku
jaunystės svajonių
sapnus.
Žiedlapiai
sklendė
ant rasos
sudrėkintos
žemės,
o gal sudrėkintos
ašarų mano...
Ir
gaubėsi
baltąja
ilgesio skara
tas pavasaris...

W OGRODZIE

W
majowy
piękny dzień
gałąź wiśni
zaczepiła
moje włosy
i kwiaty
ustroiły
w biały
wieniec marzeń
snu
o młodości.
Płatki
cicho spadały
na ziemię
wilgotną
od rosy,
a może
moich łez
i
otulały
białym
szalem tęsknoty
za tamtą
wiosną...

BEPRASMYBĖ

*R*audiojo
kamuojamas
vargo
ir liūdesio, kad nutols
negrižtamai,
beprasmiškai,
be svajonių.
Menkutė
laimė,
praradusi
iliuzijas
ir
džiaugsmą,
artumą,
suopratį,
naivumą,
praradimą,
tikėjimą,
kad visados
gali būti
tik gėris –
ir verta
palaukti
net amžinybę
todėl, kad nieko
nėra be laimės,
o prasmės –
be beprasmybės.

BEZ SENSU

*Z*aplakala
z rozpaczy
i tęsknoty,
że przeminie
bezpowrotnie
bez sensu,
bez marzeń
małe
szczęście
odarte
ze
złudzeń,
z radości,
bliskości
i zrozumienia.
Naiwne,
zagubione,
ufne,
że zawsze
może być
tylko lepiej
i warto
poczekać
nawet
wieczność,
bo
nie ma
niczego

?

bez
szczęścia
i sensu
bez sensu.

ILIUZIJA

*N*eegzistuojantis,
netikras,
nerealus
ir
išgalvotas
kaip
bobų vasara:
nei bobos,
nei vasaros...
Svajonių sapnas
apie jaunystę,
laimę
ir rūmus,
kur dingo
už septynių
kalvų
istorijos.
Karalaitį
iš pasakos
neužbaigtos,
kuris pametė
savo kelią
dėl neišsipildžiusios
meilės didžios.

ZŁUDZENIE

*N*ieistniejąca,
nieprawdziwa,
nierzeczywista
i
wymyślona
jak
babie lato,
co ani babie
ani lato...
Senne marzenie
o młodości,
szczęściu
i pałacu
co zniknął
za siedmioma
pagórkami
historii.
Królewiczu
z bajki
niedokończonej,
co zagubił
własną drogę
do niespełnionej
wielkiej miłości.

POST SCRIPTUM

*P*risėdo užsiverkusi
svajonių kryžkelėj,
apspurus,
apmėtoma akmenimis,
įžeidinėjama,
pajuokiama,
pažeminama,
sudraskytu rūbu,
siekais,
kurie neišsipildo –

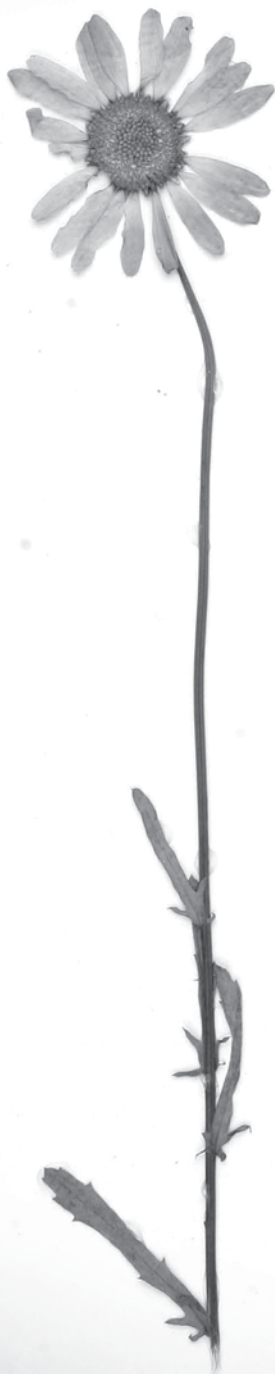
Nelaimingoji
savimeilė –

POST SCRIPTUM

*U*siadla
zaplakana
na rozstajach
marzeń.
Zbrukana,
obrzecona
kamieniem
zniewagi
i drwiną.
Wykpiona,
upokorzona
w podartej
sukni
pragnień,
które
się
nie spełnią.
Nieszczęśliwa
miłość własna.

PRARASTOJI

Netikėtai
priėjo
rarastoji –
iš kretančio liūdesio,
senstančio kūno.
Iš sapnuojamos
jaunystės
ir nerealaus
išsipildymo nerimavo.
Prisėdo
ant seno
svajonių suolo,
apgaubta
melancholijos
prietemos...
ir iš žiedlapių
būrė:
„Myli... nemyli“

ZAGUBIONA

Zagubiona
przyszła
nagle
z nieuzasadnionej
tęsknoty
starzejącego
ciała,
snu
o młodości
i spełnieniu,
nierealna.
Przykucnęła
na starej
ławeczce
marzeń,
otulona
kwiatem
melancholii
i wróżyła
z płatków
Kocha... Nie kocha...

NEREIKALINGOJI

*A*tslinko vėluodama,
apsirengusi senu, sunešiotu,
sulopytu
apdaru –
nekviesta,
nelaukta,
nerimta.
Ir tapo
ne žaislu,
bet liūdesiu
ir svajone.
Romantiška,
neužganėdinta,
alkana.
Tik štai –
tarp lūpų
ir vilties
kraštelio
nieko
jau nebebus...

NIEPOTRZEBNA

*P*rzyszła
spóźniona
w przykrótkiej,
starej
sukience,
nieproszona,
niewyczekiwana,
niepoważna.
Miała być
igraszką,
a stała się
tęsknotą,
marzeniem.
Romantyczna
i zachłanna,
głodna.
Tyle, że
pomiędzy
ustami,
a brzgiem
pucharu
nic się
nie wydarzy...

PATIRTIS

*S*ustingo mergaitė
prie bedugnės – gilios
kaip jos akys.
Stryktelėjo,
nes be galo
norėjo
pažvelgti,
kas ten –
bedugnės
dugne.

EMPIRIA

*S*tanęla dziewczyna
nad przepaścią
głęboką
jak
jej oczy.
Skoczyła,
tak
bardzo
chciała się
przekonać
co jest
na dnie.

TU NEATEISI

Tu neateisi –
pēdsakus
užpustē sniegas.
O širdī
šaltis
pavertē
kieta
ledo nuoskila,
ašarom,
neatstumiančiom
liūdesio.
Aš stengiuos
ledą ištirpdyti
jausmų vulkane.
Netirpsta.
Tiktai ašaros
degina
ir žeidžia,
o tu
ir pašaukta
pro ašaras
nesugrįši,
mano jaunyste...

NIE PRZYJDZIESZ

Nie przyjdziesz,
ślady,
zasypał
śnieg.
Mróz
zamroził
serce
na twardy
kawał lodu.
Próbuję
łzami
tęsknoty,
która
nie mija
ogrzać je
w burzy uczuć.
Nadaremno.
Łzy
tylko
pieką i ranią,
a ty
i tak
nie powrócisz
moja młodości.

IEŠKOJIMAI

Aš tavęs ieškojau
kryžkelėje
pasaulio
sapnų.
Aš ieškojau tavęs
sapnuose,
rūkuose
neišsipildžiusiuose.
Aš ieškojau tavęs
vasaros
gėlėse,
ilgesio
sode,
aistros
šalyje.
Neradau
savo
jaunystės.

POSZUKIWANIA

Szukałam cię
na rozstaju dróg
w
świecie
marzeń.
Szukałam cię
w snach,
w mgle
niespełnienia.
Szukałam cię
w kwiatach,
na łące,
w ogrodzie
tęsknoty
w
krajnie
namiętności.
Nie znalazłam
moja
młodości.

PASIMATYMAS

*G*era,
kad kryžkelėje
savo prarasto
gyvenimo
tave sutikau,
sode, užtvindytame
tavo muzikos,
rasos laše,
oleandro žiede.
Tu grojai...
O aš
stebuklingame
spindesy
šokau menuetą
Mocarto,
apsirengusi
simfonijos
muslino suknele –
laiminga
akimirkos
užmaršty.

SPOTKANIE

*T*o
dobrze,
że
Cię spotkałam
na rozstaju dróg
mego zagubionego
życia.
W ogrodzie pełnym
Twojej Muzyki
w kropelce rosy
na kwiecie oleandru.
Grałeś...
A ja
w bajkowej
poświacie
tańczyłam Menueta
Mocarta
w sukni
z muslinu symfonii,
szczęśliwa
w promyku
chwili
zapomnienia.

BURTAI

Aš tave sugalvoju
kūrybos vienatvėje,
o gal tu man
prisisapnavai
begaliniam sapne
apie nebūtą meilę...
O galbūt, akimirką
žvilgtelėjusi,
tyliai nutolstu
į graudų laiką,
į bemiegę naktį,
į tamsos tylą,
į neaprėpiamą liūdesį,
kad viskas jau nesugrįš,
neateis –

CZAR

Wymyślałam cię,
z twórczej samotności,
A może wyśniłam
w nieskończonym śnie
o niespełnionej miłości
A może przyszedłeś na chwilę,
by odejść po kryjomu,
w smutnej godzinie
w nocy bez snu,
w ciszy mroku
w wielkiej tęsknocie
Za tym co już nie wróci...
Nie przyjdzie. Nie przycupnie
na ławeczce z młodości.

DĖKOJU

Dėkoju,
kad Tu esi,
kad buvai,
kad apgaubdavai –
kaip apsiaustu –
savo meile
nepaskandinama.
Saugojai.
Už viską
dėkoju,
mylimas
mano vyre.

DZIĘKUJĘ

Dziękuję,
że jesteś,
że byłeś,
że otulałeś
mnie miłością
jak płaszczem
nieprzemakalnym.
Chroniłeś.
Dziękuję
za wszystko
ukochany
Mężu.

*Prosenelis
Pradziad Waleryjan Dowgiałło
Zawisza Linkowiec*

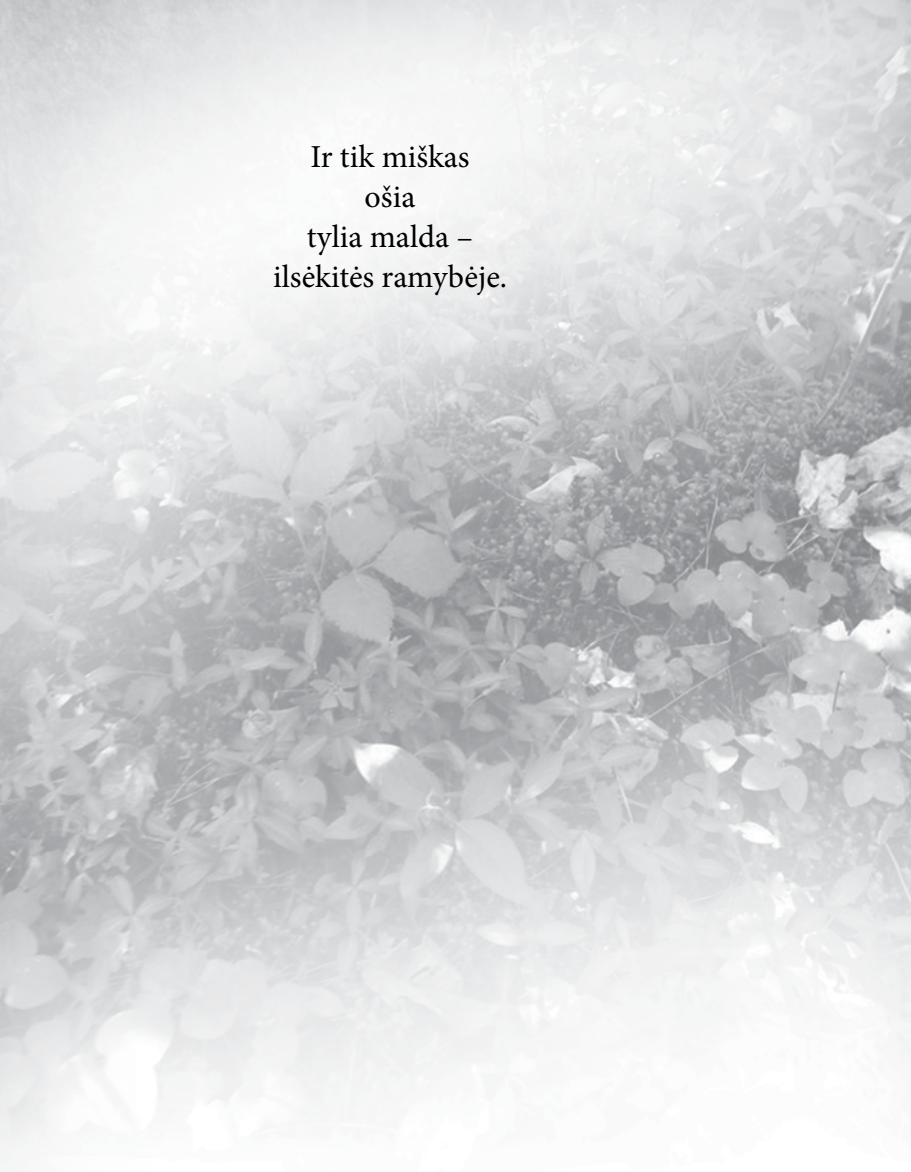
LINKUVOS KAPINĖS

Amžino miego
skaistume,
ant kapinių
kalnelio
miško tankmėje,
laukinių alyvų apsupti
miega amžinu miegu.
Paskutiniame
žemės lopinėlyje,
kuris jiems priklausė.
Tie, kurių seniai nebėra.
Gražios ponios
didelėmis skrybėlėmis,
išdidūs ponai
su signetėmis*
ant pirštų,
vaikai,
kuriems nebuvo lemta
užaugti
ant mėlino žemių kilimo.
Seni kapai
su paprastais kryžiais,
paliestais laiko tėkmės.
Paskutiniai liudytojai
praeities istorijos.

* Signetė (lot. *signum* – ženklas, žymė) – žiedas, kurio akyje išraižytas herbas, monograma.

CMENTARZ LINKOWIECKI

Wpoświacie
snu wiecznego
Na cmentarnym
wzgórzu
w leśnych chaszczach
w otulinie
dzikich bzów .
Śpią snem wiecznym
Na ostatnim kawałku
Ziemi co była
Ich własnością
Ci co
dawno nie ma
Piękne panie w
Wielkich kapeluszach
Dumni Panowie
z pierścieniami
herbowymi na palcach
Dzieci co niedane
Było im dorosnąć
Na błękitnym
Dywanie z barwinków
Stare groby
Z prostymi krzyżami
Dotknięte zrębem czasu
Ostatni świadkowie
Minionej historii

Ir tik miškas
ošia
tylia malda –
ilsėkitės ramybėje.

I tylko
las szumi
cichą modlitwę R.I.P

*Lietuva, giminės kapas
Litwa, grób rodzinny*

PRAŠYMAS

*E*su
prabėganti
akimirka,
laikinumas
ant amžinybės
slenksčio.
Beldžiuosi
pas Tave,
bet neatidaryk
dar man durų.
Nepasiruošiau,
nesusitaikiau
pilna pasaulio.
Duok man,
Viešpatie,
dar laiko,
kad prieš Tave
stočiau
meilėje ir tiesoje,
susitaikiusi,
Tau atsidavusi.
Duok man
tų akimirkų
svajonių,
ilgesio,
laikinumą.

PROŠBA

*J*estem
Ulotną
Chwilą
Przemijaniem
Na progu
Wieczności
Pukam
Do Ciebie
Ale jeszcze
Nie otwieraj
Mi drzwi
Nie gotowam
Nie pogodzona
Pełna świata
Daj mi
O Panie czas
Bym stanęła
W prawdzie
W miłości
Pogodzona
Cała Twoja
Daj
Mi te chwile
Marzen
Tęsknoty
Przemijania

Leisk
išsipildyti
tam,
kas neišsipildys.
Duok man
meilės
nepasiekiamos,
ilgesio
to amžino.
Suteik man
svajonių
apie amžinąjį gyvenimą,
suteik džiaugsmą dangaus...

Daj mi
Spėnienie
Co się
Nie spełni
Daj mi
Miłość
Co nieosiągalna
Tęsknotę
Co wieczna
Daj
Mi sen życia
w wieczności
Daj mi
Radość nieba...

LITANIJA KREKENAVOS DIEVO MOTINAI

*K*rekenavos Dievo Motina,
glaudžianti vaikelį,
Krekenavos Dievo Motina
sidabro suknia,
Krekenavos Dievo Motina
susimąščiusi,
Krekenavos Dievo Motina
liūdnu veidu
ir pradingusiais votais*,
Krekenavos Dievo Motina,
meile alsuojanti,
Krekenavos Dievo Motina,
Liaudos valdove,
Krekenavos Dievo Motina,
visada atmenanti tuos, kurie išejo
ir miega amžinu miegu,
Krekenavos Dievo Motina,
laukianti mūsų kasdien,
Krekenavos Dievo Motina,
leisk sugrįžti dar kartą
į savo mylimą kraštą,
kai žiemės sužydės,
Krekenavos Dievo Motina,
suteik mums vilties...
Žmonių širdžių karaliene,
melski už mus!

* Votas (lot. *votum* – linkėjimas, dovana, pažadas) – koks nors daiktas, kabinamas ant šventųjų paveikslų, skulptūrų reiškiant padėką už įvairias malones.

LITANIA DO MATKI BOSKIEJ KREKENAWSKIEJ

*K*rekenawska Pani tuląca Dzieciątko
Krekenawska Pani
w srebrnej sukni
Krekenawska Pani
zadumana
Krekenawska Pani
O smutnym obliczu
I okradziona z wot
Krękenawska Pani
miłością napelniona
Krekenawska Pani
Kasztelanko Laudańska
Krekenawska Pani
Zawsze pamiętająca
o tych co odeszli
i co śpią snem wiecznym
Krekenawska Pani
Ta co czekasz na nas
Każdego dnia
Krekenawska Pani
pozwól powrócić
Jeszcze raz
gdy barwinki zakwitną
Do umiłowanej ziemi
Krekenawska Pani
daj nadzieje...
Królowo ludzkich serc
Módl się za nami

Prie Nevėžio

PASKUTINĖ LINKUVOS PONIA

Mano
artimiesiems
iš
Nevėžio
slėnio

VAIKYSTĖ

*Zygmunt Zawisza su
guvernante vokieite Helga
Zygmunt Zawisza z
guwernatką Niemką Helga*

*K*auno Lietuva* Marijai Zadoraitei buvo gražiausia vieta pasaulyje. Nevėžio slėnis, riba tarp Žemaitijos ir Aukštaitijos arba Pakaunės – tai kalvota vietovė, peizažas su laukais, pievomis ir mišku, su maža, bet pavojinga upe, tarsi juosta skiriančia abu kraštus.

Abiejose upės pusėse driekėsi iš keturiolikos palivarkų** sudarytos Linkuvos dvaro valdos, nuo Upytės iki Šventybrasčio. Anksčiau didingos ir galingos Zadorų giminės dvaras išgyveno įvairius likimo vingius. Dabar buvo mažesnis nei giminės klestėjimo laikais prieš dvidešimtį metų, tačiau pati giminė vis dar priklausė dvarininkų elitui.

Marija į šį pasaulį atėjo Linkuvos dvare, buvo paskutinė iš septynių vaikų, iš kurių išgyveno tik trys: du sūnūs ir ji – viintelė Mykolo ir Barboros Zadorų dukra. Gimdymas buvo sunkus, keliomis savaitėmis per ankstyvas, su komplikacijomis. Mergaitė gimė stipri, nors ir mažutė. Tą pačią dieną buvo pakrikštyta Marijos Sofijos Jadvygos Anastazijos vardais. Laimei, išgyveno. Deja, motinos sveikata pašlijo. Po gausaus kraujavimo organizmas nebeatsigavo ir Barbora mirė. Tai buvo didelis smūgis namiškiams, ypač vyrui – jie buvo labai geri vienas kitam, vienas kitą mylintys sutuoktiniai.

Mykolas niekada nesusitaikė su mylimos žmonos netektimi. Berniukai, daug vyresni už seserį, mažiau pajautė motinos mirtį. Netrukus po laidotuvių juos išsiuntė į mokyklą. Marija beveik nepažinojo tėvo, bent jau ne tiek, kad galėtų

* Kauno Lietuva - (šnek.) – Lietuvos valstybės teritorija 1920--1939 m. be Vilniaus krašto, su laikinąja sostine Kaune.

** Palivarkas – feodalinių laikų Vidurio ir Rytų Europoje dvaro padalinys su atskira sodyba, ūkiniais pastatais, dirbamomis ir kitomis žemėmis.

su juo nuoširdžiai bendrauti. Tėvo širdis buvo šalta vaikui, atėmusiam iš jo mylimą moterį, jo gyvenimo meilę. Dažniau nei Linkuvoje jis apsistodavo Upytėje ar Slabadoje. Mergaitę augino auklės, dvare gyvenančios tetos ir seneliai. Kai Marija ūgtelėjo, buvo pasamdytos dvi guvernantės*: prancūzė Žaklina Porbe ir Aleksandra Zaniewska, lenkų kalbos ir kitų dalykų mokytoja iš Lenkijos.

Mykolas visiškai palūžo, kai jo vyriausiasis sūnus, perspektyvus jaunuolis Vladislovas, susirgo tuberkulioze. Nepadėjo kelionės į kurortus, net į Šveicariją ir Italiją. Jį gelbėjant buvo išparduota didžioji dalis turto. Jaunas vyras mirė būdamas dvidešimties.

Nuo to laiko Mykolas pražilo ir tapo daug tylesnis. Nepriimdavo svečių ir niekur nesilankė. Buvo labai patrauklus vyras, pačiame jėgų žydėjime, todėl mėginta jį supiršti su netoliese gyvenančiomis panelėmis ir jaunomis našlėmis. Deja, veltui – nė viena jo nesudomino.

Vyras Ggausino savo turtus, tačiau ne visada sėkmingai.. Plušėdamas nustojo rūpintis sveikata. Staiga mirė nuo širdies smūgio, kai neteko Upytės dvaro valdų nesėkmingame teismo procese su žmonos pusbroliais. Dvaras perėjo į sūnaus ir dukros rankas.

Brolis Pranciškus, kuris buvo penkiolika metų vyresnis už seserį, apsigyveno Slabadoje, o seneliai – Valerijonas ir Jadvyga – liko Linkuvoje su Marija. Valdė dvarą nepilnametės vardu, jai atstojo mylinčius tėvus. Buvo ne tik globėjai, bet ir draugai. Marija žinojo, kad visada gali jais pasikliauti.

* Guvernantė (pranc. *gouvernante* < *gouverner* – vadovauti, auklėti, mokyti (vaikus)) – bajorų arba buržuazijos šeimų vaikų auklėtoja, mokanti vaikus aukštuomenės manierų, užsienio kalbų.

ŽVĖRYNAS

Marija Zadoraitė augo apsupta ją mylinčių žmonių ir gyvūnų. Labiau nei lėles ir kitus žaislus ji mylėjo gyvūnus, lydėjusius ją nuo pat vaikystės. Šie jai atstojo seseris, pusseseres ir drauges. Turėjo lapę Minę, šarką Milę, gandrą Taduką, žaltį ir šunų.

Mažytę lapiūkštę Minę, patekusią į spąstus, miške rado senelis Valerijonas.. Laimei, jos sužeista letenėlė greitai sugijo. Lapė augo kartu su šunimis, kartkartėmis sumedžiodavo vieną kitą perekšlę, nors šijos ir buvo saugomos aptvare.

Marija augino ir šarką Milę, iškritusią iš lizdo, **kai** dar nemokėjusią gerai skraidyti. Paukštis greitai apsiprato ir dvare buvo dažnas svečias. Milė, kaip ir bet kuri šarka, vagiavo: vogė - viską, kas spindėjo, nešėsi į seno ąžuolo drevę. Kol dingdavo sagos ir juostelės, niekas labai tuo nesirūpino. Sunerimta, kai iš namų pradėjo dingti vertingesni daiktai: - prapuolė graži platinos sagė, inkrustuota deimantais. Ieškojo visur, buvo patikrinti **apžiūrėti** net tarnai, tačiau brangenybė dingo kaip į vandenį. O buvo ši sagė buvo vertingas šeimos palikimas – prosenelės rusės Anastazijos papuošalas, neįtikėtinai gražus, itališko filigrano*. Prosenelė dažnai nešiodavo ją prisegtą prie suknelės. Vieną dieną pametė sode. Ieškojo, bet veltui. Tik po daugelio metų tarp rožių krūmų ją rado dvimetė Marija. Senelė Jadvyga šią brangią sagę saugojo mergaitei, laikė sidabrinėje dėžutėje, kuri, deja, dažnai būdavo atvira. Dabar papuošalas vėl dingo.

Paslaptis išaiškėjo, kai Marija pastebėjo, kaip šarka pagriebė jos mėgstamą sidabrinį šaukštelį ir kartu su juo nuskrido į

* Filigranas (lot. *filum* – siūlas + *granum* + grūdą) – juvelyrinių dirbinių iš metalinių vielelių ar grūdelių kūrimo technika.

drevenę. Bernas* Jonas, įlipęs į medį, drevėje rado ne tik šaukštelius ir karolius, bet ir platinos sage. Nuo tada šią slėptuvę dažnai tikrindavo ir visada joje aptikdavo įvairių smulkių daiktų.

Marijos žvėryną papildė gandras Tadukas. Būdamas jauniklis jis iškrito iš lizdo ir neišskrido, lūžęs sparnas ne visai sugijo.. Žiemomis jį maitintasdavo mėsa, o vasaromis pats gaudė peles kartu su naminiu žalčiu...

Linkuvos dvare visada buvo laikoma keletas medžioklinių šunų, seterių, mat senelis Valerijonas buvo medžiotojas. Gyvūnai buvo tvarkingi, mėgo žaisti, ypač Reda, airių seterė, mergaitės numylėtinė. Kalė saugojo savo mažąją šeimninę nuo pat jos gimimo. Prie kūdikio lopšio neprileisdavo nepažįstamų, rūpinosi lyg geriausia auklė, lydėjo kiekviename žingsnyje, o vaikas ją lepindavo skanėstais.

Marija žaisdama savaip rūpinosi gyvūnais. Kartą prieš Kūčias savo augintinius prišėrė medaus, riešutų ir džiovintų vaisių, paruoštų kutijai**. Laimei, virėja Kotryna laiku pastebėjo į podėlį įsilaužusią mergaitę su visu jos žvėrynu, kur ramiai šėrė Redą meduoliais.

– Negalima nieko imti neatsiklausus. Be to, gyvūnai ne viską ėda. Tai gali jiems pakenkti ir jie gali susirgti, – paaiškino senelė.

– Riešutus valgiau tik aš ir Minė, kiti nenorėjo. Taduką maitinau medumi, bet jis man kirto, todėl nustojau, – paaiškino mergaitė. – Buvome alkani, o Kotryna pasakė, kad pasiimčiau ką nors pavalgyti. Tai ir pasiėmiau.

– Oi, Tadukas protingesnis nei panelė Marija, – juokėsi virėja.

Taip mergaitė ir vėl išsisuko.

* Bernas – tarnas, padienininkas.

** Kutija – Kalėdų stalo patiekalas, pagamintas iš sveikų kviečių, ryžių ar miežių grūdų, pagardintas medumi, aguonomis arba riešutais.

Arklidėje Marija turėjo ponį – tėvo dovaną, ir stirną, kurią senelis rado miške.

Mergaitė augo apsupta ją mylinčių artimųjų, o dvylikos metų buvo išsiųsta į pensioną* Oriole.

– Senele, nenoriu išvažiuoti, galiu mokytis ir čia. Mokykloje Panevėžyje, Kaune ar Vilniuje, – prašė mergaitė.

– Vaikeli, čia mokyklos geros tik berniukams, o pensionas Oriole yra prestižinis. Nebūsi viena, vyksta Sofija Babinskaitė ir Ona Zabelaitė.

– O kas rūpinsis gyvūnais? – paklausė Marija.

– Nesijaudink, Antanėlis jais pasirūpins, o mes jam dosniai atsidėkosim. Elena taip pat pasirūpins tavo žvėrynu. Gali būti rami, – patikino Jadvyga.

Kiekvienas šventes, laisvadienius ir atostogas mergaitė leido mylimoje Linkuvoje. Laikui bėgant, mokėsi tvarkytis dvare, paruošti apskaitas, važinėjo su ūkvedžiu po palivarkus. Mokėsi, kad galėtų perimti paveldėtojos pareigas. Laisvu laiku plaukiojo ir jodinėjo, dalyvavo medžioklėse. Nemėgo siuvinėjimo ir nėrimo. Neblogai skambino pianinu, bet ne virtuoziškai. Jai patiko darbai namuose, pavyzdžiui, valdymas, ir tam skyrė daugiausia laiko.

– Bet kam tau to reikia, linksminkis, mėgaukis gyvenimu, – sakė tetos. – Apskaitai paruošti vyrą turėsi. Ponaiciai jau sukiojasi kaip musės aplink medų.

– Vyras vyru, – sakydavo ji. – Apskaitą privalau išmanyti pati ir gerai žinoti, kitaip mus apgaus. Jau tiek mūsų turto prarasta teismų uose.

Marija užaugo graži, jauna dama su žaliomis akimis, maža siaura nosimi ir šviesiais pelenų atspalvio plaukais, visada supintais į storą kasą. Nebuvo apkūni, bet ir ne per liesa, neaukš-

* Pensionas (pranc. *pension*, lot. *pensio* – mokestis) – uždara privati arba valstybinė mokyimo ir auklėjimo įstaiga, kurioje auklėtiniai gyvena ir yra išlaikomi.

ta, dailiai nuaugusi, nors ir tvirto sudėjimo. Nebuvo panaši į porcelianinę lėlę, jaunikio ieškančią panelę.

Baigusi pensioną, perėmė Linkuvos dvaro valdas, dar ne formaliai, nes iki pilnametystės trūko dvejų metų, tačiau iš tikrųjų viską prižiūrėjo pati.

Netraukė jos ir į svetimas šalis. Kartą buvo Paryžiuje, ir, kaip pati sakė, to visiškai pakako.

Jaunosios dvaro paveldėtojos aistra buvo žirgai. Prosene-lio Mykolo įkurtas arklides reikėjo remontuoti ir plėsti. Laikė jose įvairių spalvų arabų, anglų-arabų, Didžiosios Lenkijos ir rusų veislių žirgų. Bandė ir kryžminti. Jai padėjo brolis ir pusbrolis Benediktas iš Jotainių. Po keleto metų žirgai iš Linkuvos arklidžių buvo žinomi visoje Pakaunėje ir Žemaitijoje.

PIRMASIS BALIUS

Artėjo karnavalas, vadinamas baltuoju. Kitas karnavalas buvo vadinamas žaliuoju, nes vykdavo vasarą. Tai buvo balių, pasivažinėjimų rogėmis ir šokių vakarėlių laikas, o panelėms – geriausias metas susirasti kavalierių. Karnavaluose, ypač žiemos, užsimegzdavo ne vieni santykiai, juose motinos ieškojo gerų partijų savo atžaloms.

– Marija, laikas pagalvoti apie dalyvavimą, – susirūpinusi pasakė senelė Jadvyga. – Tiesa, lankaisi pas kaimynus, bet to maža. Kėdainiuose kunigaikštis Radvila rengia labdaringą karnavalo balių. Visos pajamos atiteks Kėdainių ligoninei. Turi vykti su savo broliu ir pusbroliais. Šiandien Pranciškus bus vakarienės, tai pakalbėsime daugiau. Kvietimai jau atkelia-vo, bilietus Pranciškus taip pat nupirko.

– Bet aš neturiu kuo apsirengti! Balinė suknelė – tai grynų išlaidos, o reikia suremontuoti Vėtros aptvarą. Tai svarbiau, – pasipriešino mergina.

– Aptvarą suremontuosim pavasarį, o suknelę **gausi iš tetos Julijos iš Paryžiaus**. Tai dovana, todėl nepersistenk taupyda-ma. Turėjo būti staigmena tau, – pasakė senelė.

Vakarienė buvo linksma. Atvyko ne tik Pranciškus, bet ir pusbroliai: Antanas iš Vadaktų ir Benediktas iš Jotainių.

– Tai ką, sesuo į balių nenori, pirmą kartą girdžiu, – tarė Pranciškus. – Pas ponus Švainickus rogėmis kai važinėjom, tai pirma baliauninkė buvo. Ponaiciai akių nenuleido.

– Važiuosiu rožių žiedlapiais išklotoje karietoje, o žiemą to padaryti negalima, – juokavo ji.

– Galima, galima, tik kad sesuo nesigailėtų, – nusijuokė Pranciškus keistai žybtelėdamas akimis.

– Tai broliukas sulaukti negali, nes padai svyla panelę Apoloniją pamatyti, – kandžiai atsakė.

– Tikrai taip, ir manau, kad po baliaus paprašysiu jos rankos. Žinau, kad panelė man palanki, – pridūrė jis.

– Su tuo palankumu tai atsargiai, nes visaip būna. Ne viena norėtų **tave čia sumedžioti**. Be to, turi lėbautojo reputaciją, – tarė senelis Valerijonas. – Žinai, apie ką kalbu, – supratingai mirktelėjo anūkui.

Tačiau panelė Apolonija susirgo ir atrodė, kad brolis į balių nevyks. Marijos ši žinia per daug nesujaudino, jai nepatiko ta pasipūtusi jauna panelė.

– Net **neaiškink**, kad nevažiuosi. Važiuosi su seserimi, – nusprendė seneliai.

– O jūs pamatysit, kad Marija nevažiuos, jai neužteks rožių oranžerijoje, – nusijuokė brolis.

Suknelė, paryžietiško fasono*, buvo graži, akvamarino spalvos, su kaspinu ir ne per didele iškirpte. Drabužis buvo skoningas, kuklus, bet kartu elegantiškas.

Turėjo išvykti diena anksčiau, kad pas pusbrolius Kudrevičius prieš balių galėtų persirengti ir pailsėti.

Vakare senelė pasikvietė Mariją į savo kambarį.

– Ateik pas mane, vaikeli. Kai ką tau turiu, – iš dėžutės išėmė mažą atlasinį maišelį. – Tai mano mamos perlai, karoliai ir apyrankė bei segtukas. Dabar jie tavo, o kada nors perduosi savo dukrai...

Perlai buvo gražūs, baltai rausvi, lygūs, apyrankė subtili, o plaukų segtukas su rožių formos perlų žiedu.

– Senele, juk tai turtas, o jei pasimes ar nutrūks? Gal apsiėisiu be papuošalų. Įsisėgsiu gėlę iš oranžerijos ir užteks.

– Nepamesi, užsegimas geras, juvelyras patikrino. Tik būk atsargi, nes brolis su Juozuku Kudrevičiumi ruošia kažkokią išdaigą, – pridūrė senolė. – Na, o dabar laikas miegoti. Dėl

* Fasonas (pranc. *façon*) – apdirbimas, sukirpimas; forma, modelis, pavyzdys.

baliaus nesijaudink. Teta Juozapota ten bus ir tavimi rūpinsis, taip pat Kudrevičiai. Mes su seneliu liksim čia. Reikia viską prižiūrėti.

Išvyko ryte, po vėlyvų pusryčių. Be jokių nuotykių pasiekė kaimynus, sustojo pailsėti. Po pietų ir poilsio prasidėjo ruošinimasis baliui.

Marija, padedama tarnaičių, apsivilko suknelę ir susisegė plaukus. Iki Kauno buvo likę vos keli kilometrai. Kelias pravažiuojamas, platus.

Jau sėdosi į vežimaitį, kai įvyko nelaimė. Rožių žiedlapiai prilipo prie suknelės kaspino. Ponaičiai iš nuobodulio ieškodami pramogų apklijavo rožių žiedlapiais audinį, kuriuo buvo išklotas vežimaitis. Deja, Marija tai pastebėjo per vėlai.

– Kaip galėjot! – sušuko ji. – Nevažiuosiu, nieko nebus.

Laimei, žiedlapius pavyko atskirti, o suknelę ir kaspiną išvalyti. Blogiau buvo su pelerina – ji visa buvo aplipusi žiedlapiais ir klijais.

– Paimk mano kailinius, man jie per ankšti, o tau kaip tik, – patarė ponis Kudrevičienė. – Atrodai puikiai, kad tas mano Juozukas... jūs tokia graži pora.

– Ne, ne. Jis visas įsimyli dviem dienoms, – juokėsi mergina. – Jis man kaip brolis.

– Ponaičius prašau pokalbio, – aštriai tarė ponas Kudrevičius.

– Jūsų kvaili pokštai neturi ribų, prašau atsiprašyti panelės Marijos. O po baliaus lauks bausmė. Savaitę valysite arklides. Pokalbis baigtas.

Pokylis buvo puikus, o Marijos šokių knygelė užpildyta. Tiesa, vaikinai rūpinosi mergina, tačiau jokios ypatingos priežiūros jai nereikėjo. Tetos ir taip nenuleido nuo jos akių.

– Pranuk, kas tas vyresnis ponas? – diskretiškai paklausė savo brolio. – Tas aukštas, prie bufeto.

– Tai grafas Juozapas Žegota, paini istorija, – tyliai tarė jis. – O ne toks jau ir vyresnis, na gal trisdešimt kelerių metų. Tik taip atrodo. Papasakosiu tau namie.

– Pristatysiu tave, bet, prašau, būk atsargi. Ši partija ne tau, – pridūrė.

Ponas Juozapas Žegota priėjo prie jų pasisveikinti. Pažinojo Pranciškų iš žirgų aukciono Palenkės Januve.

– **Pone** grafe, jei leisit, tai mano sesuo Marija, – pristatė seserį.

Marija ištiesė ranką, o jis pasilenkė ir lengvai prilietė lūpomis jos pirštinę.

– Girdėjau apie jūsų arklides. Garsios visoje apylinkėje, – tarė.

– Taigi, prašom apsilankyti pas mus Linkuvoje, – pakvietė Marija.

– Pasinaudosiu proga, galvoju pirkti žirgų, – sutiko grafas. Nuskambėjo Štrauso valso akordai.

– Gražus valsas. Ar galiu pakviesti šokiui? – paklausė.

Neketino šokti, tačiau ši jauna moteris jį sužavėjo. Bent akimirką tikėjosi pasijusti laimingas, kaip anksčiau.

– Šiam valsui kaip tik esu laisva, – atsakė Marija, atsargiai žvilgtelėjusi į šokių knygelę.

Tiesą sakant, šokis jau buvo užimtas, tačiau ji žinojo, kad Juozukas supras. Keista, bet jai kažkaip buvo gaila to liūdno pono. O vaikiną reikėjo nubausti už suknelę. Jaunuolis, pamatęs, kad ji ketina šokti su kitu, tik lengvai pagrūmojo pirštu.

– Oi, ta tavo sesuo, knygelėje vienas įrašytas, šokti eina su kitu, o iš baliaus grįš su trečiu, – juokėsi jis.

– Grįš su mumis, – ramiai tarė Pranciškus.

Grafas šoko nuostabiai, lyg pasikeitęs, o gal tai tebuvo valso magija. Tai buvo nuostabus, nepamirštamas pokylis.

Grafas Juozapas Žegota neatvyko į Linkuvą. Marija sužinojo, kad prieš metus paslaptینگomis aplinkybėmis dingo jo žmona. Jo padėtis buvo kebli: nei našlys, nei vedęs. Buvo įtariama, kad būtent jis galėjo atimti savo žmonai gyvybę. Bet Marija netikėjo **tais** gandais. Anot jos, grafas nebuvo joks žudikas, o paslaptis galiausiai turėjo būti atskleista.

Maria Zawiszanka

PRANCIŠKUS IR PANELĘ SOFIJĄ

Tai buvo keisčiausia klaidų klaida, kuri tapo bausme už Pranciškaus jaunystės nuodėmes.

Pranciškus Zadora – jaunas, gražus Slabados ir aplinkinių palivarkų paveldėtojas, buvo, kaip sakoma, lėbautojas ir palaidūnas. Mylėjo moteris, o moterys mylėjo jį, netgi per daug. Buvo šnabždama apie daugybę romanų. Pranciškus buvo žavus, gražus, malonus, nuoširdus ir santūrus jaunuolis – tai padėdavo jam išlipti iš balos sausam. Visi suprato ir aiškino tuo, kad anksti liko vienas. Senelių priežiūra suaugusiam ponačiui nelabai turėjo įtakos ir buvo mažai veiksminga. Jaunuolis vis žadėjo pasitaisyti, tačiau tuo viskas ir baigdavosi. Dažniausiai seneliai paskutiniai sužinodavo apie žavingojo anūko išdaigas.

Mėgo lošimus kortomis ir žirgus. Nežaidė iš didelių sumų, nebuvo azartiškas lošėjas. Buvo puikus raitelis, netgi dalyvavo jojimo varžybose.

Siekė Apolonijos, ji jam labai patiko, bet kaprizingoji panelė, nors ir palanki Pranciškui, įkalbėta tėvų, nuskurdusių aristokratų, tikėjosi geresnės partijos, turtingesnės. Greitai išteklėjo už daug vyresnio vyro, turtingo ir tituluoto. Tiesa, tai jai netrukė slapta susitikinėti su Pranciškumi.

Ne viename kilmingame dvare Pranciškus būtų maloniai sutiktas kaip žentas, bet jis pirmenybę teikė romanams su išteklėjusiomis moterimis – saugiams ir neįpareigojantiems. Nė su viena panele iš aplinkinių dvarų neketino tuoktis, laikė jas nuobodžiomis, sentimentaliomis ir neįdomiomis.

Vieną pavasario dieną tolimi pusbroliai Šilgaliuose pakvietė Prancišką į medžioklę.

Atvyko į žemaitišką dvaro sodybą, išikūrusią tarp gražių miškų, apsuptą ežerų. Tuo metų laiku medžiojo tik kurtinius, o kitus gyvūnus ir jų jauniklius saugojo. Popietėmis žaisdavo kortomis.

Pranciškus krito į akį šeimininko dukrai Sofijai. Panelė nebuvo gražuolė, liesa, kaulėta, jau ne pirmos jaunystės. Seniai turėjo išteklėti, bet norinčių nebuvo, nepaisant didelio kraičio.

Mergina su tėvais ir broliu nusitaikė į Prancišką. Buvo organizuojami pasivažinėjimai, popietės altanoje*, grojimas pianinu dviese, net šokių vakarėlis. Sofija beprotiškai įsimylėjo dailų jaunuolį.

Vieną popietę prie pietų stalo išgėrus sodraus vengriško vyno, Pranciškus išsiruošė pasivaikščioti sode. Užsuko į seną, gebenėmis dengtą pavėsinę, kurioje panelė Sofija sėdėjo viena ir skaitė knygą. Jaunuoliui vynas šiek tiek susuko galvą ir mergina atrodė itin viliojanti bei koketiška. Taigi užsimiršo... Sugriebė jos ranką ir patraukė prie savęs. Mergina nelabai priešinosi.

– Panele Sofija, kokios akys, kokie plaukai, o tos lūpos žavingos. Tuoju paragausiu, – ir pradėjo aistringai bučiuoti.

– Ką jį, taip negalima, – aiktelėjo, kai įsidrąsinęs jaunuolis ėmėsi rimtesnių glamonių. – Dar kas nors pamatys ir kas tada bus?

– Myliu jį. Kokios dailios kojytės, o jau tos kojinės. Na ir kas, kad pamatys, aš jį vesiu. Na, būk gera. Ateik pas mane.

Glamonės darėsi vis drąsesnės ir agresyvesnės.

– Ne, negalima taip prieš vestuves. Oi, pone, ak ne, ne, – aikčiojimai darėsi vis tylesni.

Staiga altanoje pasirodė tėvas su sūnumi.

– Na, pone Pranciškau, kas gi čia vyksta, – išgirdo vyrišką balsą už nugaros.

* Altana (it. *altano*) – terasa ant stogo, pavėsinė.

– Sofija, gėda! Ir ko **j**siekiat? Pasinaudojot mūsų svetingumu, – aštriai tarė šeimininkas.

Sofija mėgindama susitvarkyti šiek tiek prisėdo ir negalėjo pajudėti. Buvo paraudusi iš gėdos.

– Vesiu panelę Sofiją, prašau jos rankos, – neturėdamas didelio pasirinkimo pasakė visas įraudęs jaunuolis.

– Na, tada kas kita. Atsižvelgdamas į tokius karštus jausmus, kviečiu į savo kabinetą, – pasiūlė šeimininkas.

Vestuvės įvyko greitai. Pirmasis sūnus į šį pasaulį atėjo praėjus metams. Sofija priaugo svorio, išgražėjo, tačiau, nepaisant penkių vaikų, nebuvo laiminga. Pranciškus jos nemylėjo.

Sofija negalėjo Pranciškui priekaištų. O šis visada rasdavo pasiteisinimų, kad pateko į jos pinkles *Radvilų stiliumi*: vynas, panelė, altana ir vestuvės. Vedė, o būtent to visiems ir reikėjo, todėl pakaks skųstis.

– Visi mato, kad esat neištikimas vyras, kokia esu apleista. Jau geriau būti sena pana nei tokia žmona, – verkė ji.

– Mieloji, mes visi tada būtume laimingesni, bet nepamiršk, kad altanoje per daug nesipriešinai. Turi vaikų, tai džiaukis.

– Jūs manęs nemylit! – pridūrė įsiutusi.

– Tik prašau be dramų, **j**ums nieko netrūksta, – tarė jis. – O gandai, kam jie rūpi.

Ji skųsdavosi motinai:

– Vaikai mano vienintelė paguoda.

Od lewej Maria Szulborska
Swiderska, Maria Szulborska
z Podbielskich Zofia
Szulborska Olenka i dziadek
Szulborski Franciszek
Szulborski z wnuczka
Stanislawa (mam)

MEILĖS NUOTYKIS

Aušo rugpjūčio rytas. Pilkai melsvos miglos supo Nevėžio slėnį. Marija, pažadinta pirmųjų saulės spindulių, pažvelgė pro langą.

– Puikus bus oras, – tarė sau.

Greitai apsiplovė veidą šaltu vandeniu, kad panaikintų visus nakties miego pėdsakus. Apsirengė jojimo drabužiais – tamsiai raudona amazonė, senelių dovana vardadieniui, puikiai tiko. Juoda skrybėlė su balta skarele derėjo prie šviesios pelenų spalvos plaukų pynės.

Tik vakar grįžo namo. Tetos kvietimu lankėsi Vilniuje. Senolė prieš mirtį norėjo pamatyti savo numylėtinę. Buvo vieniša senmergė. Taigi Marijai teko užmerkti senutės akis. Po savaitės ją pakvietė į advokatų kontorą, kur buvo perskaitytas testamentas. Sužinojo, kad tapo didelės pinigų sumos ir dviejų daugiabučių namų – vieno Vilniuje, kito Kėdainiuose – savininke. Laimei, Linkuvoje gyvenančios pusseserės sutiko tvarkyti jos turtą ir dėl to jautėsi naudingesnės.

Nubėgo per kiemą į arklides. Du arklidžių bernai jau sukiojosi prie žirgų.

– Adomai, prašau paruošti Vėtrą. Seniai nejodinėjau.

Jai trūko šio žirgo, **j**i ir vėjas. Vilniuje neturėjo progos pajodinėti.

– O kaipgi, maloningoji panele, jau pabalnotas. Žinojom, kad šiandien pajodinės.

Paglostė žirgo nosį. Tai buvo jos mėgstamiausias ristūnas. Gavo vardo dienos proga iš senelio.

Išjojo. Lengvas vėjelis plazdeno vualį. Prajojo pievą. Pasiekė Nevėžio slėnį. Vanduo saulėje spindėjo smaragdo atspalviais.

Sutiko jį prie miško. Grįžo raitas iš medžioklės su pusbroliu Antanu.

– O kas gi ši miško nimfa ant žirgo? Nuoširdžiai sveikinam, – pajuokavo pusbrolis.

– Pristatau pusseserei savo draugą ir svečią Bogdaną de Orle, – pridūrė.

Aukštas, dailus vyriškis, gerokai virš trisdešimties, nusiленkė paslaptį šypsodamasis. Įsiminė šią šypseną, kurioje buvo atpažįstamas susižavėjimas, bet ir lengvas nustebimas.

– Jei panelė neprieštaraus, palydėsim į dvarą, – pasiūlė jis.

– Mums bus malonu pakviesti jus pusryčių, – tarė ji beveik ramiai.

– Pusryčiauti tokioje miško deivės draugijoje tikra garbė, ačiū už kvietimą, – Bogdano balsas skambėjo taip giliai. Buvo šiltas, valdingas ir jausmingas.

Marija paraudo nuo įmantraus komplimento.

– O panelė nebijo viena jodinėti? Tokią gražią nimfą ne vienas satyras norėtų pagrobti, – pasakė Bogdanas žvelgdamas į ją keistu, jausmingu žvilgsniu, su nerimą keliančiu susižavėjimu.

– Satyrams turiu botagą, – atsakė ryžtingai. – Be to, dar nesutikau tokio, kuris išdrįstų.

Atvyko į Linkuvą.

– Maloniai kviečiu į valgomąjį. Tuoju liepsiu patiekti pusryčius ir kavos su grietinėle, mūsų šviežiai pagaminta. Seneliai bus sužavėti vizito.

Bet nebuvo, oi, nebuvo sužavėti: nei pirmojo, nei paskutinio.

Instinktyviai jautė, kad kažkas negerai. Tiesa, Bogdanas de Orle buvo tvarkingas, elegantiškas, tinkamo amžiaus. Giminė sena, kontaktai puikūs, bet galėjai jausti kažkokią paslaptį, nenuoširdumą. Ir tas per drąsus Marijos merginimas.

– Būk atsargi, saulele, kažkoks keistas šio pono žvilgsnis, – perspėjo senelė Jadvyga.

– Malonus, nepriekaištingų manierų ir taip gražiai moka kalbėti bei klausytis. Na, šiek tiek vyresnis, tai bus atrama.

– Taip jie visi kalba, oi, kalba, mažiau klausyk, – patarė senolė.

Buvo diskretiškai išklausinėta apie Bogdaną de Orle, tačiau, be aplinkinių dvarų moterų susižavėjimo šūksnių ir ponų komentarų, kad jam per daug patinka dailioji lytis ir azartiniai žaidimai, daugiau nieko neišsiaiškino. Kažkas užsiminė apie skolas dėl lošimų, bet nieko konkretaus.

Tačiau savo devyniolikmetės širdimi Marija viską matė kitaip. Rijo komplimentus ir priėmė juos kaip gryniausią tiesą. O dar tie vis dažnesni ir meilesni apsilankymai, vis daugiau žodžių, labai daug žodžių – jis mokėjo gražiai kalbėti.

Vieną dieną Bogdanas de Orle įėjo į svetainę. Marija grojo pianinu ir dainavo Moniuškos „Viliją“. Jos balsas buvo stiprus, žemas: „Ilgu lietuvei – lietuvių nereikia, nes jos širdelė svetimšaliui skirta“.*

Dainavo labai jaudinamai. Bogdanas nujautė, kad ji dainuoja jam ir apie jį.

– Jūs gražiai dainuojat, taip jausmingai. – Ar graži lietuvaitė galėtų mylėti svetimšalį? Mergina paraudo.

– Oi, prašau iš manęs nesišaiptyti, – tarė sutrikusi.

– Akys jus išduoda. Ak, žiūrėti į jūsų akis – tarsi žiūrėti į dangų, – tarė tyliai palinkdamas į priekį.

Švelniai pabučiavo jos plaukus.

– Bet, pone Bogdanai, apie kieno akis čia kalbat, nes mano tai pilkai žalios? – nusijuokė Marija ir pakilo nuo pianino.

– Tai neįmanoma, aš matau žydrynę, plačią kaip vasaros dangus, – pridūrė bučiuodamas jos ranką.

* A. Mickevičius „Vilija“, vertė V. Kudirka.

Pajuto, kad vėl rausta. Neatsispyrė tam plūstančiam jausmui, pirmajai meilei.

Ar susitikimai pasivaikščiojant buvo atsitiktiniai? Ir tie rankų bučiniai, skirtingi nei kitų vyrų? Ir tie rudų, mįslingų akių žvilgsniai?

O vėliau į rožių puokštę įdėtas raštelis: „Susitikime altanoje.“

Nuėjo, nors šiandien jau žino, kad nederėjo. Jis atsisėdo arti, per arti.

– Panele Marija, negaliu be jūsų gyventi. Myliu jus. Suteikit man garbę ir tapkit mano žmona. Kuo greičiau, meldžiu, – pasipiršo jis.

Apipylė jos rankas bučiniais. Prispaudė jas prie savęs ir valdingai siekė lūpų. Ji pajuto aistrą, dar viena akimirka ir... Bet išsilaisvino sukaupusi valios likučius.

– Pone Bogdanai, taip negalima. Esu jums palanki, bet be senelių sutikimo netekėsiu. Tėvams mirus, iki pat pilnametystės jie yra mano globėjai. O iš savo Linkuvos niekur nevyksiu.

– Dar šiandien paprašysiu jūsų rankos, o jei nesutiks, pagrobsiu ir būsit mano, – atsakė stodamasis.

Tą pačią dieną Bogdanas su ryškiai raudonų rožių puokšte atvyko pas Zadoras.

– Gerbiamieji, man garbė prašyti jūsų anūkės, panelės Marijos, rankos, – pasakė klaupdamasis ant vieno kelio. – Myliu ją labiau už gyvenimą.

Stojo tylą. Po akimirkos Valerijonas pasiūlė pereiti rimtai pakalbėti į kabinetą.

Pokalbis su globėjais buvo trumpas ir griežtas.

– Gerbiamašis pone, Marija yra nepilnametė ir mes esam atsakingi už jos likimą. Prašom papasakoti ne apie savo gilius jausmus, o apie statusą, kurį galėsit užtikrinti mūsų anūkei.

– Turiu dideles valdas Žarnuve, Voluinėje, užtikrinsiu panelei Marijai deramą gyvenimą, – tarė ramiai.

– Prašyčiau dokumentų, žodžių juk maža? – tarė senasis ponas. – O kaip jūsų skolos už kortas, plačiai žinomos Kaune ir Panevėžyje?

– Namai ten, kur meilė, – atsakė jaunuolis. – Linkuvą galima parduoti arba išnuomoti panelės Marijos broliui. Mes taip pat galim čia gyventi, nežvelgiu keblumų.

– Matau, kad ponas jau pasirūpino anūkės turtu, ar šiek tiek ne per anksti? – pastebėjo senelė Jadvyga.

– Aš jokių skolų neturiu, visa tai apkalbos ir šmeižtas, – beveik sušuko jis.

– Mes nesutinkam, kad Marija už jūsų tekėtų. Esam teisėti jos globėjai, – tvirtai pasakė Valerijonas. – Kai bus suaugusi, darys ką norės, net ir be mūsų pritarimo.

– Aš taip pat manau, kad anūkei tekėti dar per anksti, – pridūrė Jadvyga.

– Lauksiu panelės Marijos, kiek reikės, – atsakė smarkiai susinervinęs Bogdanas.

Marijai pranešė sprendimą dėl jos santuokos. Mergaitė apsvaigo galva. Seneliai pasakė tvirtą „ne“. Skolos, ką ten tos skolos. Ji turi kraitį, motinos paliktus pinigus, Linkuvą išnuomos broliui ir viską sumokės. Niekur nevažiuos. Čia jų namai. Įtikins globėjus.

– Močiute, seneli, leiskit man tekėti už pono Bogdano, aš jį myliu, – maldavo mergina.

– Ne, mano brangioji, kol nesulauksi pilnametystės. Kalba baigta, – žodžiai nuskambėjo kaip nuosprendis.

Bogdanas iš dvaro išlėkė tarsi nuplikytas, tačiau nekapituavo. Jie susitiko slapta, tarsi atsitiktinai, išėję pasivaikščioti.

– Marija, nenoriu be tavęs gyventi. Parduosiu mamos turą ir papuošalus, safyrų koljė*. Atleisk, turėjo būti tau, bet nors skolų nebus. Pabėk su manim. Atvyksiu tavęs rytoj ryte

* Koljė (pranc. *collier*) – vėrinys, kaklo papuošalas iš brangiųjų, pusbrangių arba dirbtinių akmenų (dažn. aptaisytų tauriaisiais metalais).

ir susituoksim. Būsi mano žmona, o globėjai susitaikys, – įkalbinėjo.

– Išvyksim iš čia kuo greičiau, kuo greičiau, – šnabždėjo įsimylėlė. – O po vestuvių grįšim čia.

– Gerai, mano meile. Bus, kaip panorėsi, – pridūrė Bogdanas de Orle.

Marija nemiegojo visą naktį, o ryte nuėjo į arklidę ir pabalnojo Vėtrą. Paskutinį kartą norėjo pajodinėti mylimu žirgu. Pasileido laukais į Vadaktus, kažkas ją ten traukė.

Rūmuose apatiniame aukšte švietė lempa, kažkas nemiegojo, nors buvo apie trečią nakties. Pro atvirą langą ji pamatė Bogdaną ir tą moterį, Oną Barborą. Pažinojo ją. Ji svečiavosi rūmuose jau mažiausiai mėnesį. Bogdanas išėjo iš jai skirto kambario. Ji buvo pasileidusi plaukus, apnuoginta krūtine, o iš esmės beveik visai nuoga, abu glaudėsi ir aistringai bučiavosi.

Marija priėjo arčiau ir suirzusi klausėsi jų pokalbio. Krūmų tankmėje jos nebuvo matyti.

– Pasilik dar valandėlei. Kai ją vesti, kas bus su mumis? – prašė ji.

Meilužės peniuaras* nuslydo nuo pečių. Pasimatė labai lieknos moters, siaurais klubais ir mažomis krūtimis, kūnas.

Bogdanas aistringai apkabino meilužę.

– Katinėli, viskas bus gerai. Žąsis riebi ir turtinga, nieko daugiau. Visai ne mano tipo. Žinai, kad man labiau patinka subtilios, trapios, o ji – tikra lietuviška deivė. Na, bet turtinaga. Pagrobsiu, neturiu kitos išeities, turiu aukotis, – nusijuokė sarkastiškai.

– Daviau tau koljė, perlus. Ar tau reikia tos mažės, manęs negana? Dar ką nors sugalvosiu. Vyras nesidomi blizgučiais. Visada galiu pasakyti, kad ką nors pamečiau ar kas nors sugė-

* Peniuaras (pranc. *peignoir*) – lengvas elegantiškas rytinis moterų drabužis.

do. Turiu papuošalų kopijas. O čia pas tetą visada esu mielai laukiama, niekas nežino, kad turim romaną.

– Pardaviau viską: ir tuos perlus, ir sagę su deimantais. Bet to nepakanka, brangioji. Kreditoriai nerimsta. Man reikia pinigų, ir daug, katinėli, labai daug. Neįstengsi padėti, net jei visus papuošalus parduosi. Galų gale vyras supras. Šitas būdas paprastesnis. Prižadu, kad nupirksiu tau smaragdų, kai tik prisikasiu prie žmonelės kraičio.

– O jei tau neduos?! Aš nenoriu, nevesk! Gausiu pinigų! Nenoriu, kad vestum! Nustosim matytis! – maldavo meilužė.

– Nebijok, matysimės. Garantuoju, kad niekas nepasikeis. Atvyksi į svečius į Linkuvą. Žmonelė užmigs, o mes turėsime laiko sau. Neverkšlenk, prašau, duok bučkį, – pabučiavo ją aistringai.

– Lekiu, susitariau su panele penktą, o dar nesusiruošiau. Nekvailiok, katinėli, viskas bus puiku – pamatysi.

– Kvailioji tu! Ar nusiveši į savo mitinį Žarnuvą? Tik kad jis jau seniai ne jūsų! Aplinka jus atstums, pamatysi! – beveik rėkė ji.

– Taip, bet kai Marija sužinos, kad Žarnuvo nebėra, ji jau bus mano žmona, ir aš tave užtikrinu: ji bus patenkinta. Juk žinai, kaip moku padaryti moteris laimingas, – iškalbingai pliaukštelėjo jai per užpakalį. – O aplinka nuris. Senos tetos paplepės, bet bus įtikintos, kad tai iš didelės meilės, ir nusiramins. Marijos seneliai, pamatę anūkus, irgi suminkštės...

– Anūkus, oi tu, kiaule, – šnabždėjo glausdamasi prie jo.

– Pasakiau Marijai, kad parduodu mamos turtą, visus papuošalus. Naivuolė ir patikėjo, – nusijuokė ironiškai. – Tiki visom pasakom. Ji nepaliks Linkuvos, ir gerai. Juk turim kažkur gyventi, o dvaras geras ir arti tavęs.

– Moki užburti, koks tu mielas. Duok man paskutinį bučinį, – maldavo ji.

Marija jau nebesiklausė. Šoko ant Vėtros ir nuskubėjo į Linkuvą. Verkė iki ryto.

– Močiute, jis mylėjo ne mane, o mano kraitį, – išsipasakojo senelei.

Kitą dieną dvare pasirodęs Bogdanas nebuvo priimtas. Valerijonas išėjo į verandą, nepaspaudė svečiui rankos ir nepakvietė į vidų.

– Gerbiamasis pone, žinom apie jūsų planą pagrobti Mariją. Gal dėl meilės grobti panelę ir kilnu, bet dėl kraičio – nedora. Sudie, – tarė ponas Zadora.

– Esu susižadėjęs su panele Marija. Turiu teisę ją pamatyti ir tegu pati pasako, kad nutraukia sužadėtuves.

Marija išėjo į verandą ir atsistojo šalia savo globėjo. Buvo susitvardžiusi ir dvelkė šalčiu.

– Jodinėdama ši rytą girdėjau jūsų pokalbį su tokia ponia iš Vadaktų. Kaip sakėt, lietuviška deivė ir riebi žąsis atsisako jūsų įžadų. Ir nutraukia vadinamąsias sužadėtuves, kurių niekada nebuvo. Daugiau neturiu jums ko pasakyti.

Bogdano veidas tapo violetinis, jis to nesitikėjo.

– Likite sveiki, – tarė susigėdęs ir išvyko.

Marija įveikė savo didžiuosius jausmus. Užsiėmė darbu dvare. Neturėjo laiko galvoti, nebent žiemos vakarais. Žaizda sugijo, tačiau nepasitikėjimas išliko.

Eidavo į balius ir vakarėlius, bet kavalierius atstumdavo. Nenorėjo ištekti. Piršosi trys, bet nė vieno nepriėmė.

– Marija, liksi sena merga. Laikas pagalvoti apie vyrą. Tai, kad atstūmei baroną Dužiną, neįtikėtina. Patiko jis mums, namai geri, kontaktai, be to, nuoširdžiai tave įsimylėjęs, – jaudinosi senelė Jadvyga.

– Taip nuoširdžiai, kad nedelsdamas susituokė, – nusijuokė mergina.

– Nes tu jo nenorėjai, o ponaičiui nieko netrūko, – pridūrė Valerijonas.

– Ir nuolat gyvensi savo titulais. Tik kai senelis parodė mūsų giminės medį ir kilmę, šiek tiek nusiramino. Patirties man gana, turiu jus ir daugybę veiklos. Gal pagaliau ką nors pamilsiu, tada ir ištekėsiu. Turiu laiko.

Apie Bogdaną galvojo vis mažiau.

Nad Niewiażą od lewej Kossakowski ?
Kossakowska (siostra prabaci Poli ,NN dziadek
Walerian Pola Kossakowska nn nn nn babcia
Jadwiga Babianska z matka starsza pani
Jadwiga Babianska

GAISRAS

Atėjo pavasaris, šiltas, o kartu ir pirmoji gegužės audra. Merkė liūtis, nenumaldomai daužėsi griaustinis.

Persigandusi virėja Kotryna lange uždegė žvakę.

– Dieve, padėk, kad tik į nieką nepataikytų. Tokią blogą nuojautą turiu, – tarė ji.

– Tos nuojautos ir nuojautos, nekarksėk man čia, – pastebėjo namų tvarkytoja Irena.

– Puikiai žinot, kad jos manęs neapgauna, – užsispyrė Kotryna.

– Sukalbėkim litaniją, – pasiūlė Jadvyga.

– Prašom prie stalo, pasimelsim kartu.

Marija ir Valerijonas prisijungė prie besimeldžiančių: „Šventoji Mergele, melski už mus...“ Kartoję Loreto litanijos žodžius.

Kiekvieną gegužę svetainėje arba prie koplyčios būdavo rengiamos gegužinės pamaldos, giedama litanija ir giesmės Mergelei Marijai.

Audra lyg ir rimo. Tada, kai griaustinio beveik jau nesigirdėjo, viskas nušvito ir paskutinis žaibas trenkė į ąžuolą. Iškart pasirodžiusi ugnis greitai išplito ant sodininko namo stogo.

– Bėkit vandens, gelbėkit namą, persikels į arklides! – vadovavo Valerijonas.

Marija pirmoji nubėgo į arklides.

– Jonai, greitai išleisk žirgus iš aptvarų! – sušuko ji.

Tada išgirdo sodininko žmonos klyksmą.

– Agnutė liko name, gelbėkit!

Moteris kaip patrakusi bėgo link durų. Marija buvo greitesnė. Ji nepametė galvos, atitraukė motiną.

– Pilkit vandenį ant stogo! – sušuko ji. – Duokit man šali!

– Panele, pražūsit! – bandė stabdyti sodininkas.

Neklausė. Gaisras nebuvo didelis, tik dūmų siaubingai daug. Įbėgo į kambarį, iš kurio sklido kūdikio verksmas. Sugriebė vaiką ir uždengė šaliu. Liepsnojanti sija nukrito nuo lubų, apdegino jai ranką, bet skausmo nejautė. Jau buvo lauke.

Gaisrą užgesino. Tik dabar Marija pajuto skausmą ir deginimą. Ranka buvo smarkiai apdegusi. Pajuto, kad silpsta, kaip apima bejėgiškumas, tamsa. Nualpo.

– Į namus panelę!

– Marija, Marija, – tarsi per miegus išgirdo senelės verksmą.

Kai atsipeikėjo, ranka buvo aprišta. Senoji Jackienė davė jai atsigeriti kažkokių žolelių.

– Viskas bus gerai, maloningoji panele, ranka sugis, bet liks randas, – kalbėjo žolininkė. Buvo pasiūsta atvežti gydytojo iš Panevėžio. Nelabai jo ir prisireikė.

– Gali šiek tiek karščiuoti, bet neturėtų. Žaizda profesionaliai sutvarstyta, sveikinu, – pasakė gydytojas.

– Vaikui, ačiū Dievui, viskas gerai.

– Džiaukitės, panele Marija, jums labai pasisekė, – pridūrė gydytojas atsisveikindamas.

Ranka gijo gerai, liko tik randas.

– Seneli, reikia dengti skardinius stogus, nes vėl gali užsiliepsnoti. Ant kalvos pastatykit bokštą sargybai, kad būtų matyti apylinkės. Nustatykit budėjimus, kad, kilus gaisrui, būtų galima greičiau perspėti ir gelbėtis. Žinau, kad kai kuriuose dvaruose jau yra iš bernų organizuota apsauga nuo gaisro ir tai labai pasiteisina.

Netoli Vaškų buvo pastatytas bokštas ir stebimi dūmai, ypač vasarą.

RADINYS

Atėjo liepa su kepinančia saule. Marija atsikėlė anksti, apsivilko rytinę vasarinę suknelę ir nubėgo į parką, o tada – takeliu link Nevėžio.

– O gal išsimaudyti? – pagalvojo mergina. – Niekas manęs nepamatys, dar labai anksti.

Pradėjo segiotis sagas. Dar akimirka, ir pasiners į vėsią upę.

– Kaip nuostabu, gaivu, – pagalvojo ir žengė į vandenį.

Mergina nuo vaikystės plaukė kaip žuvis. Užaugo prie upės ir broliai ne kartą buvo apvertę valtį, kad mergaitės išsimaudytų. Žinojo, kokia ši upė – kaprizinga, vietomis pavojinga, bet miela ir negili.

Staiga išgirdo cypimą ir pamatė plūduriuojantį maišą. Priplaukė ir ištraukė radinį. Viduje buvo šuniukas, dar gyvas, inkščiantis.

– Kaip žiauru žudyti tokius mažylius! Kai tik sužinosiu, kas tai padarė, gerai kailį išpersiu, kaip Dievą myliu! Ką darysi, turiu tave pasiimti į dvarą.

Greitai apsirengė ir su šuniuku bei maišu rankose patraukė link dvaro.

– Ką vėl sumedžiojai, ar tik ne antį? – paklausė Jadvyga.

– Nuėjau išsimaudyti ir štai ką sužvejojau, – parodė šuniuką.

– Kokių trijų savaičių, kalytė. Valstiečiai kalijų atsikrato, deja, – pridūrė senoji ponja.

– Pavadinasi ją Niuse. Yra pieno? – paklausė.

– Turiu geresnę idėją. Reda turi šuniukų, duok jai šią mažylę, išmaitins, – patarė senelė.

– Ar neatstums? – sunerimo mergina.

– Ne, tikrai ne, o jei atstums, tada išmaitinsim buteliuku su čiulptuku.

Reda priėmė trečią šunyti. Tiesa, anksčiau turėjo tris šunyčius, bet vienas neišgyveno. Taigi, Niusė pakeitė trečiąjį šuniuką.

– Sužinosiu, kieno kalės atsivedė šunyčių, ir išsiaiškinsiu, kas tai padarė, – pasakė Marija.

– Dabar šuniukų daug, bet ieškok, pats skirsiu bausmę, – pritarė senelis.

Marija pradėjo tyrimą, apklausė tarnus, bet nedaug ką tesužinojo.

– Jei kas man pasakys, kur ir kieno kalytė atsivedė šuniukų, o vados nėra, duosiu du rublius, – pasakė tarnams.

Ilgai laukti nereikėjo. Vakare Antanėlis ir malūnininko bernas Juozukas paprašė juos išklausti.

– Maloningoji panele, apylinkėse daug šunyčių, bet mačiau, kaip malūnininkas įmetė ryšulį į vandenį. O jo kalė atsivedė mažylių ir vieną paslėpė. Gal tris savaites ieškojo, kol galiausiai rado ir įmetė į upę maiše. Prašiau, kad to nedarytų. Juk šuniukas jau atakęs, bet kai pamatė, kad kalytė, nepasigailėjo. O man diržu užvožė, kad nekalbėčiau. Žinojau, bet tylėjau, ką daryti.

– Tokia graži kalytė, gal išgyvens, – vylėsi Antanėlis.

– Štai jums po du rublius, – tarė Marija. – Akivaizdu, juk maišas nuo miltų, kaip pati to nesupratau.

Vakare, po vakarienės, pradėjo pokalbį:

– Tą malūnininką, Aleksejų, reikėtų patikrinti ir pamokyti už šuniuką. Tai jo darbas, bernai matė, – pasakė mergina.

– Man jis jau seniai nepatinka. Miltus nusuka. Žmonės skundžiasi. Kalba, kad smarkiai muša bernus, o ir žmonos negaili, – pasakė šeimininkas.

– Ji vaiko neteko dėl to mušimo, vargšelė – pridūrė senelė.

– Nuvažiuosiu rytoj ryte su juo pasikalbėti. Atleisim jį iš darbo, sutartis jau ir taip seniai pasibaigusi, – nusprendė senasis ponas.

Ankstų rytą Valerijonas išsiruošė į malūną.

– Kur šeimininkas? – paklausė berno.

– Tuoį pat, – vaikinai žemai nusilenkė ponui.

Netrukus atėjo malūnininkas.

– Sveikinimai maloningajam ponui. Kokia garbė, kad mus aplankėt. Kotryna, paruošk rūgpienio!

– Nereikia, aš trumpam. Maišą radom, ar kartais ne jūsų? – paklausė ponas.

– Taip, mano, mano, viską išnešioja tie bjaurybės tingūs bernai! – riktelėjo.

– Tikrai įsitikinęs, kad čia jūsų maišas? – vėl paklausė Valerijonas.

– Mano, pažymėtas cheminiu pieštuku „A“ raide. Vanduo jo nenuplauna. Mano, mano, bet kam tiek vargo dėl maišo, labai ačiū.

– Tai tu šiame maiše šunytį į upę įmetei! – sušuko ponas.

– Koks ten šunytis, aklas dar buvo. Nejudėjo, nustipęs jau, – išsisukinėdamas aiškino malūnininkas.

– Tai stipeną į upę įmetei! Tik panelė ištraukė, ir gyvą, o maišas tavo!

Valerijonas pradėjo žvalgytis po kiemą. Išsigandusi moteris pasislėpė už vyro. Pastebėjo sumuštas rankas ir mėlynę po akimi.

– Žmoną muši ir bernų žmonėmis nelaikai, kas čia per papročiai! Ne pas mane! Elgiesi žiauriai ir dar vagi, žmonės skundžiasi, kad sukčiauji! Ūkį savo turi, dešimt margų*, tai išgyvensi. Nuo rytojaus, kad tavęs malūne neliktų!

– Bet aš turiu sutartį su maloninguoju ponu, – įsiuto Aleksejus.

– Va ir neturi, nes tik iki gegužės turėjai. Seniai pasibaigė! Čia tau 50 rublių įšeitinė, o su manim naujos sutarties nebus.

* Margas (lenk. *morga*, iš vok. *morgen* – rytas) – senovinis Europos žemės ploto matavimo vienetas.

Rytoj, daugiausia už dviejų dienų tavęs čia turi nelikti. Vagies ir išgamos nelaikysiu! O jei sužinosiu, kad ką nors muši, sušakaičiuosiu tavo kaulelius, jei ne aš, tai **policmeisteris**, – Valerijonas buvo nenumaldomas.

– Nesulauksit, atkeršysiu už skriaudą, – rėkė Aleksejus.

– Jokios skriaudos čia nėra, nesi skurdžius, dink man iš akių! – sušuko ponas Zadora.

Po trijų dienų malūnininko nebeliko. Malūną perėmė Jonas Stažinskis, nusigyvenęs bajoras, bet sąžiningas.

Prabėgus savaitei, Antanėlis atbėgo į dvarą.

– Maloningoji panele, Juodžiui negerai, putos iš burnos eina.

Marija nubėgo į ganyklą. Juodis vos laikėsi ant kojų, o Asma visa siūbavo.

– kažko suėdė. Juozuk, paimk iš arklidžių Portą ir lėk gydytojo, – nusprendė ji.

Valerijonas taip pat atėjo į ganyklą.

– Seneli, žiūrėk, nuokanų* lapai ir žiedai. Bet iš kur čia nuokanos? kažkas padėjo? – stebėjosi Marija.

– Maloningoji panele, Jonukas matė malūnininką, jau kelias dienas čia sukiojosi. Sakė, žirgą nori pirkti.

– Žirgą, sakai? Aš jam parodysiu žirgą! – pyko senelis.

Gydytojas išgydė Asmą, Juodžio, deja, nepavyko išgelbėti. Apie įvykį pranešė policijai, pas malūnininką rado nuokanų maišą, jis tyrimo metu viską prisipažino, todėl jam skirti dveji metai belangės. Šis laikas buvo tarsi atokvėpis skriaudžiamai malūnininko žmonai.

* Nuokana – (bot.) salierinių šeimos nuodingas augalas.

MEDŽIOKLĖ

Nėvėžio slėnyje driekėsi mišrūs miškai. Augo seni bukai, pušys, ąžuolai, eglės, lazdynai. Gyvūnų buvo daug, daugiausia stirnų, šernų, elnių ir briedžių. Pasitaikydavo ir vilkų, ypač pavojingų žiemą. Taip pat buvo mažesnių medžiojamų gyvūnų: lapių, kiškių, kiaunių ir barsukų.

Marija mėgo mišką. Ne tik medžiojo, bet ir šėrė gyvūnus žiemą. Vienintelė Linkuvos dvaro valdų paveldėtoja rūpinosi ne tik mylimais žirgais, bet ir viskuo, kas gyva.

Pati dažnai apžiūrėdavo mišką. Pasamdė ir girininką Andrių Šumskį. Kartu su žmona Ona ir sūnumis jis gyveno dideliame ir patogiam girininko name. Berniukai buvo gerai išauklėti, gabūs. Jaunesnysis Boguslavas buvo Marijos numylėtinis ir krikšto sūnus. Čia prieglobstį rasdavo sužeisti gyvūnai ir motinų netekę jaunikliai.

Kartą Marija apsilankė norėdama susitarti dėl medžioklės.

– Sveikinam maloningąją panelę, kviečiam į vidų.

– Kur vaikai? – paklausė ji.

– Ai, Valius namų darbus ruošia, o Boguslavas šeria stirnaitę. Sužeistą, ak tie brakonieriai, – pasakė girininkas.

– Turiu jiems čia kai ką. Lenkiškos knygų, saldumynų ir švarkeliai. Čia prisukamas šuniukas Boguslavui. Netrukus jo vardadienis, – rodė dovanas.

– Ak, maloningoji panelė neapsakomai lepina mažylius, – tarė girininko žmona.

Abu berniukai įbėgo į kambarį, tačiau susigėdę atsitraukė.

– Mandagiai pasisveikinkit, – nurodė tėvas.

Nusilenkė, bet akys varstė dovanas.

– Eime pas stirnaitę, – drąsesnis Boguslavas paėmė Marijos ranką.

– Boguslavai, maloningoji panelė, krikštamotė, geria arbatą ir valgo aviets. Šiek tiek palauk, – sudrausmino motina vaiką.

– Truputį palauksiu, – ryžtingai tarė trimetis.

– Laikas vyresnį į mokyklą leisti. Žinau, kad kažkada pas ponus Zujus buvot guvernante ir berniukas yra puikiai parengtas, bet jam reikia į gimnaziją. Aš sumokėsiu už mokslą.

– Labai jums dėkoju. Nepamiršim, kaip priėmėt mus po savo stogu, kai praradom savo valdas, – pasakė girininkas.

– Nėra apie ką kalbėti. Na, eikim pas stirnaitę, – Marija paėmė vaiką už rankos ir nuėjo su juo į aptvarą.

Stirna buvo maža, turėjo kelias durtines žaizdas ir sulaužytą koją.

– Tėvelis įdėjo koją tarp pagaliukų ir jai jau geriau. Geria pieną iš buteliuko su čiulptuku. Aš pats maitinu, – tarė su pasididžiavimu.

– Šaunuolis, Boguslavai, – atsakė ji.

– O čia barsukas, bet jo letenėlė labai serga.

– Negalima liesti jokių gyvūnų, nes jie gali būti labai ligoti, netgi pasiutę, – mokė vaiką.

– Žinau, tėvelis sakė. Mums patiems miške nieko negalima imti, nei grybų, nei uogų, – pasakė berniukas.

– Grįžkim, gerai?

– Gerai, – sutiko vaikas.

– Pietūs paruošti, maloniai kviečiam. Justina, paduok ir paskubėk, – ragino šeimininkė.

Susėdo prie paprasto medinio stalo, uždengto siuvinėta satino staltiese.

– Labai graži ši staltiesė, kokie siuviniai! – žavėjosi Marija.

– Ai, vakarais siuvinėju. Štai, prašau, pietų servetėlės su Zadorų herbu. Dovana maloningajai paneli.

– Bet juk iki vardinių dar yra laiko, mielai kviečiu pasivašinti pas mus.

– Labai ačiū, bet mes jau nebe dvarininkai, neturim pinigų salonams, – tyliai tarė girininkas.

– Pone Andriau, jūs geresni už kitus, ir bajorai nuo senų laikų, o valdas praradot ne dėl savo kaltės. Po pietų noriu aptarti keletą reikalų.

Pietūs buvo skanūs, pasninko, penktadieniniai – grybų sriuba ir bulviniai blynai su grietine.

– Arbata su pyragu vaišinsimės verandoje, – pasiūlė šeimininkė.

– Pone Andriau, mačiau spąstus, čia prie ąžuolo iš Jotainių pusės, antrajame kvartale. Reikia sugauti tuos brakonierius. Gal kas superka žvėrieną, o gal sau? – svarstė jaunoji pavidėtoja.

– Žinom, kad Žeimys su sūnumis siautėja. Jei kurį pagau-
na, tai paleidžia. Įrodymų trūksta. Jis tikriausiai turi kas su-
perka, nes patys alkani nevaikšto. Ir slėptuvę kažkur, – aiškino
girininkas.

– Turiu du sumanius bernus, Jonuką ir Pranuką, atsiųsiu,
jie suseks. Pasislėpsit naktį. Kai ateis prie spąstų, pagausit nu-
sikaltimo vietoje, – patarinėjo Marija. – Būtų gerai pagauti su
laimikiu, nes kitaip išsisuks, kad grybauti ėjo ir įrodymų netu-
rėsime. O kai su laimikiu pagausit, tai ir slėptuvę rasim. Kažkur
juk tuos spąstus laiko, jei namie nieko nėra.

– Lengva nebus, bet pabandysim. O mintis gera, – tarė gi-
rininkas.

– Po Žolinių organizuosiu ančių medžioklę. Yra tokia vieta
prie tvenkinių ir Nevėžio, – kalbėjo ji. – Penktadienį, jei bus
geras oras, medžiosim ožius ir šernus.

– Per daug jų ir naikina derlių, verta sumedžioti, – pritare
girininkas.

– Tai susitarkim dėl penktadienio. Pakviesiu Juozapą, Be-
nediktą, Antaną ir savo brolių. Pasiimsim kelis bernus į pagal-

bą. Ar nekiltų problemų, jei pas jus papietausim? Visas išlai-
das dengiu.

– Viską padarysim, bus puikūs medžioklės pietūs, ir tai ne
išlaidos, o tikra garbė. Būsime pasiruošę ryte, apie trečią valan-
dą. Pirmoje laukymėje.

– Ką gi, tada atsisveikinu ir dėkoju už skanius pietus, – pa-
sakė mergina.

Boguslavas apkabino ją ir paklausė, ar atvyks aplankyti
stirnaitės.

– Netrukus grįšiu, – pažadėjo bučiuodama numylėtinį.

Užsėdo ant žirgo ir nujojo į dvarą.

Brakonierius sugavo jau ketvirtadienio rytą. Antanėlis at-
bėgo su naujienomis:

– Turim juos, maloningoji panele. Sugavom, kai atėjo lai-
mikio. Stirną sumedžiojo ir nešė į žeminę. O mes iš nugaros
tik cipt, surištus parsivedėm. O girininkas pasiuntė polic-
meisterio*.

– Joju, – nusprendė Marija ir šoko ant Vėtros. – Antanėli,
imk Aurorą, bus greičiau.

– Aš irgi su jumis vyksiu, – nusprendė Valerijonas. – Tu,
Antanėli, prižiūrėk bernus, kad koks bendrininkas slėptuvės
neištuštintų.

– Ten jau Pranukas su girininko bernu liko, – ryžtingai tarė
vaikinas.

Marija pasiėmė dvivamzdį ir patraukė link miško. Giri-
ninkijoje paliko žirgus. Valerijonas su girininku liko saugoti
dviejų brakonierių. Mergina su bernu nuėjo į slėptuvę.

Nepraėjus nė valandai, prie slėptuvės pasirodė senasis Žei-
mys. Pradėjo rinkti spąstus. Kažkas pranešė, kad sūnūs buvo
sugauti.

* Policmeisteris (vok. *polizeimeister*) – kai kurių valstybių miestuose – policijos
viršininkas.

– Griebkit jį, vaikinai! Judinkis, nes nudėsiu kaip šunį! – sušuko ji.

– Gelbėkit! – suklykė senis tarsi nuplikytas.

Bet rėkimas ir muistymasis nedaug tepadėjo, vyrai surišo piktadarį.

Po dviejų valandų į girininkiją atvyko du policininkai. Surinkę įrodymus, sulaikė brakonierius, o šie už mažesnę bausmę įdavė smuklininką, kuris supirkinėjo žvėrieną.

Penktadienį patraukė į medžioklę. Pasislėpė bokštelyje. Išėjo šerno patelė su jaunikliais, bet jos nelietė. Tada iš laukų pusės išbėgo didžiulis šernas su iltimis tarsi kardais. Pranciškus šovė, bet nepataikė, tik sužeidė. Išsigandęs žvėris metėsi į žmonių pusę. Marija šovė kartą, antrą ir gyvūnas krito.

– Panelė Marija nudėjo šerną. Medžioklei – valio! Paimčiau pusseserę į žmonas! – šūktelėjo Antanas.

– O tu kartais nedavei įžadų panelei Onai, brangusis susižadėjęs pusbroli? Juk už dviejų savaičių vestuvės, – nusijuokė mergina.

– Kelkim laimikį į vežimą, bus žvėrienos vestuvėms, – nusprendė jaunoji dvaro šeimininkė. Tada grįžo pietauti į girininko namą.

SUSITIKIMAS

Po rugiapjūtės įvyko prašmatnios Antano Zadoros vestuvės su Ona Babinskaite. Marija buvo pirmoji pamergė – tai jai pranašavo greitą santuoką, tačiau ji nežiūrėjo į tai rimtai.

Atėjo ruduo, laukuose buvo mažiau darbo, bet daugiau medžiokių. Vieną dieną gavo kvietimas į žirgų aukcioną Palenkės Januve.

– Senele, noriu važiuoti su Pranciškum. Reikia nusipirkti du žirgus veisimui ir keletą mūsiškių reiktų parduoti. Benediktas padarė man žirgų albumą. Gal ką nors įkalbėsiu pirkti.

– Gera, važiuok, šiek tiek prasiblaškysi, o gal su kuo nors susipažinsi, – nusijuokė senoji ponija.

Rugsėjo pradžia buvo šilta, beveik karšta. Pasiėmė reikiamus drabužius, pinigų ir leidosi į traukinį į Balstogę. Tada į Palenkės Bialą ir žirgais į Januvą. Apsistojo viešbutėlyje šalia žirgyno.

Kitą dieną įvyko aukcionas. Buvo demonstruojamos kumelės, eržilai ir kumeliukai.

Marijai patiko vienmetė obuolmušė kumelė. Paraginta brolio, sudarė sandorį.

Besidairančių, besidominčių žmonių buvo daugiau nei žirgų. Marijos albumas sulaukė susidomėjimo, pasiūlymų ir pažadų atvykti į Linkuvą. Marija buvo patenkinta.

Aukciono aplinka priminė tuštybių mugę. Ponios puikavosi suknelėmis, skrybėlėmis, paryžietiškais fasonais, puikiomis amazonėmis, dalyvavo pasijodinėjimuose, surengtuose specialiai joms.

Netikėtai išgirdo pažįstamą balsą.

– Sveiki, kaip malonu, kad susitikom!

Tai buvo grafas Juozapas Žegota, kaip visada elegantiškas. Pasilenkė prie jos rankos.

– Ar panelė jau ką nors išsirinko? – paklausė pasisveikindamas su Marija.

– Taip, pavyko nusipirkti obuolmušę kumelę. Esu labai patenkinta. O kaip sekasi **ponui** grafui, kaip pirkiniai? – paklausė.

– Norėjau įsigyti juodą eržilą, bet tas, kuris čia buvo demonstruojamas, man nepatiko.

– Turim Linkuvoj du tokios spalvos dvimečius eržilus. Vienas arabų veislės, kitas mišrūnas. Prašau, štai nuotraukų albumas.

– Matau, kad panelė profesionalė, – vartė susidomėjęs. – Labai modernus požiūris.

– Mane domina abu, prašau man palaikyti. Ar galėčiau sumokėti užstatą? – pasiūlė jis.

– Nėra reikalo, žirgai jūsų lauks, – atsakė ji.

Buvo užsakyti dar du kumeliukai ir vienų metų kumelė. Marija turėjo kuo džiaugtis.

– Tad po savaitės lauksim jūsų Linkuvoj, – tarė Marija paduodama ranką atsisveikindama.

Grafas bučiavo ilgiau laikydamas jos mažytę ranką savo delnuose.

– Jau seniai turėjau atvykti, bet nepavyko. Buvau Paryžiu, – liūdnai tarė jis.

– Pranciškau, – paklausė vėliau brolio **o** – O kaip su jo žmona? Atsirado? Juozapo teta sakė, kad jau prieš dvejus metus dingo. Išėjo iš rūmų ir negrįžo. Buvo kalbama, kad jis ją nužudė.

– Jis visur ieškojo, valdose, mieste. Niekas nieko nematė ir negirdėjo. Dabar, esą, kažkas ją matė Paryžiu, tai nuvyko jos ieškoti ten. Pasamdė detektyvą, bet ir jis nieko nerado. Taip

nutinka, kai vedi svetimšalę. Turtus dėl jos išleido, – atsakė brolis. – Matai, jis nei laisvas, nei vedęs. Ir taip jau trečius metus, – pridūrė.

– Manau, viskas buvo suprata neteisingai. Jis jos nenužudė. Niekas neieško to, ką nužudė. Aš tai žinau ir matau jo akyse.

– Tu į jo akis mažiau žiūrėk. Maža bėdų turėjai su de Orle? Būk atsargi, dar apkaltins tave apkalbomis ir apie vyrą galėsi pamiršti, – patarė brolis.

– Kai atvyks į Linkuvą, aš su juo pasikalbėsiu. Esu tikra, kad jie ieško ne ten, kur reikia. Žinau, ką darau. Žmonėms reikia padėti.

Grafas Juozapas Žegota atvyko kaip žadėjęs. Šeštadienį iš Kauno atsiuntė telegramą, kad pirmadienį aštuntą valandą bus Panevėžio stotyje. Paieškos vežiko ir atvyks į dvarą. Marija parašė telegramą, kad vežikas jo lauks stotyje.

Per pietus grafas jau buvo Linkuvoje. Kaip visada mandagus ir elegantiškas. Mažai kalbėjo apie save, niekas jo ir neklausinėjo. Kalbėjosi su Valerijonu apie ūkį, javų kainas. Norėjo pamatyti žirgus ir nedelsdamas vykti į Kauną, tačiau Linkuvos šeimininkai taip lengvai jo nepaleido.

– Kokios čia fanaberijos*, **pone** grafe! Niekur jūsų neišleisim. Liksit pas mus bent dviem savaitėm, – nusprendė senoji ponija.

– Prisimenu jūsų motiną, grafienę Margaritą, juk ji buvo geriausia mūsų Barboros draugė. Linksma, tik silpnos sveikatos. Todėl tokia jauna ir išėjo. Ką ta plaučių liga daro?.. Kiek žmonių jau pasiėmė, ir mūsų Vladuką, ir jūsų mamą.

– Mano seserį, jūsų bendravarde taip pat, o tada širdies liga pasiėmė tėvą, – pridūrė grafas liūdnai.

– Tesiils ramybėje, – pasakė Marija.

* Fanaberija (lenk. *fanaberia*) – šnek. išpuikimas, tuščias išdidumas, nepamatuotas pūtimasis.

Senelė Jadvyga pasistengė pakeisti temą.

– Pailsėsit, grafe. Pamedžiosit su mumis, – pasakė Valerijonas. – O ir Pranciškui reikia aplankyti Vadaktus ir Jotainius. Kur čia skubėti. Pas mus Žemaitijoje laikas lėčiau teka.

– Labai jums dėkoju, bet laikiu svarbių laiškų. Po dviejų dienų turiu būti namuose. Netinka piktnaudžiauti jūsų sveitimumu ir dar esant sudėtingai mano situacijai.

– Kam tas sąmyšis. Telegrafu pranešim, kad laiškus siųstų čia. Dabar tai jokia problema, – tarė šeimininkas. – O apkalbos, mielas pone, mūsų nedomina. Gal kuo ir padėti galėsime.

– Jei turit noro, galėsime apžiūrėti žirgus, – pasiūlė Marija, – bet tik pavakary, kai grįš iš ganyklos.

– Prašom pailsėti po kelionės, kambarys paruoštas, – pasiūlė Jadvyga.

– O mes, seneli, prie apskaitos prisėsime kokiai valandėlei, gerai? – pasiūlė Marija.

– Gerai, gerai, tik pypkę verandoj surūkysiu, šiandien taip šilta, – pasakė senasis ponas.

Vakarinė arbatėlė buvo patiekta svetainėje. Vaišino šakočiu, uogiene, arbata iš samovaro*. Svečio apsilankymo garbei, pasiūlyta ir po taurelę braškių likerio.

– Leone, – pasiūsk ką nors į arklides. Tegu pažiūri, ar grįžo žirgai, – tarė jaunoji dvaro šeimininkė.

Netrukus mergina grįžo su žinia.

– Jau beveik visi, vaikinai juos tvarko.

Arklidės buvo šalia dvaro. Pastatytos iš akmenų ir plytų, tvarkingos. Viršuje vieta šienai, o šalia – šildomas kambarys arklidžių bernams. Apačioje erdvūs ir švarūs aptvarai.

– Čia du mūsų juodi žirgai: dvimetis Atas ir jaunesnis Portas. Žinoma, vardus galima pakeisti, – Marija parodė gyvūnus.

* Samovaras (rus. *самовар*) – prietaisas arbatai virti.

– Fantastiški, – pasakė jis, – paimsiu abu. Kaina nesvarbi. Jie nuostabūs.

– O dėl kainos prašau tartis su seneliu, – pasakė mergina. – Atas jau pripratintas prie balno. Man labiau patinka manasis Vėtra. Jei **ponas** grafas pageidauja pajodinėti, rytoj ryte galim išbandyti žirgą.

– Su didžiausiu malonumu, bet ar?.. – nuleido balsą.

– Ar tinkama? – paklausė nustebusi. – Tinkama, kas gi blogo jodinėti? Paimsiu ką nors iš arklidės bernų. Tuoj liepsiu, kad ryte pabalnotų žirgus.

KEISTA ISTORIJA

Rugsėjis tais metais buvo išskirtinai šiltas. Ryte upę gaudė rūkas, gaivus oras žadėjo gražią dieną.

Po pusryčių Marija su svečiu, lydimi arklaininko Jonuko, išsiruosė pajodinėti. Žirgai lengvai risnojo, neklusnų Atą patyręs jojikas, neatleisdamas vadelių, greitai pažabojo. Netrukus žirgas pakluso naujajam šeimininkui.

Stabtelėjo proskynoje. Žirgai ramiai rupšnojo žolę, o Marija prisidėjo ant senos šakos. Vaikiną išsiuntė į dvarą.

– Kaip čia gražu, – mėsliai tarė grafas Žegota.

– **Pone** grafe, žinau, kad nederą jūsų klausinėti, bet mes visi labai norėtume jums padėti. Taip tėtis negali. Papasakokit tą painią istoriją, jei neprieštarujat. Gal galėsime kuo pagelbėti.

– Panele Marija, nedrįščiau nieko apsunkinti savo problemomis, o jūsų ir negalėčiau, – tarė jis.

– Prašau, nesielsk su manim kaip su princese ar porcelianine lėle. Esu patyrusi nemažą skaudžių akimirų, likau našlaitė. Tikriausiai ne iš vieno esat girdėjęs, kad, kartą nusivylusi, ši lietuviška angis išvaro visus kavalierius. Jei šiek tiek manim pasitikėsit, galėsime tapti nuoširdžiais draugais. O gاندais netikiu. Tai nuobodžiaujančių damų, neturinčių apie ką kalbėti, pasakėlės.

– Visada būsiu draugas. Man tai garbė, – pabučiavo jai ranką.

Gal jį tai viduje slėgė, o gal jautė, kad ši nepaprasta jauna moteris ras patarimų ir suteiks pagalbą. Jei būtų galima atsukti laiką atgal, galbūt jis ir ji...

– Jei panelė primygtinai reikalauja, prašau paklausti.

GRAŽIOJI NAŠLĖ, GRAFO ISTORIJA

Tai buvo graži anų metų vasaros pabaiga. Grafas atvyko pailsėti į Toskaną, į Val d'Orcia, garsų karštų versmių kurortą. Taip patarė daktaras. Žiemą nukritęs nuo žirgo, dviejose vietose susilaužė ranką, susižeidė nugarą. Ranka, tiesa, sugijo, tačiau, keičiantis orams, kaskart kamuodavo stuburo skausmai. Oras čia buvo labai šiltas, bet ne karštas, malonus jūros vėjelis vėsino orą.

Pamatė ją. Sėdėjo viešbučio kavinėje prie stalelio. Graži, kiek paslaptinę jauna moteris vilkėjo lengvą violetinę suknelę, prie jos derėjo šviesi skrybėlė, papuošta šydu. Pirmą ir antrą dieną buvo viena. Grafui atrodė, kad moteris diskretiškai į jį žvilgčioja. Pakilo nuo stalelio ir paliko pirštinę. Priėjęs prisistatė, atidavė paliktą daiktą. Ji padėkojo šypsena – gražiausia pasaulyje, tada pasisakė esanti belgė, našlė Ana Klementina de Merle, besigydanti nervus ir migreną po vyro, italo bankininko, mirties. Ištekėjusi buvo trumpai, vaikų neturėjo.

Susitikdavo vis dažniau, per pietus, per popietės arbatėlę, pasivaikščiodami ir jodinėdami. Grafas įsimylėjo kaip mokinukas. Ji nedaug kalbėjo apie save, užsiminė, kad artimųjų neturi, esąs tik tolimas pusbrolis – tetos sūnus.

Vieną dieną verkdamas prisipažino, kad matosi paskutinį kartą, nes turinti išvykti ir daugiau nebesusitikti. Turėjo grįžti į Romą, dalyvauti vyro turto dalybų teismo procese. Vyro pusbroliai, esą, užblokavo lėšas jos pragyvenimui.

Jis negalėjo to leisti. Pasipiršo, o ji jo pasiūlymą priėmė. Greitai susituokė mažoje Toskanos kaimo bažnytelėje. Tik jie ir du atsitiktiniai liudytojai. Kunigas, tiesa, sakė, kad trūksta dokumentų, bet galų gale sutiko. Grafas skyrė didelę auką.

Norėjo vykti į Paryžių, bet ji atkalbinėjo, aiškino, kad norinti pasijusti namų šeimininke, nori vykti į Lietuvą. Taigi grįžo į Lietuvą. Ana greitai pramoko lenkų kalbos. Pradėjo lankytis svečiuose, priiminėti kitus. Grafas jai dovanodavo gražių drabužių, papuošalų, skyrė pinigų smulkioms išlaidoms.

Buvo laimingas. Viskas buvo gražu, beveik idiliška, kol nuvyko į pokylį Vilniuje. Grafienė spindėjo kaip žvaigždė: graži, elegantiška, pasipuošusi paryžietiška suknele, diadema. Viskas klojosi gerai, iki kol prie jos priėjo šeimininko pusbrolis klausdamas, ar ji prisimena judviejų susitikimą Kanuose. Ana atsakė, kad tai nesusipratimas, jog Kanuose niekada nėra buvusi. Kalbėjo ramiai, bet ramybė buvo apsimestinė. Netrukus pasakė, kad blogai pasijuto, ir jie išėjo iš baltaus.

Nuo tada Ana pasikeitė. Nebenorėjo niekur lankytis. Tikino, kad namuose jaučiasi geriausiai, o grafas primygtinai ir nereikalavo. Ji rūpinosi namais ir tarnais, buvo nuolat kuo nors užsiėmusi, o jeigu reikėdavo vykti į svečius, teisindavosi kokia nors liga ar nuovargiu.

Po kurio laiko pradėjo gauti laiškus iš Belgijos, esą, siunčias pusbrolis. Vis išvažiuodavo į Vilnių viena: tai apsipirkti, tai pas modistę, o pinigų jai vis trūko. Vyras duodavo, neklausinėjo, kol vieną dieną ji išvyko niekam nepranešusi. Grįžęs iš kaimynystėje vykusios medžioklės, grafas žmonos neberado. Laukė manydamas, kad ji vėl išvyko apsipirkti. Negrįžo. Ieškojo Vilniuje, bet viešbučiuose jos niekas nematė. Visur klausinėjo, bet pėdsakai dingo. Pasamdė detektyvą, kažkas, esą, ją matė Paryžiuje, **deja**, keliauta veltui, Anos ten nebuvo.

Grafas baigė pasakoti.

– Kažkas čia ne taip, **pone** grafe, – tarė Marija. – Susėsim šiandien po pietų ir ramiai pagalvosim, kur ieškoti. Ji turėjo palikti pėdsakų, jei ją atpažino pokylyje.

– O dabar grįžkim, netrukus pietūs, – nusprendė ji.

Grafas padėjo jai užsėsti ant žirgo ir patraukė dvaro link.

Po pietų nepavyko ramiai pasikalbėti – atvyko Pranciškus su žmona ir sūnumi. Mažasis verkšleno, tad Marijai teko prižiūrėti sūnėną. Aplinka nebuvo tinkama pokalbiui. Vakare jie vėl nepasikalbėjo, nes vyrai ilgai žaidė kortomis. Kitą dieną išsiruso pajodinėti į mišką. Deja, apniukus orui, pradėjus lyti, turėjo greitai grįžti.

Popiet pagaliau galėjo ramiai pasikalbėti. Susėdo svetainėje prie arbatos.

– Aš mažiau ir padariau išvadą, kad paieškos vyko ne ten, kur reikėtų. Pagalvokit pats. Ji sakė, kad yra belgė iš Briuselio, tad kodėl jai reikėtų vykti į Paryžių? Tai nelogiška. Nenorėjo ten su jumis vykti, nes kas nors galėjo ją atpažinti, – svarstė Marija.

– Vertėtų paklausinėti draugijos Briuselyje. Ten detektyvas turėtų ieškoti jūsų žmonos. Taip pat Kanuose, viešbučiuose, pensionuose, kazino, – tęsė ji, – esu tikra, kad baliuje ją atpažino. Gal būtų įmanoma susirasti tą poną, jis galėtų pasakyti daugiau.

– Gera mintis, – pasakė jis, – aš viską užsirašysiu. O ryt išsiųsiu depešą* detektyvui. Tegu ieško Kanuose ir Briuselyje.

– Jei jau nenorėjo būti atpažinta, tikriausiai buvo ne ta, kuria dėjos, todėl ir pabėgo, nes padai svilo. Pirmiausia turim

* Depeša (pranc. *dépêche*) – skubus pranešimas, telegrama.

sužinoti, kas ji buvo iš tikrųjų ir kodėl pabėgo. Tada apsvaigė, kur galėtų jaustis saugiausia, – pridūrė Marija.

– Ar žmona tikrai nepaliko nieko iš praeities? Jokių laiškų, dokumentų, gimimo liudijimų, nieko? – paklausė ji.

– Sekretaras* buvo tuščias, viskas dingo: pinigai, papuošalai, pasas, laiškai, – atsakė jis.

– Ar pasiėmė visus savo daiktus, sukneles, lagaminus? – klausinėjo toliau.

– Ne viską pasiėmė, kai kas liko, keletas paltų, suknelių. Nesidomėjau jos daiktais.

– O būtent ten moterys slepia laiškus, svarbius dalykus. Verta apieškoti ir gerai patikrinti kišenes. Gal jose yra kas įdomaus.

– Ar žinot, iki kurios vietos pirkto traukinio bilietą? – tęsė Marija.

– Žinau, kad į Vilnių, bet jos ten nėra. Bent jau jokiame viešbutyje ar pensione, – pridūrė jis.

– Vilniuje **ponas** grafas ją rastų per greitai. Nemanau, kad ilgai ten pabuvo, – atsakė. – Svarbiausia išsiaiškinti, kas ji tokia. Turiu idėją: vykim į Kėdainius. Senelis kunigaikščiui turi pristatyti kumelę. Ten gal sužinosim, kas buvo tas ponas, kuris atpažino jūsų žmoną. Ir nuo kada ją pažinojo.

– Visada verta pabandyti, – atsakė grafas.

– Ar neprieštaraušit, jei su mūsų slapto planu supažindinsiu senelius? – paklausė Marija.

– Prašau daryti tai, kas, jūsų manymu, tinkama, tik abejoju, ar jie sutiks padėti, – tarė grafas.

– Sutiks, močiutė jus dievina ir laiko šeimos nariu, prašau nesijaudinti, – pasakė mergina.

Taigi senieji Zadoros buvo supažindinti su slapto grafo žmonos paieškų planu.

* Sekretaras (pranc. *secrétaire* – sekretorius) – tam tikras baldas, kurį sudaro knygų spinta ir rašomasis stalas, dažnai ištraukiamos arba atlošiamos lentos pavidalo.

KĖDAINIUOSE

Po dviejų dienų nuo įsimintino pokalbio jie nuvyko į Kėdainius. Anksčiau oras buvo blogas ir kelionė būtų buvusi per sunki. Senasis kunigaikštis džiaugėsi ne tik gražiu žirgu, bet ir vizitu, ypač susitikimu su grafu Žegota. Gerai pažinojo jį ir jo tėvus.

– Kviečiu ponus pietų, – tarė kunigaikštis.

Po pietų jis pakvietė grafą į savo kabinetą. Marija su seneliu palaikė draugiją šeimininko seseriai, kunigaikštytei Matildai.

– Norėjau su jumis be liudininkų pasikalbėti apie jūsų žmoną. Jau seniai mane tai jaudina. Ar prisimenat mano pusbrolių pokylyje, kuris sakė, kad ją atpažino? Tikėjausi, kad ją radot ir viskas išaiškėjo. Tačiau girdėjau, kad vis dėlto neradot.

– **Ponas** kunigaikštis nepatikės, bet būtent šiuo klausimu ir drįsau jus aplankyti, – pasakė jis.

– Taigi, mano pusbrolis tvirtina, kad pažinojo jūsų žmoną. Kai jam pasakiau, kad ji yra aristokratė, buvusi italų bankininko žmona, jis tik nusijuokė ir pridūrė, kad Kanuose ji laiką leisdavo turtingų ponų kompanijoje. Ir jos vardas buvo ne Ana Klementina, o Katerina Modeno. Jis tai gerai prisimena, nes ši panelė jam labai patiko. Taip pat buvo ją sutikęs Venecijoje, lydimą generolo, kurio sužadėtinė ji buvo.

– Atrodo, kad ji buvo ne ta, kuo dėjosi esanti, – pasakė grafas. – Ir buvau apgautas...

– Tokiu atveju, jei įvyko apgavystė, santuoka gali būti anuliuota, – pridūrė kunigaikštis.

– Tai sudėtinga, jei ji atsirastų, gal būtų lengviau. Paragintas panelės Marijos Zadoraitės, pasiunčiau detektyvą į Brius-

lį ir Kanus. Laukiu iš jo žinių. Man reikia turėti dokumentą, juodu ant balto, patvirtinantį, kad mano žmona – apgavikė ir nebuvo ta, kuo sakėsi esanti.

– Matau, grafas Linkuvoje gerai jaučiasi, – pastebėjo šeimininkas.

– Nuostabiai, labai svetingi ir draugiški namai, – atsiliepė jis. – Jaučiuosi kaip šeimoje. O panelė Marija yra ne tik graži, bet ir protinga bei darbšti. Puiki, nuostabi.

– Taip, taip, panelė Marija, – supratingai mirktelėjo akį kunigaikštis. – Nežinia, nežinia, kas dar gali įvykti. Aš pats jai pasipirščiau, jei būčiau kiek jaunesnis...

Grįžęs į Vilnių grafas gavo laišką nuo detektyvo:

Gerbiamas Pone grafe,

Jūsų sutuoktinės neradau, bet tikrai žinau, kad ji nebuvo Ana Klementina de Merle, nes vienintelis likęs šios šeimos atstovas jau seniai miręs. Jūsų žmona yra Katerina Revie – prancūzė. Taip pat žinoma kaip Katerina Modeno, Ana Klementina de Modeno. Ji kilusi iš Vitre ir nėra jokia aristokratė. Jos motina dirbo kambarine pilyje. Vitre sužinojau, kad mergina buvo panaši į valdų savininko sūnų, o šis rūpinosi jos auklėjimu. Užaugo kartu su jo vaikais. Tikriausiai buvo jo dukra. Šešiolikos buvo tikra gražuolė, ir, pasak visų liudininkų, tuo naudojosi kiekviename žingsnyje. Buvo ištekinga už Jakobo Revie – sodininko – tikintis, kad prie vyresnio vyro aprims. Deja, po metų Katerina paliko savo vyrą ir išvyko į Paryžių. Apsimetė nuskurdusio aristokrato našle, įpainiota į šeimos procesus. Labai greitai susituokė su italų bankininku Antoniu Modeno. Jis netrukus mirė, o turtą užrašė savo vaikams iš pirmosios santuokos. Ji gaudavo tik rentą.

Kanuose sutiko Karolį Pusche, lėbautoją, lošėją, kilusį iš Vitre, kuris ją atpažino ir šantažavo. Palikusi generolą, už kurio ketino ištekti, pabėgo.

Ieškojo laimės Toskanoje apsimesdama aristokrate, pasikeitusi vardą ir pavardę. Čia ji išteikėjo už Pono grafo, dar būdama išteikėjusi už kito vyro. Jokiam kurorte Jūsų žmonos pėdsakų nerasta. Pridedu gimimo liudijimą ir abiejų santuokų liudijimus.

Pagarbiai

Andrė Bale, detektyvas.

Grafas buvo šokiruotas. Remiantis šiais dokumentais, santuoka galėjo būti anuliuota. Tačiau liko dar viena problema. Ji iki šiol nerasta, todėl jis ir toliau bus įtariamasis, kad nužudė apgavikę.

Parašė laišką Marijai ir pasidalijo informacija prašydamas patarimo. Pasitarusi su globėjais, Marija atsakė:

Santuoką galima anuliuoti bet kuriuo metu, o jei ji neatsiras, reikės taip ir padaryti. Tačiau manau, kad ji liko šalyje ir čia jos reikia ieškoti. O gal Varšuvoje? Tik čia ji jautėsi santykinai saugi. Reikia įdėti skelbimą į vietos laikraščius ir pažadėti atlygį, tai visada pasiteisina.

ŽIEMA

Žiema atėjo greitai, buvo šalta ir snieguota. Užsiėmimų buvo mažiau. Ruošiasi šventėms, o kiaules paskerdė daug anksčiau. Podėlyje kabojo rūkyta mėsa: kindziukai*, dešros, kumpiai. Taip pat ten buvo obuolių ir kriaušių, konservų, uogienių. Ledainė** buvo laikoma užšaldyta sūdyta žalia mėsa.

Virš viryklės džiuvo grybai, žalumynai ir žolelės. Krosnys buvo kūrenamos taip, kad būtų šilta ir jauku.

Vakarai prabėgdavo skaitant, grojant pianinu, siuvinėjant ir žaidžiant kortomis. Ponios paruošė kalėdinių dovanų vargšams. Iš popieriaus ir šiaudų gaminti kalėdiniai papuošimai eglutei.

Laukė laiško iš grafo, nekantravo sužinoti apie paieškas, bet buvo tylu. Keista, nerimą kelianti tylą.

Likus kelioms savaitėms iki Kalėdų, atkeliavo trumpas pranešimas:

*Gerbiama maloningoji panele Marija,
po paieškų Vilniuje ir Varšuvoje radau savo žmoną. Tarp jos daiktų radau dalį laiško, iš kurio supratau, kad ji turėjo rimtų bėdų. Vargšėlė mirusi jau dvejus metus, tačiau yra tam tikrų keblumų, o aš nežinau, ką daryti. Tikiuosi Jūsų patarimo.*

Nuoširdžiai Jūsų.

Sveikinimai ponams Zadoroms.

Juozapas Žegota

Marija įlėkė į svetainę lyg strėlė.

* Kindziukas (lenk. *kindziuk*, balt. *кіндзюк*) – skilandis.

** Ledainė – ledu šaldoma patalpa greitai gendantiesiems maisto produktams laikyti, ledo saugykla.

– Senele, atėjo laiškas nuo grafo, bet trumpas, iš kurio ne-
labai ką supratau.

– Nagi, skaityk, skaityk, – paragino Jadvyga.

Marija perskaitė. Sprendimą priėmė nedelsdama.

– Mums būtina susitikti. Ir greitai. Turėjom po savaitės vykti į Vilnių apsipirkti prieš Kalėdas, tad galėtume ir susitikti. Rytoj išsiųsk telegramą grafui.

Marija išsiuntė žinią apie atvykimą. Vilniaus geležinkelio stotyje jų jau laukė grafo karieta.

– Sveikinu ponias atvykus ir kviečiu į svečius, – pasiūlė jis.

– Ponas grafas labai malonus. Tačiau mes liksim pas mano pusseserę. Ji prižiūri Marijos daugiabutį Gedimino prospekte.

– Tokiu atveju, jei ponios neprieštaraus, nuvešiu jus pas pusseserę, – tarė jis. – Labai tikiuosi su jumis susitikti, jei ponios leis man apsilankyti, kai tik pailsėsit.

– Žinoma, kviečiam rytoj. Ar grafui tiktų septynioliktą valandą?

– Taip, be abejo. Labai tikiuosi pokalbio ir patarimo, – pasakė jis.

Marija pastebėjo pokyčius – grafas pražilo. Tik jo akys... Keistai į ją žiūrėjo, šiltai, bet ar tik taip? Gal jai taip atrodė...

Ryte ponios išskubėjo pirkinį: kalėdinių dovanų, džiovintų vaisių, cukraus...

Po pietų ir poilsio laukta vizito. Grafas Juozapas Žegota atvyko tiksliai laiku, su gėlių puokštėmis ir šokoladu.

– Prašom, pone grafe, į svetainę. Arbata jau paruošta, – pakvietė ponios.

– Gavau jūsų laišką, tačiau ne viską supratau. Tik tai, kad tapot našliu. Prašau priimti mūsų užuojautą, – pasakė Marija.

– Nuoširdžiai dėkoju. Žmona mirė, tesiils ramybėje. Prašau paklausti, – ramiai tarė grafas.

Ir pradėjo pasakoti neįtikėtiną istoriją.

ATRASTOJI, ISTORIJS TĘSINYS

Paieškos užsienyje buvo bevaisės. Ana prasmego tarsi skradžiai žemę. Kaip buvo siūloma, jis pradėjo ieškoti Vilniuje. Kailinių kišenėje rado laiško fragmentą; paaiškėjo, kad žmona buvo šantažuojama. Vienintelės turėtos jos nuotraukos kopiją kartu su skelbimu paskelbė „Kurier Wileński“ ir kituose laikraščiuose. Sužinojo, kad ji buvo apsistojusi pensione, tačiau tik vieną naktį. Klausinėjusi apie traukinį, vykstantį į Varšuvą, o kitą dieną išvykusi į stotį.

Paieškas tęsė Varšuvoje, viešbučiuose. Tą pačią dieną, kai pasirodė skelbimas Varšuvos laikraščiuose, atsiliepė „Bristol“ viešbučio kambarinė.

– Nuotraukoje esanti ponija kelias savaites gyveno mūsų viešbutyje. Valgydavo tik kambaryje. Ieškojo pensiono, buto. Prašė atnešti laikraščių. Vieną dieną ji išsikraustė. Jai buvo užsakytas vežimaitis. Deja, nežinau **kur**, – pasakė ji.

Grafas dosniai atsilygino merginai. Dar ji pasakė, kad nešikas žinos, kuris vežikas vežė poniją. Vaikinas nurodė vežimaitčio savininką, kuris ją nuvežė į Naujamiestį, į Zakroczymska gatvę **numeris** penki. Jis tai prisiminė, nes moteris negalėjo tinkamai ištarti gatvės pavadinimo.

Viskas atrodė paprasta, jis surado Aną Klementiną ar kaip ji ten vadinosi!

Niekada nepamirš akimirkos, kai peržengė to namo slenkstį, keistai ramus, kad paieškos baigėsi. Tai buvo senas daugiaaukštis namas. Savininkę rado antrame aukšte. Pasibeldė. Duris atidarė tarnaitė.

– Esu Juozapas Žegota, – pasakė. – Norėčiau pamatyti savininkę, – padavė vizitinę kortelę.

– Tuoju paklausu, ar ponija priims, – tarė mergina.

Netrukus grafą pakvietė į svetainę. Ten sėdėjo elegantiška pagyvenusi moteris. Jis prisistatė.

– Ponas tikriausiai dėl buto nuomos? – pasiteiravo ji.

– Ne. Ieškau savo žmonos Anos Klementinos Žegotos. Atrodo, kad pas jus nuomojosi butą jau daugiau nei prieš dvejus metus.

– Niekas tokia pavarde čia niekada negyveno, – ramiai tarė moteris. – Patikrinsiu įrašus, bet tokią garsią pavardę prisiminčiau.

Tada jis ištraukė nuotrauką.

– O ar šis asmuo gyveno čia, šiuose namuose? – paklausė.

– Taip, bet jos vardas buvo Katerina Modeno, našlė, – atsakė moteris.

– Ir kur ji dabar? Prašau mane pas ją palydėti, – paprašė jis.

– Bus sudėtinga, nes jos čia jau nėra, – informavo daugiaaukščio savininkė.

– Išsikraustė? – paklausė sunerimęs. – Kur, pas ką? Gal ką nors žinot? Aš jau trečius metus ieškau, tai mano žmona.

– Prašau paklaustyti, – tarė ji. – Jūsų, kaip sakote, žmona, apsigyveno pas mane trečiame aukšte. Sumokėjo iš anksto, todėl neklausinėjau. Sakė, kad našlė. Pasą turėjo. Pasakojė, kad, praėjus dviem mėnesiams po vestuvių, vyras staiga mirė nuo širdies ligos. Aiškino, kad tvarko kažkokias bylas teisme. Paprašė pasamdyti merginą pagalbai. Ji pati nelabai gerai kalbėjo lenkiškai. Paprašiau Juozapotą, kad nešiotų jai pusryčius, pietus, vakarienę ir apipirktų. Beveik niekur neišeidavo. Po kurio laiko ji nualpo, iškvietė gydytoją. Paaiškėjus, kad laukiasi, buvo sukrėsta – kaip užaugins vaiką tėvui mirus. Guodžiau, kad ji – turtinga ir graži, susitvarkys. Vieną naktį ji pagimdė dvynius – mergaitę ir berniuką. Gimdymas buvo labai sunkus. Berniukas mirė netrukus po gimimo. Buvo pa-

krikštytas Juozapo vardu. Ji irgi neatsigavo, po gimdymo karščio, kraujavo ir po savaitės mirė. Prašė pranešti kažkokiam ponui, bet mes nelabai supratom, karščio, vis kartojo Juozapai. Palaidojom ją Služevco kapinėse Modeno pavarde. Taigi, ši ponia mirusi jau dvejus metus, – baigė pasakoti moteris.

– O kas nutiko antrajam vaikui, mergaitei? – paklausė nusiminęs grafas.

– Buvo mažytė, jai reikėjo žindyvės. Skalbėja maitino savo dukrą, pieno turėjo daug, tai ir ją išmaitino. Ponia paliko pinigų. Čia artimųjų neturėjo, o iš Modeno šeimos niekas nepasirodė. Šešių mėnesių mergaitę atidavėm Magdalenos seserims. Pinigai baigėsi... Nežinojom, ko ieškoti. Liko tik tas laiškas prancūzų kalba ir pasas.

Ponia, priėjusi prie sekretero, padavė voką. Grafas perskaitė:

Brangusis Juozapai,

Daugybę kartų norėjau Tau papasakoti tiesą apie save. Nesugebėjau. Nesu ir niekada nebuvo Ana Klementina de Merle. Esu Katerina Revie. Mano mama buvo kambarinė. Anksti buvau ištekinga už vyro, kurio nemylėjau, netgi šlykštėjausi, kai jis mane lietė. Kartą girtas man sudavė. Tada, pasiėmusi visus savo pinigus, pabėgau į Paryžių, turėjau šiek tiek susitaupiusi, nes mūsų šeimnininkas davė man didelį kraitį. Manau, kad esu jo dukra. Nuolat man ką nors duodavo. Paryžiuje susipažinau su Modeno, jis mane vedė. Neturėjau dokumentų, teisingausi, kad mane apvogė traukinyje. Vyras parūpino naujus dokumentus. Buvo geras, bet skūpus. O man reikėjo suknelių, papuošalų – jis nenoriai ką nors pirkdavo. Sutikau daug ponų, negailinčių pinigų. Nebuvau jam ištikima. Galiausiai jis mirė, o turtą užrašė savo šeimai ir vaikams iš pirmosios santuokos. Gaudavau rentą, bet jos nepakako mano poreikiams. Taigi pa-*

* Skūpus / skūpas – šykštus, godus.

sirūpinau savimi pati. Mane išimylėjo generolas, norėjo vesti, bet tada pasirodė Pousche. Atpažino mane, nes buvo kilęs iš mūsų miestelio, pradėjo šantažuoti. Turėjau bėgti ir Toskanoje susipažinau su Tavimi.

Gal nepatikėsi, bet išimylėjau Tave. Pirmą kartą gyvenime. Neturėjau drąsos pasakyti Tau tiesą. Bijojau, kad mane atstumsi. Buvau laiminga, mokiausi būti tikra dama, iki pat pokylio. Ten mane vėl atpažino. Nustojau visur lankytis. Po kurio laiko vėl mane surado Pousche. Nežinau kaip, bet rado. Ir pradėjo šantažuoti. Norėjo vis daugiau. Ir vėl teko bėgti. Pabėgau į Varšuvą. Čia jaučiausi saugi. Sužinojau, kad esu nėščia. Sunkiai pakeliu šią būseną, viena vertus, džiaugiuosi, kad tai mūsų meilės vaisius, bet bijau. Pati neužauginsiu, turiu blogą nuojautą. Jei pagimdysiu kūdikį, kas su juo bus? Neprivalai jo priimti, nors tai mūsų meilės vaisius. Tačiau maldauju jo nepalikti. Užtikrink pragyvenimo šaltinį. Aš pas Tave jau negrįšiu, nebegrįšiu pas nieką...

Atleisk už viską...

Prisiekiu Tau mūsų mažyliu, kad vaikas, kurį nešioju po širdimi, yra Tavo. Niekada Tavęs neapgaudinėčiau. Tave vienintelį myliu.

Katerina

– Bėda ta, kad vokas nebuvo adresuotas. Jausdama artėjančią mirtį, Katerina ketino išsiųsti laišką ir perduoti kūdikį man. Dabar žinau viską, – tarė grafas.

Atsisveikino su savininke gavęs prieglaudos adresą.

Patraukė į Žytניה gatvę, bet neišdrįso aplankyti dukters. Ar tai tikrai jo vaikas? Tiek kartų melavo, kodėl juo nepasitikėjo? Grįžo namo.

Grafas baigė savo pasakojimą.

– Amžiną jai atilsį, tesiilsi ramybėje. Nebuvo bloga, tik paklydusi, ir jus mylėjo, – pasakė Jadvyga.

SPRENDIMAS

Stojo tyla. Netrukus grafas paklausė:

– Nežinau, ką šioje situacijoje daryti, ką ponios patars?

– O ką čia patarsi? Vaikas niekuo dėtas. Reikia paimiti iš našlaičių prieglaudos ir užauginti. Negali atsakyti už motinos griekus. Prieglauda – ne vieta vaikams, – pasakė Jadvyga.

– Tik bėda, kad ji nėra mano teisėta dukra. Mūsų santuoka negalioja.

– **Pone** grafe, ta ponija čia buvo laikoma jūsų žmona. Tai ar dabar, kai ji mirusi, anuliuosit santuoką? Ir kam to reikia? Kam tai padės? Nei vaikui, nei jums, nei tai vargšelei, kurios likimą jau Dievo teismas sprendžia, – pridūrė Marija.

– Tereikia oficialiai ir teisiškai patvirtinti mirtį. Turėti **po-
pierių**, kad mirusioji tikrai buvo jūsų žmona, ir pasirūpinti vaiku, – pasakė senoji ponija.

– Tai jau padariau. Tą pačią dieną pranešiau policijai. Ljudininkai iš viešbučio ir daugiabučio patvirtino, kad tai buvo mano žmona. Laišką taip pat ji parašė. Gydytojas, kuris priėmė gimdymą, nurodė, kad mirusioji buvo mano žmona. Sakė tai prieš mirtį, bet tada buvo manoma, kad klejoja. Šis klausimas sutvarkytas, todėl taip ilgai jums nieko nepranešiau, – paaiškino grafas.

– Dabar **turim rūpestį dėl vaiko**, – pasakė Jadvyga.

– Močiute, žinoma, ją reikia pasiimti iš našlaičių prieglaudos, – nusprendė Marija.

– Nežinau, ką pasakyti. Tiesą sakant, neturiu drąsos vykti pasiimti mergaitės.

– Vysiu su jumis ir nueisim ten kartu, – tarė Marija.

– Taip nedera, todėl vyksim trise, – nusprendė senelė Jadvyga.

– Brangiosios ponios, nedrįstu to prašyti, bet ar galėtumėt mane palydėti? – paprašė grafas.

– Žinoma. Nenurodėm, kada grįšim, todėl kelios dienos nieko nepakeis. Rytoj važiuojam į Varšuvą.

– Ponios, būsit mano viešnios. Tuoj vyksiu į stotį ir užsakyčiau kupė.

ONUTĖ

Įšvyko po pietų. Traukinys važiavo visą naktį. Sąlygos buvo puikios, svetainė, kupė, vakarienė ir pusryčiai. Atvyko pailsėję.

– Siūlau apsistoti viešbutyje „Europejski“, išsipakuoti, o tada ramiai vykti į Žytnia gatvę, – nusprendė senoji ponja.

Taip ir padarė. Po pietų Marija su grafu Žegota nuvyko į Žytnia gatvę. Ponja Jadvyga buvo kiek pavargusi ir liko viešbutyje.

Įėjo į priimamąjį. Juos pasitiko maloni vyresnioji sesuo.

– Ieškau vaiko, velionės Katerinos Modeno dukters, – susijaudinęs tarė grafas.

– O kas jūs būsit vaikui? – paklausė vienuolė.

– Katerina, arba Ana, buvo mano žmona, – padavė **popierius** iš policijos. – Tai ilga istorija, – pridūrė.

– O kas ponja būsit vaikui? – paklausė vienuolė.

– Ai, šeima, pusseserė, – keistai ramiai sumelavo Marija.

– Jei sesuo neprieštaraus, aš viską papasakosiu.

Grafas trumpai išdėstė žmonos istoriją.

– Sunkus teko jai likimas, bet ji jau su Viešpačiu. Tegul jis ją teisia pagal savo gailestingumą. Tai jūsų vaikas, – labiau patvirtino nei paklausė sesuo. – Tuoju liepsiu atvesti mažylę. Jai dveji.

Jis nei patvirtino, nei paneigė. Viskas vyko labai greitai ir tarsi ne su juo.

Į kambarį įėjo sesuo globėja su maža gražia mergaite, labai panašia į grafą. Juodaplaukė mergaitė rudomis akimis. Vaikas ryžtingai priėjo prie Marijos.

– Mama, – mergaitė apkabino Mariją.

Marija paėmė mažąją ant rankų ir pabučiavo. Pati nesuprato, kodėl tada jos nepataisė.

– O čia tėtis ir mes važiuosim namo, – pasakė ji.

Vyresnioji sesuo pažvelgė į Mariją ir nusišypsojo.

– Matau, kad Onutė pasirinko mamą. O jūs tolima pusseserė, labai tolima?

Marija visa išraudo. Nesugebėjo ištarti nė žodžio.

Sutvarkę visus formalumus, nuvažiavo į viešbutį. Jadvyga susipažino su mergaite.

– Na, grafe, panaši į jus kaip du vandens lašai. Net apgamą ant skruosto turi tokį patį kaip jūsų.

– Taip, tai mano dukra, – tarė jis. – Tik visiškai nežinau, ką daryti – ir mergaitė, ir tokia maža.

– O iš kur galėtumėt žinoti? – nusijuokė Marija. – Pirmiausia pirkiniai. Turim mažąją aprengti. Nupirkti jai žaislų, o šiuos drabužius grąžinti.

– Taigi ryt didysis apsipirkimas. Onutei reikia drabužėlių, visa kita užsakysim Vilniuj. Nereikia per daug pripirkti, nes vaikas greitai auga, – pasakė Jadvyga. – O dabar siūlau eiti miegoti.

– Aš mažylę išmaudysiu ir užmigdysiu, jai tikrai per daug įspūdžių per vieną dieną. O ir **ponui** vertėtų pailsėti prieš rytojaus žygį trise į parduotuves, – pasiūlė Marija.

– Eime, Onute, – paėmė mergaitę už rankytės ir nuėjo į vonią.

– Nežinau, kaip jums atsidėkosiu, – pasakė grafas. – Be jūsų pagalbos esu bejėgis, kaip vaikas, pasiklydęs ruke.

Netrukus išgirdo džiaugsmingą dukters juoką.

Susimąstė, ar tai įmanoma, kad... jis ir ji? Jam patiko ši nepaprasta jauna moteris. Svajojo apie ją. Mylėjo nuo tada, kai susipažino. Troško jos, bet ar turėtų?.. Jei nebūtų vaiko, kristų jai po kojomis. O dabar, ar turi teisę?

DIDYSIS APSIPIRKIMAS

Po pusryčių išvyko į parduotuves. Mergaitę beveik visą laiką nešė Žegota.

Chmielnos gatvėje rado drabužių vaikams parduotuvę. Nupirko šiltą paltą su gobtuvu, kelias sukneles, taip pat kojinių, apatinių drabužių, batelių ir kepuraičių. Užsakė triušių kailinukus, tad mergaitė išėjo pasipuošusi. Padovanojo ir žaislų, tik Onutei patiko įprasta skudurinė lėlė, **tai** ir ją nupirko. Nepamiršo ir vaikiškų knygelių.

Marija su senele rado ir kalėdinių dovanų namiškiams. Į Vilnių grįžo su dideliu bagažu.

– Turėčiau pasamdyti vaikui kokią auklę, boną*? – mąstė grafas.

– Negalit dabar vežtis dukters pas save, vienas nesusitvarkysit. Prieš šventes nieko nepasamdysit. Kviečiam pas mus į Linkuvą, po dešimties dienų šventės ir, jei neturėjot kitų planų, praleiskit jas, grafe, su mumis, – pasiūlė Jadvyga.

– Turim daugiau patirties su vaikais nei jūs, – nusijuokė Marija. – Onutė vyks į Linkuvą, ten yra laputė, gandras, šunų, šarka, – pridūrė.

Mergaitė apkabino Mariją ir nusišypsojo.

– Nuoširdžiai dėkoju už kvietimą, bet ir taip jau piktnaudžiauju ponių gerumu ir svetingumu, – tarė grafas.

– Nesispyriokit, mums patinka svečiai, o Valerijonas bus patenkintas vyriška kompanija, – kvietė senoji ponia.

Jadvygai buvo gaila vaikelio – kas jos laukia? Kas bus, jei vaikas pernelyg prisiriš prie Marijos, o ji prie jo? Onutė buvo žavinga ir ji norėtų turėti tokią anūkę. Nebent...

* Bona (pranc. *bonne* – tarnaitė, auklė) – užsienietė burž. šeimų vaikų auklėtoja (tarp guvernantes ir auklės).

Į Panevėžį išvyko su tokiu bagažu, kad, kaip juokavo Marija, tikriausiai prireiks dviejų vežimų.

Nuo stoties kelionė arklių traukiamomis rogėmis buvo puiki. Pasiekė Jotainius.

– Taip greitai pusseserės nepaleisiu, – pasakė Benediktas. – Arkliai turi pailsėti. **Pone** grafe, sveiki atvykę su mažyle. Galės pažaisti su mūsų Aleksu. Prašau į kambarius.

Poilsio reikėjo, netgi labai, ypač vaikui. Benediktas iš Jadvygos sužinojo, kad grafas tapo našliu ir turi dukterį. Išsamiau nepasakojo, niekas ir neklausinėjo. Vakarienė prabėgo malonioje šeimos atmosferoje.

– O ar pusseserė Marija prisimena, kad šeštadienį medžiosim, Kūčių dieną taip pat? – paklausė pusbrolis.

– **Ponas** grafas, žinoma, su mumis. Nuoširdžiai kviečiam, – pridūrė.

– Prisimenu, bet nežinau, ar pareigos man leis, – nusijuokė Marija.

– O antrą dieną kviečiam pas mus pietų ir pasivažinėti rogėmis, nes oras greičiausiai bus geras, – pasakė Jadvyga.

– Trijų Karalių procesiją šiais metais pradėsime nuo mūsų, o baigsime pas Kudrevičius, – pridūrė Benediktas. – Bus gražios šventės. Kalėdosime šiais metais, bus smagu. Gal pusseserę Mariją už vyro išleisime.

Linkuvoje labiausiai svečiais džiaugėsi Valerijonas, nes, kaip pats sakydavo, tame bobinčiuje* sunku išlaikyti švenčių vairą. Mažąją Onutę nuolat linksmino tetos, atvykusios į šventes. Vis dėlto su Marija mergaitė jautėsi geriausiai, jautėsi saugi.

Šventėms kepė meduolių ir sausainių, tepė juos kiaušinių baltymais ir barstė cukrumi, gražiai klojo į molinius ąsočius – švieži išlikdavo net mėnesį. Kepė sluoksniuotos tešlos, aguon-

* Bobinčius (lenk. *babinec*) – bažnyčios prieangis.

nų pyragus, ruošė produktus kutijai, džiovino apelsinų ir citrinų žievelės.

Po sėkmingos medžioklės iš laimikio – kelių elnių ir šernų – paruošta ir žvėrienos. Pagaminta dešrų, paštetų, o sūdyta mėsa sudėta į ledainę.

Tik šį kartą Marija medžioklėje nedalyvavo, nes ruošėsi Kalėdoms, rūpinosi mergaite.

KALĖDOS LINKUVOJE

Šmarkiai snigo, bet didelių šalčių nebuvo. Likus savaitei iki Kalėdų, Valerijonas Zadora ir grafas Žegota išvyko į Panevėžį paskutinių pirkinių.

– Jei ponas neprieštaraus, paliksiu jus valandėlei. Turiu keletą neatidėliotinų reikalų, – pasakė grafas. – Kviečiu pietų viešbučio restorane.

– Kodėl gi ne, aplankysiu artimuosius, perduosiu linkėjimų. Susitiksime restorane trečią. Manau, kad šiandien ten apsistosime, o ryte grįšime namo. Temsta anksti ir kasnakt vis labiau šąla. Prieš Kalėdas atsikvėpsime nuo to šurmilio.

Ak, tie malonūs kalėdiniai pirkiniai: dovanos Onutei, anūkui ir visai šeimai. Valerijonas norėjo atsiimti užsakytą turkio sagę žmonai ir rausvus karolius Marijai.

Grafas taip pat išsiruošė apsipirkti. Dukrelei dovanos kalbančią lėlę, namų šeimininkei – kašmyro šalį, o Valerijonui – elegantišką plunksnakotį. Mažasis Pranciškaus sūnus džiaugsis supamuoju arkliuku. Marijai ketino padovanoti koliažą, tačiau suabejojo, lyg būtų nederamas poelgis. Jau turėjo jai mažmožį, jei tik ji priims. Laimė, rado Adomo Mickevičiaus „Balades ir romansus“, įrištus oda.

Į dvarą grįžo kitą dieną.

Likus dviem dienoms iki Kalėdų, Marija apsilankė kaimuose su dovanomis vargingiausiems. Rūpinosi, kad per šventes niekas neliktų alkanas ar prastai apsirengęs.

Artėjo Kūčios. Gražią eglutę papuošė spalvingais bum-bulais ir blizgučiais, pakabino šiaudinių žaisliukų, girliandų, net rojaus obuoliukų, meduolių, saldainių. Rūpestingai, saugiu atstumu pritvirtino ir žvakučių, kad medelis neužsidegtų. Visų džiaugsmui graži ir didinga eglutė papuošė svetainę.

Kūčių dieną surengė tradicinę medžioklę, nudobė tik šerną. Išvyka į mišką, ramus pasivaikščiojimas leido kiek atitolti nuo ruošos darbų namuose. Šėryklose paliko šieno, morkų ir spalvingų kalėdaičių, specialiai pagamintų naminiam ir laukiniams gyvūnams.

Vakarieniauti susėdo tik tada, kai danguje suspindo pirmoji žvaigždė. Plačiai atvėrus svetainės duris, visi grožėjosi apšviesta eglute.

Kaip visada, Kalėdų šventėms padengė tris stalus. Valgo mojo viduryje stovėjo didelis stalas ponams, mažesnis – vaikams ir auklėms, o virtuvėje vaišes paruošė tarnams.

Pasimeldę ir pasidaliję kalėdaičiu, šeimininkai pasveikino patarnautojus, įteikė praktiškų dovanų: pinigų, medžiagų drabužiams, saldumynų vaikams, batų. Tik namų tvarkytoja, nuskurdusi bajoraitė ponia Irena, nepriėmė pinigų. Jai buvo paruošta dovana, kvietė prie šeimos stalo, tačiau Irena visada atsisakydavo, likdavo su tarnais, rūpinosi, kad nieko netrūktų.

Kūčių vakarienei, kaip įprasta, paruošė dvylika patiekalų, skirtų dvylikai apaštalų atminti. Šeimininkės paruošė silkės su aliejumi, su grietinėle ir burokėliais, keptų žuvų, karpį drabučiuose, virtinukų su aguonomis, daržovių salotų, spanguolių kisieliaus, kutijos, aguonų pyragą, džiovintą obuolių sūrį, meduolių ir džiovintų vaisių kompoto.

Po vakarienės giedojo giesmes. Visi nekantravo laukdami dovanų.

Ir šiais metais viskas vyko taip, kaip reikalavo tradicijos. Šeimininkas Valerijonas pradėjo maldą: „Dievo Motina Mergelė pagimdė karalaitį. Pagimdė mūsų džiaugsmui ir išganymui didžioje kančioje ir skausme. Amen.“ Visus pasveikino, o tada visi pasidalijo kalėdaičiais. Marija priėjo prie grafo.

– Linkiu jums visada būti laimingam ir džiaugsmingam, – pasakė ji.

– O aš panelei linkiu viso ko geriausio ir iki dienų pabaigos liksiu dėkingas už jūsų gerumą, čia radau laimę, – atsakė jis.

Marija sutrikusi paraudo, jautė, lyg grafas norėjo pasakyti dar kai ką...

Po vakarienės perėjus į svetainę, Marija paskambino pianinu, visi giedojo kalėdines giesmes.

Pradėtos dalyti ir dovanos – jos buvo nuostabios. Marija labiausiai džiaugėsi poezijos tomeliu. Patiko jai ir karoliai, ir šalis su nėriniais.

Tačiau daugiausia džiaugsmo buvo vaikams. Po eglute jie rado supamąjį arkliuką, kamuolių, kaladėlių, taip pat kalbančią lėlę, mielą drambliuką ir pliušinį meškiuką Onutei.

Onutei tai paliko didelį išpūdį. Mažam vaikui visko buvo per daug, tad ją, pavargusią, Marija anksti paguldė miegoti.

Grafas įėjo į kambarį ir pabučiavo savo mažąją dukrelę linkėdamas labos nakties.

– Onute, pabučiuok tėvelį.

Vaikas šiek tiek drovėdamasis prisiglaudė prie tėvo.

– Gerai miegok, mažute, – tarė jis, pabučiavo jai kaktą ir išėjo iš kambario.

Onutė greitai užmigo kartu su lėlėmis, drambliuku ir meškiuku, o draugiją jai palaikė kalytė, vadinama Reda jaunesniąja, ir mišrūnė Niusė.

Visi išsiskirstė į savo kambarius pailsėti prieš vidurnakčio mišias.

Marija atsisėdo svetainėje. Baigė gerti kavą. Užsižiūrėjo į langą. Nebesnigo. Ji priėjo prie lango. Dangus buvo pilnas žvaigždžių. Pamatė vieną krintančią.

Nedrąsiai pusbalsiu ištare savo norą, įsitikinusi, kad svetainėje nieko daugiau nėra:

– Noriu suteikti jam laimės.

Pagavo save svajojant apie Juozapą, ir ne tik kaip apie draugą. Nepastebėjo, kada jis atsistojo šalia. Išgirdo jos norą.

– Jūs esat mano laimė, vienintelė ir brangiausia. Tik kad neturiu teisės į tokią laimę, po visų įvykių ir dar su vaiku. Myliu jus ir mylėsiu visą savo gyvenimą, – tarė jis bučiuodamas jai ranką.

– Ir kodėl gi neturite teisės? Tiesą sakant turit, jūs ir niekas kitas! Tik jūs! Ir tai ne gailestingumas. Jums gailestingumo nereikia. O Onutė nėra jokia kliūtis. Jūs turit savo praeitį, aš – savo. Vos nepabėgau su vienu tokiu ponu, kuris norėjo vesti mano turtus, o ne mane. Tai nesvarbu, prieš mus – visas gyvenimas, – pažvelgė į jį įsimylėjusiomis akimis.

– Ar suteiksit man tokią garbę ir tapsit mano žmona? – paklausė jis. – Priimsi mane ir Onutę, mano brangiausioji drauge?

– Tapsiu jūsų žmona kad ir šiandien, – juokėsi ji. – O Onutė bus mano mylimiausia dukrelė.

Priglaudė ją prie savęs ieškodamas švelnumo ir bučinių ištroškusių, išsiilgusių lūpų. Bučiavo švelniai ir aistringai. Ji neturėjo jėgų priešintis ir nenorėjo, jautėsi tarsi rojuje. Priglaudė prie jo kaip bejėgis vaikas. Mėgavosi nuostabiu švelnumo ir malonumo akimirka.

– Mano nuostabioji, vienintelė, geriausia pasaulyje, – šnabždėjo jis.

Iš kišenės ištraukė dėžutę, kurioje buvo žiedas su rubinu.

– Leisi? – paklausė jis.

Ji ištiesė jam ranką. Užmovė žiedą ant bevardžio piršto. Tiko, tarsi būtų pagamintas specialiai jai. Pabučiavo jai ranką, kitaip nei visi, į delną. Tai buvo nuostabus, neįprastas jausmas.

– Tai mano močiutės žiedas. Pasiėmiau jį iš Vilniaus, dėl visa ko, – nusijuokė jis.

– Pirmiausia tavo rankos turėčiau paprašyti globėjų, – tarė grafas glausdamas Mariją. – Pamanys, kad piktnaudžiauju jų svetingumu.

– Taip, turėtumėt, mano mielas grafe, turėtumėt, – išgirdo juoką už savęs.

Ponai Zadoros jau buvo svetainėje.

– Bet Marija jau suaugusi ir pati sprendžia, – pasakė senelis Valerijonas.

– O mes iš visos širdies laiminam jus ir džiaugiamės, nes turit teisę į savo laimę – pridūrė Jadvyga.

– Nuoširdžiai dėkoju už pasitikėjimą, – atsakė jis. – O vestuvės iškelsim dar prieš Užgavėnes. Tuoj po Trijų Karalių.

– Gerai, gerai, – nusijuokė Valerijonas. – Tik, neduok Dieve, kad pasiimsit ją pas save, grafe?

– Bus, kaip panelė Marija norės. Savo namuose turiu blogų prisiminimų.

– Ar galim gyventi Linkuvoj? Man būtų sunku iš čia išvykti, – tarė Marija.

– Būčiau laimingas, jei leistumėt mums čia apsigyventi. Tai pati gražiausia vieta žemėje, – ištare susijaudinęs.

– Mums akmuo nuo širdies nukrito. Čia bus jūsų namai. Visgi tai Marijos paveldas, – pasakė Valerijonas. – Neišgyventume išsiskyrimo su anūke.

– Padarėt mums puikią kalėdinę dovaną, – nusijuokė senelė Jadvyga.

– Tai gražiausios šventės ir puikiausia dovana, – tarė susijaudinusi Marija.

Į piemenėlių mišias važiavo rogėmis. Buvo pasveikintas ir parapijos kunigas.

– Kviečiam pas mus šiandien pietų, – pasakė Valerijonas.

– O aš, – pridūrė grafas, – norėčiau pranešti apie savo sužadėtuves su panele Marija Zadoraite.

– Va tai naujiena, kada norit tuoktis? – teiravosi kunigas.

– Dar prieš Užgavėnes, gal paskutinį sausio šeštadienį, – pasiūlė grafas.

– Sutarta. Dabar užrašau, o formalumus sutvarkysim iškart po Kalėdų, kviečiu sužadėtinius.

Pirmąją Kalėdų dieną buvo kviečiama artimiausia šeima. Atvyko Pranciškus su žmona ir sūneliu, taip pat parapijos klebonas po rytinių mišių. Antrąją Kalėdų dieną buvo įprasta priimti pusbrolius ir draugus. Po Kalėdų Marija su grafu išvyko į Krekenavą, kad bažnyčioje paskelbtų apie sužadėtuves.

Linkuvos dvare buvo gyva tradicija kviesti tarnų vaikus ir artimiausių kaimų gyventojus kartu kalėdoti ir vaišintis kalėdiniais skanumynais. Vaikai rinkdavosi svetainėje ir giedodavo kalėdines giesmes. Gaudavo dovanų, saldumynų ir vaisių.

Iškart po Kalėdų sužadėtiniai į vestuves pakvietė vietos duomenę.

– Nedarysim didelės šventės. Žiemą sunku visus priimti, apgyvendinti. Gera, kad visi supranta. Dalį svečių apgyvendinsim pas Pranciškų, Antaną ir Benediktą.

– Nesijaudinkit, maisto bus pakankamai, nes ir žvėrienos bus, ir dvi kiaules dar paskersim. Taigi, tikrai pakaks, – pasakė Valerijonas.

– Marija, gal nori kur nuvykti į povestuvinę kelionę? Gal į Paryžių ar Veneciją? – paklausė grafas.

– Žiemą nenoriu, galėtume likti čia. Onutės irgi nepaliksime. Jai reikia pratintis prie mūsų ir prie namų.

– Puiku, – tarė jis, – man irgi čia geriausia. Nuvyksim pavasarį arba rudenį po rugiapjūtės.

TRYS KARALIAI

Kauno Lietuvoje gyvavo tradicija organizuoti Trijų Karalių procesiją. Tačiau į šią procesiją nėjo pėsčiomis. Jei nebūdavo sniego, karaliai po aplinkinius kaimus keliaudavo žirgais arba vežimais. Jei žiema pasitaikydavo snieginga, išvykdavo trejos rogės – kiekvienose po vieną karalių. Kasmet karalius ruošdavo vis kitas dvaras. Vienas dvaras Kasparą, kitas – geltonodį Merkelį, trečiasis – juodaodį Baltazarą. Jie simbolizavo tris rases ir pagoniškąjį pasaulį, kuris atėjo į tvartelį Betliejuje Išganytojo pagarbinti.

Šiemet rogės su karaliais ruošė Jotainiuose, Vaškuose ir Slabadoje.

Roges puošdavo kaspinais, o karaliui arba uždėdavo geltono popieriaus kaukę ir karūną, arba jo veidą išpaisydavo suodžiais. Geriausiai buvo baltajam karaliui. Jam pakako karūnos ir apsiausto, makiažo nereikėjo.

Prieš keletą metų, kai karalius Kasparas turėjo važiuoti iš Linkuvos, aprangą ruošė Pranciškus su Vladislovu. Sumanė peržiūrėti senus lagaminus, šis sumanymas buvo genialus. Tiesą sakant, jie gavo močiutės sutikimą, tačiau jai nė į galvą neatėjo, kad berniukai sukarpyt proginę auksinės spalvos brokato suknelę. Jadvyga, pamačiusi sunaikintą geriausią savo proginę suknelę, vos nepatyrė širdies smūgio.

Šiais metais Karalių procesija prasidėjo Jotainiuose. Čia Kasparas buvo pasodintas į gražiai išpuoštas roges. Visos panelės noriai davė savo kaspinių papuošimui tikėdamosi, kad ta, kuri padovanos gražiausią ir stipriausią kaspiną ir kuris nenukris važiuojant rogėms, išteks dar šiais metais.

Rogės iš Slabados buvo papuoštos auksinėmis juostelėmis, o karalius nudažytas juodais suodžiais. Turėjo gražią auksinę peleriną, kuri, nors buvo naudota daugybę kartų, atrodė puikiai.

Geltonasis karalius priminė totorių – siauromis akimis ir šiek tiek tamsesne veido oda. Jo apdaras buvo raudonas, pasiūtas iš tetos Cecilijos skaros. Baltasis karalius dėvėjo sidabrinę apsiaustą iš senų užuolaidų.

Rogių varpeliai ir linksmi šūksniai skelbė artėjančius Karalius. Žmonės išeidavo prieš namus su dovanomis: sausainiais, trauktinėmis, kumpiais ir pinigais. Karaliais persirengdavo tarnai ir šios dovanos buvo skirtos jiems. Būdavo išrenkamas labiausiai nusipelnęs ir geriausiai vadeliojantis roges arba vežimaitį.

Eiseną išlydėjo ponas Benediktas, o palaimino pakviestas kunigas. Pajudėjo link Krekenavos, Slabados, Linkuvos, Jotainių, Vadaktų, Vaškų. Visur buvo mielai sutinkami ir vaišinami. Linkuvoje pasikeitė arklius. Visada laukdavo paruošti trys stipriausi.

Maršruto pabaiga buvo pas Kudrevičius. Ten procesijos dalyviai būdavo pavaišinami sočia vakariene ir likdavo nakvoti.

Kalėdinis paprotys – dvaruose giedamos kalėdinės giesmės sukvietus giminaičius ir draugus. Pritariant pianinui, smuikui ar a capella, kalėdines giesmes ir pastorales giedodavo net iki vasario antros dienos, iki pat Grabnyčių. Svečiams taip pat buvo ruošiamos šventinės vakarienės. Eglutę nupuošdavo ne anksčiau kaip po Trijų Karalių.

Po Trijų Karalių Marijos Zadoraitės sužadėtinis grafas Žegota išvyko į savo valdas ruošti vestuvėms. Onutė liko Linkuvoje. Tačiau jis atvyko pasivažinėti rogėmis į Mažuosius Vadaktus. Nakvojo Slabadoje, pas Pranciškų, nes prieš vestuves nederėjo gyventi sužadėtinės namuose.

PASIVAŽINĖJIMAS ROGĖMIS MAŽUOSIUOSE VADAKTUOSE

Po Trijų Karalių prasidėjo karnavalų, balių, pasivažinėjimų rogėmis ir šokių vakarėlių laikas.

Į Mažuosius Vadaktus buvo kviečiami svečiai pasivažinėti rogėmis ir į šokių vakarėlį. Stalai buvo nukrauti mėsa, žvėriena, raugintais agurkais, marinuotais grybais, burokėliais ir pyragais.

Visi daug šoko, juk Užgavėnės – linksmybių ir piršlybų metas.

Šeimininkai sveikino svečius. Vienu momentu tarpduryje pasirodė Ona Barbora, tolima Cecilijos pusseserė ir draugė, o kartu su ja... Bogdanas de Orle. Marija sustingo juos pamatčiusi. Negalėjo suprasti, kaip jis drįso pasirodyti su ištekejusia moterimi, ir dar po to, kai taip su ja pasielgė. Elgėsi lyg niekur nieko.

– Vyras serga, paprašė pusbrolio Bogdano manim pasirūpinti, – pasakė itin ramiai Ona Barbora.

Marija stengėsi ignoruoti jų draugiją. Ona Barbora priėjo prie jos ir grafo.

– Girdėjau, kad susižadėjęt, sveikinu, sveikinu, – tarė ji.

– Ačiū, – ramiai atsakė mergina.

Tada priėjo ir Bogdanas.

– Aš taip pat prisijungiu prie sveikinimų, – tarė jis.

Bet Marija nepadavė jam rankos. Nusišypsojo grafui.

– Tai mūsų valsas, ponai, atleisit, – grafas nusilenkė Marijai išgelbėdamas ją ir save nuo nemalonios kompanijos.

– Ką jis čia veikia? – paklausė ji.

– Aš čia esu ir neleisiu jokių išsišokimų, – pasakė jos sužadėtinis. – Taip pat galim grįžti į Linkuvą.

– Negražu prieš šeimininkus per anksti išeiti, – nusprendė ji.

Deja, Bogdanas de Orle, išgėręs šiek tiek trauktinės, priėjo prie Marijos ir grafo.

– Ar galiu pakviesti šokiui? – paklausė jis ignoruodamas grafą.

– Gal manęs paklausk? Panelė Marija yra mano globojama, – tarė grafas.

– O ką, sužadėtinis turi išskirtines teises, kol dar ne vyras? – atsakė juokdamasis.

– Šis šokis ir visi kiti yra užimti, o jums šokio neturiu. Tikiuosi, suprantat, – tvirtai, bet ramiai tarė mergina.

– Panelė mane įžeidinėja, – tarė jis nueidamas. – O iš pono grafo reikalauju satisfakcijos*.

– Jūs – iš manęs satisfakcijos? Turbūt juokaujat, – tarė grafas.

Antanas priėjo prie šeimininkės pusseserės ir Bogdano.

– Prašau trumpo pokalbio, – tarė jis.

Nuėjo į kabinetą.

– Pussesere, jūs čia piktnaudžiaujat mūsų svetingumu. Tikriausiai mano mama jus pakvietė su ponu Bogdanu, o tai nederama, be to, dabartinis jūsų draugo elgesys su grafu Žegota yra nepriimtinas.

– Prašau atsiprašyti **pono** grafo ir būtų geriausia grįžti poilsio. Geriate per daug, ir tokie išsišokimai čia nepriimtini, – pridūrė kreipdamasis į Bogdaną de Orle.

– Kaip pasakysit. Ona Barbora, atsisveikinam su šeimininkais, – piktai atsakė de Orle.

Kartu priėjo prie Marijos ir grafo.

* Satisfakcija (lot. *satisfactio* – patenkinimas) – psn. patenkinimas (ppr. dvikovo forma), kurį teikė įžeistajam jį įžeidęs asmuo.

– Prašau man atleisti, lietuviškos trauktinės koroniažo* galvai per stiprios, – pasakė jis nuleidęs galvą. – Atsisveikiname.

Ona Barbora ir Bogdanas paliko Mažuosius Vadaktus su sikompromitavę. Per šias Užgavėnes jie negavo nė vieno kvietimo nei į šokių vakarėlį, nei į balių.

– Jau ketinau su juo susitikti dvikovoje, – pasakė grafas.

– Prašau man atleisti, bet tai būtų kvaila ir neleisiu rizikuoti gyvybe vien dėl to, kad kažkas nemoka tinkamai elgtis. Gyvenimas brangesnis už žodžius. Ir turbūt turit dėl ko gyventi, – pasakė Marija.

– Ne tik graži, bet ir protinga, – meiliai atsakė grafas.

– Kaip lietuviška deivė, ragana arba angis – nusijuokė ji.

Nepaisant incidento, pasivažinėjimas rogėmis pavyko puikiai. Rogės buvo nuostabios. Deglai apšvietė kelią. Grįžo šiltos vakarienės ir bigoso**. Vakara baigė senovine lenkiška mazurka***.

* Koroniažas – lenkas, gyvenantis buvusios Lenkijos Karalystės teritorijoje.

** Bigosas – tradicinis lenkų patiekalas iš šviežių ir raugintų kopūstų, troškintų su mėsa ir prieskoniais.

*** Mazurka (lenk. *mazur*, *mazurek*) – lenkų liaudies šokis.

NUOTAKA

Artėjo ypatinga Marijos gyvenimo diena. Kilo nesklandumų dėl vestuvinės suknelės. Moterys norėjo užsisakyti naują nėriniuotą suknelę pas modistę* Paryžiuje, bet laiko trūko, todėl reikėjo rinktis Vilniuje arba Varšuvoje.

Marija užsispyrė, kad dėvės savo mamos suknelę, taip norėdama pagerbti jos atminimą. Suknelė atrodė kaip nauja. Ją nuvežė į skalbyklą Panevėžyje, atnaujino nėrinius ir išbalino. Iš Vilniaus gavo naują veliumą, jis buvo pagamintas iš plonučių paryžietišku nėriniu. Mirtų vainiką nupynė močiutė. Prie suknelės derėjo baltos pirštinės ir krikštamotės dovano ti kailinukai su gobtuvu, pasiūti iš baltųjų lapių kailiukų. Be to, kadangi bažnyčioje šalta, senelis padovanojo šermuonėlių apykaklę.

Grafas Juozapas Žegota padarė staigmeną. Apsirengė bajorišku kontušu**, papuoštu gražia Slucko juosta***. Rožių puokštei iš savo oranžerijos padovanojo senasis kunigaikštis.

Juozapas Žegota bernvakarį praleido Slabadoje, pas Pranciškų, išskirtinai vyriškoje kompanijoje. Šis sutuoktinę su sūnumi ir aukle iš anksto išsiuntė į Linkuvą. Šėlionių nebuvo, tik vakarienė, gėrimai ir kortos. Jaunikis daug negėrė, niekada nepiktnaudžiavo alkoholiu.

Marija užsiėmė pasiruošimu, svečiais ir Onute, neturėjo laiko mergvakariui. Tik močiutė bandė ją supažindinti su

* Modistė (pranc. *modiste*) – moteriškų skrybėlaičių, suknelių ir kt. drabužių modeliuotoja ir jų siuvėja.

** Kontušas – Lietuvos ir Lenkijos bajorų senoviškas vyriškas drabužis, vilkimas ant žipono.

*** Slucko juosta arba kontušo juosta – XVII–XVIII a. turtingų bajorų (didikų) vyriškos aprangos elementas.

žmonos elgesio taisyklėmis ir pareigomis, taip pat ir miegamajame.

Vidurdienį grafas Juozapas Žegota su puokšte gėlių išvyko rogėmis pas nuotaką. Atrodė labai gražiai, nepaprastai išvaizdžiai. Apsirengusi Marija su seneliais laukė sužadėtinio.

– Atiduodame jums savo anūkę Mariją Zadoraiteį į žmonas, – pasakė Valerijonas.

Senelė nosinaite šluostėsi ašaras.

Marija pabučiavo globėjams rankas.

– Ačiū, kad užauginot. Močiute, seneli, buvot man geriausi tėvai.

– Aš irgi dėkoju už nuostabią nuotaką ir už tai, kad tapote mano, našlio su praeitim, šeima.

Jaunųjų pora atsiklaupė.

– Prašom palaiminimo, – pasakė kartu.

– Iš visos širdies jus laiminam, – seneliai virš jaunųjų poros nubrėžė kryžiaus ženklą.

– O dabar į bažnyčią. Rogės jau atkeliavo, – nurodė Valerijonas.

Juozapas Kudrevičius ir Aleksandra Babinskaitė buvo liudininkai.

Ceremonija buvo graži, nors ir ne per ilga, o bažnyčia buvo pilna bajorų ir valstiečių iš aplinkinių valdų. Tačiau pastarieji stovėjo šventyklos gale.

Marija nusirengė kailinukus, buvo apsisiautusi šermuonėlių apykakle. Iš susijaudinimo nejautė šalčio.

Grafas, paklaustas, ar nori ją vesti, tvirtai laikydamas jos ranką ir žiūrėdamas į akis, garsiai tarė:

– Taip, labai noriu.

Marija taip pat atsakė tvirtu „taip“.

Tada sekė priesaikos žodžiai ir susikeitimas žiedais.

Galiausiai kunigas pasakė:

– Patvirtinu ir laiminu katalikų bažnyčios galia sudarytą santuoką, – ir pridūrė, – iš visos širdies jus laiminu.

Apėjo aplink Dievo Motinos altorių.

Jaunieji patraukė švęsti vestuvių į Linkuvą. Pakeliui vaikams mėtė pinigų ir saldainių. Sustojo priešais dvarą. Seneliai jau laukė jaunųjų poros, pasitiko su duona ir druska.

Vėliau linksminosi šokdami ir mėgaudamiesi lietuviškos virtuvės delikatesais. Kadangi šventė prasidėjo anksti, anksti ir baigėsi. Svečiai nakvynei išsiskirstė į aplinkinius dvarus. Pavargę namiškiai nuėjo ilsėtis.

Jaunųjų miegamasis buvo antrame aukšte. Didžiulė lova buvo paklota nėriniuota satino patalyne, ant jos gulėjo dailūs naktiniai marškiniai – močiutės dovana. Kambaryje buvo šilta, bet Marija visa drebėjo – ne nuo šalčio, nuo jaudulio.

Tiesa, nuotaka į miegamąjį įžengė pirmoji, gerokai anksčiau, tačiau kilo problemų nusirengti suknelę taip, kad nieko nesuplėšytų. Viskas, ką ji padarė, tai pasileido plaukus. Jai ketinant eiti ieškoti kambarinės, į miegamąjį įėjo vyras.

Atsisėdo bejėgė prie tualetinio stalelio nelabai žinodama, ką toliau daryti.

– Bėda su suknele, – nusišypsojo.

– Gal aš galiu pagelbėti? – vyras pradėjo atsegti sagas, tuo pat metu švelniai ją apkabindamas.

Marija nesipriešino susigėdusi, buvo keistai rami.

– Ramiai, mieloji, ramiai, su šiais šarvais mes taip pat susidorosim.

Netrukus išlaisvino ją iš korseto. Gėdydamasi prisidengė plaukais. Grafas švelniai paėmė ją ant rankų ir nunešė į lovą. Nuotaka greitai užsiklojo antklode.

– Ar galim užgesinti šviesą? – paklausė ji.

– Galim, bet tu tokia graži, kad norėčiau pasimėgauti tavo vaizdu. Jei leisi, tik pritemdysim, – pasiūlė jis.

Neprieštaravo, kai jis atsigulė šalia. Bučiavo jos lūpas, plaukus, kaklą ir pečius. Toks nuostabus, nepažįstamas jausmas. Vyras buvo švelnus ir meilus, kartu stiprus ir ryžtingas. Dabar savo kūnu ir siela ji priklausė jam ir buvo laiminga. Užmigo rami vyro glėbyje.

Miegojo ilgai, nuvarginti vakarykščių įvykių. Kai prašvito, Marija išsmuko į vonią nusiprausti. Vanduo buvo gana šiltas, nes stovėjo ąsotyje prie viryklės. Vonia buvo paruošta iš anksto, o tarnaitė Sonia irgi nemiegojo.

Apsivilkė marškinius ir dar grįžo po antklode stengdamasi nepažadinti vyro, bet nepavyko.

– Jau pakilo mano ankstyvasis paukštelis. Ateik pas mane, – pabučiavo ją pasisveikindamas.

Prisiglaudė prie vyro.

– Jau reikia keltis. Greitai svečiai atvažiuos, – tarė ji.

– Gal dar šiek tiek patinginiaukim, – nusijuokė jis.

– Šiek tiek, bet tarnai jau sukinėjasi, – iškalbingai šyptelėjo ji.

– Ak, turbūt reikėjo išvykti, – nusijuokė jis.

– Deja, pareigos laukia, ir ne tokios malonios kaip miegamajame. Mūsų laukia dar daug naktų.

Svečiai iš aplinkinių dvarų atvyko vėlyvų pietų. Šventė užtruko iki nakties ir baigėsi pasivažinėjimu rogėmis su deglais.

Tada atėjo jaunosios poros vizitų metas.

O galiausiai – gyvenimas ir įprastos pareigos.

PAVASARIS

Pavasaris tais metais prasidėjo anksčiau. Balandį jau buvo taip šilta, kad žemės ūkio darbus pradėjo kovo pradžioje. Jaunieji sutuoktiniai Žegotos perėmė viso dvaro valdymą. Padėjo ir seneliai, tačiau jais vis dažniau rūpinosi Marija ir Juozukas – kaip meiliai vadino grafą.

Juozapas Žegota išnuomojo savo valdas Vilniaus krašte. Dalį žemės pardavė, nupirko žirgų ir Linkuvoje išplėtė arkliedes. Taip pat pastatė sūrinę ir atsivežė sūrininką iš Šveicarijos.

Onutė augo sveika, mėgo daug kalbėti. Buvo mielas vaikas, kuris, kai seneliai nupirko medinių pieštukų, piešė visur, kur tik įmanoma. Pastebėta, kad tam ji turi puikių gebėjimų. Mergaitė jautėsi gerai, apsupta Linkuvos dvaro gyventojų meilės.

Velykos tais metais buvo balandį. Joms ruošiasi visą gavėnią. Tradiciškai raudoną mėsą valgydavo tik sekmadieniais, bet ant stalo galėdavo atsirasti vištienos ar kitos naminės paukštienos, net fazanų.

Atsargos po žiemos buvo papildytos. Paskerdė kiaulę, kad išrūkytų visoje Lietuvoje garsių dešrų ir kindziukų.

Prieš pat Velykas kepė šakotį. Tešlą gamino iš daugybės kiaušinių, kvietinių miltų ir sviesto. Šakotį uždengdavo baltu užvalkalu – taip jis ilgiau išlikdavo šviežias.

Verbų sekmadieniui ruošė verbas, gražiai papuoštas džiovintomis gėlėmis, spalvingai dažytas, su juostelėmis. Onutei taip pat padarė mažą verbą.

Prieš pat šventės kepė keksiukų ir pyragų, dažė kiaušinius. Specialiu rašikliu vaške raižė geles ir gražius ornamentus. Tada kiaušinius mesdavo į burokėlių ar svogūnų nuovirą. Kiaušinius vakarais margindavo vaikai.

Didįjį penktadienį pasninkavo. Pavalgydavo sočiai tik vieną kartą, dažniausiai silkės su keptomis bulvėmis. Tik vaikai gaudavo dažniau pavalgyti, sūrio ir kiaušinių.

Didžiojo šeštadienio rytą valgomajame buvo paruoštas stalas, padengtas balta staltiese. Ant jo radosi rūkytų gaminių, mėsos, blynų, pyragų, paschos, šakočio, kiaušinių ir duonos, krienų, druskos ir pipirų.

Į dvarą pakvietė kunigą, jis palaimino maistą. Prie dvaro būriavosi valstiečiai su krepšiais, pilnais rūkytų mėsos gaminių, sūrių ir kiaušinių. Vargingieji iš dvaro šeimininkų visada gaudavo rūkytos mėsos, miltų duonai, kad šventėms nieko netrūktų.

Viskas vyko kaip įprasta, jei ne vienas nuotykis – Onutė į valgomąją atėjo su visais savo gyvūnais. Šie tuoj pradėjo vaišintis skanumynais. Laimei, juos laiku pastebėjo ir išvijo.

Velykų rytą žmonės rinkosi bažnyčioje mišių. Oras buvo gražus ir šiltas, ponios dėvėjo naujus apsiaustus ir skrybėles, batelius. Onutė, pasipuošusi gražiu melsvu paltuku ir tokia pat skrybėlaitė, atrodė kaip maža panelė su raudonais balteliais ir vaikiška rankine.

Antrą švenčių dieną aplankė Kudrevičių šeimą.

Antrosios Velykų dienos vakarą grafas tarė:

– Laikas mums vykti į povestuvinę kelionę, vėliau bus derliaus nuėmimas. Marija, turi pailsėti. Sakyk, kur norėtum nuvykti? – paklausė jis žmonos.

– Gal į Italiją, Romą, Veneciją, bet kad greitai grįžtume, – atsakė ji.

– Manau, kad mėnesio mums turėtų pakakti nuvykti į Veneciją, Florenciją, Romą ir grįžti per Vieną. Parašysiu rytoj dėl viešbučių rezervacijų ir nupirksiu bilietus. Vyksim per Varšuvą.

– Mes irgi mielai prisidėsime, kad jums nieko netrūktų, – pasakė Valerijonas.

– Nėra reikalo, turiu pakankamai lėšų, Marijai nieko netrūks. Tik kaip paliksim Onutę?

– Vaiku pasirūpinsiu aš, – pasakė Jadvyga. – Taip pat yra bona, auklė, tetos. Viskas jai bus gerai. O jums reikia pailsėti.

Išvyko po dviejų savičių. Kelionė su poilsiu Varšuvoje ir Vienoje nebuvo varginanti.

Nuvyko į Veneciją. Labai atšilo, todėl pasiplaukiojimas kanalais su gondola buvo vienas malonumas. Aplankę Florenciją, išvyko į Romą. Ekskursijos po amžinąjį miestą, bazilikos lankymas nuvargino Mariją. Po savaitės ji pasijuto prastai. Rytais pykino.

– Manau, kažką suvalgiau, gal krevečių. Neįsivaizduoju, kas man pakenkė. Liksiu namie. Lyg ir norėčiau valgyti, bet nežinau ko. Labiausiai norėčiau mūsų kindziuko su agurkėliais ir dar pieno.

Antrą dieną buvo tas pats, taip pat ir trečią. Sunerimęs vyras iškviatė gydytoją.

Apžiūrėjęs pacientę, gydytojas pasakė:

– **Ponia** grafienė laukiasi palikuonio, sveikinu. Prašau saugoti save, o nuo rytinio pykinimo duosiu lašų, bet ilgainiui savaime praeis.

Kai jis išėjo, grafas Juozapas apkabino žmoną.

– Mieloji mano, aš toks laimingas! Ar turėsime sūnelį?

– O gal bus mergaitė? – nusijuokė ji.

– Tada turėsime dvi paneles ištekinti, – juokėsi vyras.

– Žinai, grįžkim namo, – tarė Marija.

Po keleto dienų ruošimosi iškeliavo namo.

Kaip visi nustebo, kai jie grįžo anksčiau, o džiaugsmas dėl naujienos buvo begalinis.

Atėjo karšta vasara. Marija jautėsi gerai. Po kelių mėnesių pajuto, kad kūdikis sujudėjo. Iš pradžių tai buvo tarsi kutėnimas, po kurio laiko judesiai pasidarė stipresni.

Rudenį šernas pabaidė žirgą, kuriuo jojo Valerijonas. Raitelis užsikabino už šakos ir nukrito. Susilaužė koją, ir nors ji sugijo, senelis sunkiai vaikščiojo, **seni sąnariai nebeįsistatė**. Marija dėl to labai jaudinosi ir vaikas tapo judresnis. Laimei, blogi simptomai praėjo, bet jai reikėjo daugiau ilsėtis.

Pilna energijos, Marija negalėjo susitaikyti su tokiu neveiklumu. Daugiau skaitė, rūpinosi Onute. Mažoji mergaitė, gyvas sidabras, negalėjo ilgą laiką nustygti vienoje vietoje.

– Marija, jei tavęs nenuvargins, peržiūrėk giminės dokumentus, gal sutvarkysi archyvą palikuonims, – pasiūlė senasis ponas.

Buvo taip įdomu skaityti senus dokumentus, aprašyti juos specialiai tam užsakytoje knygoje. Laikas greitai bėgo.

Ostrow Maz dom dziadkow

KALĖDINĖ DOVANA

*Ž*iema atėjo anksti ir staiga. Jau po Visų Šventųjų smarkiai atšalo. Gruodžio pradžioje pasirodė šalnų ir pradėjo snigti. Viskas rodė, kad neišsipildys senoji patarlė: „Jei-gu ant Barboros bradas*, tai ant Kalėdų ledas“. Tiesa, po Šv. Barboros šalnos šiek tiek atleido, tačiau pradėjo snigti, todėl susisiekti buvo sunkiau.

Vaikai turėjo pramogą: galėjo važinėti rogutėmis, prižiūrimi bonos ir auklės. Onutei tai buvo nauja patirtis ir pats mėgstamiausias žiemos užsiėmimas. Dar nulipdė sniego senį, kuriam puikiai tiko senelio Valerijono skrybėlė.

Marijai judėti buvo vis sunkiau, artėjo gimdymas. Bandė padėti ruošoje, tačiau seneliai ir vyras neleido eikvoti jėgų. Marija padėjo ruošti dovanas vargšams ir su Onute gamino dekoracijas eglutei.

– Juozuk, reikia nuvažiuoti į Panevėžį dovanų, bent jau vaikams, – tarė ji vyruvi. – Aš negalėsiu tuo pasirūpinti.

– Nesijaudink, nuvažiuosiu rytoj. Naujos rogės jau užsakytos, pasiimsiu, susitvarkysiu pats. Tik sudaryk pirkinių sąrašą. Pabandysiu grįžti dar tą pačią dieną.

– Nerizikuok, anksti temsta, o kūdikis tavęs lauks dar tik už dviejų savaitių. Nenoriu dėl tavęs jaudintis. Pažadėk, kad pernaktvosi ir grįši rytą.

– Gerai, jei tau taip bus ramiau, – širdingai ją pabučiavo.

Vos prašvitus, grafas su arklidžių bernu rogėmis išvyko į Panevėžį, pakeliui sustojo Jotainiuose.

Greitai įsigijo pirkinius, bet liko nakčiai, nes prasidėjo pūga.

* Bradas – didelis purvas, klampus kelias, šlapia vieta.

Marija vakare pasijuto prastai, prasidėjo lengvi sąrėmiai, jie vis stiprėjo. Norėjo atsigulti, bet, eidama laiptais, pajuto, kad nutekėjo vandenys. Prasidėjo gimdymas.

– Greitai lėkit gydytojo ir senąją Jackienę pakvieskit! – senelė Jadvyga nepametė galvos. – Paklodžių, greitai duokit karšto vandens! – Ir pačiai teko ne vieną vaikelį į šį pasaulį atlydėti.

Atėjo senoji Jackienė, žolininkė, patyrusi pribuvėja.

– Ramiai, panele, galvutė jau lenda, – dirigavo ji.

– Dar kartą ir..., – mielas berniukas visiems paskelbė, kad atėjo į šį pasaulį.

Buvo nedidukas, bet stiprus.

– Turi sūnų, – pasakė senelė, – kokį vardą duosim?

– Nusprendėm, kad berniukas bus Valerijonas Juozapas Kristupas Mykolas, – atsakė pavargusi gimdyvė.

– Juzefa, paduok man švęsto vandens, bent jau vandeniu reik pakrikštyti pagonį, – nusprendė senoji ponია.

– Valerijonai Juozapai Kristupai Mykolai, krikštiju tave Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios vardu. Susirinkusieji atsakė: „Amen“.

Jauniausias paveldėtojas buvo nupraustas ir atiduotas laimingai motinai. Po kelių valandų atvyko daktaras Babinskis, jis tik apžiūrėjo motiną ir kūdikį. Anot jo, gamta pati viską geriausiai sutvarkė.

Ryte grįžo grafas. Laukė jo nekantriai.

– Didžiulė naujiena, brangusis, turi sūnų, – pasakė Valerijonas.

– O kaip Marija, kaip žmona? – paklausė jis susijaudinęs.

– O kas turėtų būti? Gyva ir sveika. Ji stipri lietuvė, ne salonų lėlė, – juokėsi senasis ponas.

– Lekiu pas žmoną, – daugiau neklausinėdamas nuskuodė laiptais kaip mokinukas.

– Pakvaišęs, pakvaišęs, – nusišypsojo Jadvyga.

Iėjo į miegamąjį. Marija snaudė. Sename lopšyje, kuris dar atminė Pranciškų ir ją pačią, gulėjo mažas berniukas. Marija pramerkė akis.

– Mylimiausioji, mano vienintele, laime mano! Ačiū tau už šią kalėdinę dovaną, gražiausią pasaulyje, – vyras apipylė bučiniaus jos rankas ir plaukus.

Ji atsikėlė, paėmė vaiką ir padavė vyrui.

– Tai mūsų pirmagimis Valerijonas Juozapas Kristupas Mykolas, – padavė ryšulėlį.

Paėmė į rankas bučiuodamas sūnaus galvutę.

– Koks mažylis, kad ko nepadaryčiau, – žvelgė jausmingu žvilgsniu.

Mažylis pabudo ir verksmu pranešė, kad laikas pusryčiauti.

– Reikia pasamdyti žindytę? – paklausė jis.

– O kam? Pieno turiu pakankamai, pati jį maitinsiu. Daktaras sakė, kad taip sveikiausia ir mažyliui, ir man. Duok man tą mažą besotį ir eik pusryčiauti, – nusijuokė ji.

– Gerai, tik leisk man jumis pasimėgauti, – su meile žvelgė į motiną ir vaiką.

– Eik jau, eik, – pridūrė Marija.

Išėjo, bet greitai papusryčiavęs grįžo į žmonos miegamąjį su Onute.

– Žiūrėk, Onute, turi broliuką, – pasakė rodydamas mergaitei vaiką.

– Miela gyva lėlė, ar galima pažaisti? – paklausė nustebeęs vaikas.

– Ne, brangioji, čia ne lėlė, tai kūdikis ir jis dar per mažas žaisti, bet kai paaugs, galėsit smagiai leisti laiką kartu, – atsakė Marija.

– O rytoj jau užaugs? – paklausė mergaitė.

– Rytoj tikriausiai dar ne, bet greitai, – nusijuokė grafas.

– O čia šis tas tau, mieloji, – iš dėžutės išėmė smaragdo koljė. – Pagal šeimos tradiciją ji atitekdavo pirmagimio sūnaus susilaukusiai žmonai. Tai mano motinos koljė.

– O jei būtų mergaitė, kas tada? – nusijuokė Marija.

– Na, nežinau, bet tikriausiai irgi gautum, – nusijuokė ir jis.

– O šeimos tradicija? – paklausė.

– Ką gi, ko nepadarysi dėl mylimosios... – atsakė jis.

Kalėdos buvo puikios. Pirmąją Kalėdų dieną mažasis buvo pakrikštytas Linkuvos dvaro svetainėje, kurią laikinai paverstė namų koplyčia. Pirmoji krikštėvių pora buvo Pranciškus Zadora ir Cecilija Zadorienė, antroji – Antanas Zadora ir jo žmona, trečioji – jaunas Kudrevičius su sužadėtine Apolonia.

Po dvejų metų gimė antrasis sūnus Žygimantas Pranciškus Juozapas Valerijonas. Deja, senelis Valerijonas nesulaukė antrojo proanūkio. Po nelaimingo atsitikimo taip ir neatsigavo. **Atsirado problemų su virškinimu ir kitą žiemą prasidėjo kraujavimas iš skrandžio.** Prisnigo tiek daug, kad prisikviesti pagalbos nebuvo jokių galimybių. Ligonis mirė taip ir neatgavęs sąmonės.

Netekus vyro, Jadvygos sveikata taip pat pablogėjo. Tarsi prarado norą gyventi. Praėjus keliems mėnesiams po vyro netekties, ją rado mirusią. Išėjo tyliai, miegodama, niekuo nesiškęsdama.

ANGELĖLIS

Netrukus po antrojo sūnaus gimimo Marija vėl pasijuto esanti palaimintos būsenos. Mylimų globėjų mirtis ir patirtas stresas, pareigos ir tai, kad, praėjus vos trimis mėnesiams po gimdymo, ji vėl laukėsi kūdikio, nulėmė prastą savijautą. Pašlijio sveikata ir beveik visą nėštumą moteris turėjo gulėti.

Vieną sausio naktį, nors iki gimdymo dar buvo likęs mėnuo, ji pajuto stiprius skausmus. Buvo iškviestas gydytojas.

– Negerai, grafe. Yra komplikacijų. Kūdikis gimsta, bet eina skersai. Nežinau, kas bus. Kyla pavojus abiejų gyvybei.

– Prašau, būtinai gelbėkit žmoną, pirmiausia ją, – maldavo vyras.

– Nepavyksta pasukti kūdikio. Grafienei jau per silpna.

– Kvieskit senąją Jackienę, – nusprendė grafas.

Senolė atėjo paskutinę akimirką ir mažytėmis rankomis apvertė kūdikį. Beveik ištraukė priversdama išsekusią moterį stengtis iš paskutiniųjų.

– Išsaugokit Mariją, auksu apipilsiu, – maldavo jis.

– Man aukso nereikia, bet maloningoji ponია vaikų daugiau nebeturės, – liūdnai tarė ji.

Gydytojas patvirtino žolininkės diagnozę. Sustabdė kraujimą. Visa kita padarė žolelės ir stiprus organizmas.

Mergytė buvo maža ir silpna. Greitai pakrikštijo Marijos Jadvygos Valerijos Anastazijos vardais. Krikštijamą mergaitę laikė senoji Jackienė ir gydytojas.

Mergytė mirė po dviejų dienų. Ją palaidojo Linkuvos šeimos kapinėse. Marija ilgai sirgo, daugiau vaikų nesusilaukė.

Bėgo metai, vaikai augo. Berniukai buvo išsiųsti į mokyklas, o Onutė – į pensiją Vilniuje.

ONUTĖS PASIRINKIMAS

Nebuvo sunku auginti Onutę. Mergaitė buvo gera, nors gyva ir kupina idėjų. Marija jai buvo mylimiausia mama. Kitos nepažino.

– Bijau, kad kas nenuskriaustų mažosios, kai prisimenu jos mamą. Toji praeitis slepiasi kažkur tamsiame kampe, – kartą pasakė Jadvyga. – Turit tai atminti. Žmonės mėgsta sensacijas.

– Gerai, Marija, patarei jai padaryti antrą krikšto liudijimą, ir parapijos kunigas sutiko dėl vaiko gerovės. Taigi dokumentai gerai surašyti. Ji yra mano ir mano velionės žmonos dukra. Žmonos pavardę nurodžiau mergautinė. Kapinėse Varšuvoje pakeičiau užrašą ant paminklo ir dabar ji palaidota kaip mano žmona, – pasakė Juozapas Žegota.

– Tik kai užaugs, turės sužinoti tiesą, kad koks mielas draugas iš aplinkinių to nepadarytų, – pridūrė Marija.

– Būtinai, bet tam turim daug laiko, dabar ji dar per maža, – pasakė tada Valerijonas.

Viskas atrodė paprasta, bet gyvenimas paprastų dalykų nemėgsta. Kartą šešiametė Onutė atėjo pas Mariją ašarodama.

– Kas nutiko? – paklausė Marija. – Kodėl verki? Vėl berniukai erzino?

– Žaidžiau lėlėmis sode su Konstancija. Ji draskė lėlės plaukus, norėjo juos nukirpti. Aš neleidau. Tada ji pasakė, kad aš jokia ne grafitė, o benkartė*.

Marija neteko žado. Sodininko dukra Konstancija buvo dvejamis metais vyresnė už Onutę. Turėjo iš ko nors tai išgirsti.

– Nežinau, ką tai reiškia, bet tikrai kažką blogo, – verkė mergaitė.

* Benkartas (lenk. *bękart*) – ne santuokoje gimęs vaikas, pavainikis.

– Onute, – ramiai pasakė mama, – benkartu įžeidžiamai ir negražiai vadinamas vaikas, kuris dažniausiai neturi tėčio arba jo tėvas su mama nėra susituokę. Tu turi tėvus.

Jautė, kad kada nors turės vaikui pasakyti, jog nėra tikroji jos mama. Reikės pasikalbėti apie tai su vyru.

– Turiu, – ištarė apsiverkusi mergaitė.

Beje, sodininko žmona taip pat turi žinoti, ką Konstancija kalba. O kur buvo bona?

Sodininko namas buvo netoliese. Marija išėjo iškart po pietų. Prieš tai guvernantei papriekaištavo, kad labiau prižiūrėtų vaikus, nes jiems kyla vis blogesnių minčių. Ne taip seniai Onutė grįžo ašarodama, nes berniukai Redutės šunytį mokė tempti mergaitę už kasų.

– Ak, ponija grafiene, ar kas nors negerai? – paklausė moteris.

– Ir taip, ir ne, – atsakė ji. – Konstancija žaidė su Onute ir, deja, supykusi pasakė, kad ji yra benkartė.

– Ką, iš kur tai!? Aš niekada nieko, o dar prie vaikų, tai netiesa! Gaus rykštės. Turi atsiprašyti.

– Ne apie tai kalbu, kad ką nors reikia mušti, noriu sužinoti, kur ir iš ko ji išgirdo. Konstancija vyresnė, protingesnė.

– Konstancija, tuojau ateik čia! Kokiais čia žodžiais panelę grafaitę išvadina?! – rėkė mama.

Mergaitė pradėjo verkti.

– Norėjau nukirpti lėlės plaukus, kad būtų madinga. Panelė man nedavė, tai pasakiau, ką girdėjau iš tos naujos kambarinės Stasės, kuri Onutę vadino benkartė. Žinojau, kad tai kažkas negražaus, bet nežinau, kas tiksliai, – įsiverkė mergaitė.

– Nusiramink, vaikeli, galėsit ir toliau žaisti, o žodis yra negražus ir apie nieką negalima taip kalbėti. Jis reiškia vaiką, kuris turi tik vieną iš tėvų.

– Prašau daugiau jos nebausti. Ir taip jau persigandusi, – pridūrė Marija.

Stasė atleido iš tarnybos dar tą pačią dieną.

– Juozuk, reikia Onutei pasakyti apie mamą. Žmonių neužčiaupsi, – nusprendė ji.

Kitą dieną Marija paėmė fotografiją ir kartu su vyru įėjo į dukros kambarį.

– Dukrele, turim pasikalbėti, – pasakė ji rimtai.

– Aš tavęs nepagimdžiau, – tarė Marija. – Anksčiau tėvelis turėjo kitą žmoną. Deja, tavo mamytė mirė, kai buvai dar maža. Štai jos nuotrauka. Labai tave mylėjo.

– Pamenu, kad lyg ir atvykau į Linkuvą žiemą, bet maniau, kad tai pasaka, – atsakė mergaitė.

– Taip, brangioji, po tavo mamos mirties apsigyvenom Linkuvoje, aš vedžiau antrą kartą, – paaiškino tėvas.

– Bet mamytė dabar yra mano mama? – nedrąsiai paklausė mergaitė.

– Taip, ir visada ja būsiu, nes labai tave myliu ir tu mane pasirinkai, – ir papasakojo mergaitei istoriją, kai, pamačiusi Mariją, Onutė ją pavadino mama.

Laikui bėgant, mergaitė daugiau sužinojo apie savo tikrąją mamą. Priėmė tai ramiai. Tiesa, apie velionę niekada nebuvo blogai kalbėta.

Mergaitė augo puikiai, buvo gabi. Baigusi pensioną, nusprendė mokytis tapybos.

– Gerai, jei taip nori, važiuosi į Paryžių, pas gimines. Negali gyventi viena.

Sutiko. Norėjo išmokti tapybos. Po metų grįžo namo atostogų.

– Mama, tėtė, turiu su jumis pasikalbėti apie savo ateitį, – rimtai pareiškė Onutė.

– Ar tik neįsimylėjai? – paklausė Marija.

– Tai didinga meilė. Prašau jūsų leidimo, – nuleido balsą, – įstoti į šaričių ordiną*.

– Kaip? Iš kur toks sumanymas, kas nutiko? – klausinėjo jos.

– Nieko nenutiko. Studijos buvo įdomios, eidavau tapyti ir tada pamačiau visą tą skurdą, vargingus žmones, moteris, neturinčias ateities. Jiems padėjo tik vienuolės. **Nežinojau, kodėl jos tai daro. Nuėjau ir pamačiau** šį meilės šaltinį.

– Bet tu ir taip gali padėti, nebūtinai turi būti vienuolė.

– Esi graži, ne vienas norėtų tave vesti, – atkalbinėjo tėvas.

– Tikriausiai taip, bet ar mylėtų mane žinodamas viską, ką žinau apie savo mamą? Gal taip, gal ne... Bet aš nė vieno nemyliu. Noriu pasiaukoti Kristui. Jis yra mano meilė. Jo nedo-mina mano kilmė ar titulai.

– Onute, bet juk negalima taip pabėgti, – prašė tėvas.

– Pradžioje jaučiau šiokią tokią baimę gyventi. Bet dabar tai yra mano pasirinkimas ir sprendimas, – tvirtai atsakė.

Ona Žegota prisijungė prie Šventosios Širdies seserų ir niekada nebegrižo į Lietuvą.

* Šaritės (pranc. *charite* – gailėstingumas, labdara) – katalikų gailėstingųjų seserų kongregacija.

PASKUTINĖ LINKUVOS PONIA

Bėgo metai. Sūnūs sukūrė šeimas. Gimė vis daugiau anūkų. Bėgo pavasariai, vasaros, rudenys ir žiemos, geri ir blogi. Mylimas vyras iškeliavo amžinybėn.

Atėjo neramūs laikai.

Vieną naktį Mariją aplankė keistas sapnas: kad prasidėjo karas, vienas, tada kitas. Istorijos audros sunaikino dvarus Slabadoje, Vaškuose. Vieni artimieji prarado gyvybę, kiti pasitraukė į svečias šalis. Buvo pakirstos ir Linkuvos dvaro šaknys. Atėjo svetimi žmonės. Viskas buvo sunaikinta, nepagalvėta net kapinių.

Po daugelio metų vieną gražią vasarą iš svečios šalies atvyko ji, moteris žaliomis akimis. Ji čia meldžiasi, kelia iš užmaršties didžios giminės istoriją. Ieško praeities pėdsakų. Stato naujus kryžius. Ji yra proanūkė, paskutinė Linkuvos ponija.

KADA NORS

*K*ada nors sugrįšiu,
taip smarkiai
išsiilgusi,
kai žiemės
pavasari žydės
mėlynu kilimu,
gražesniu
už tą, kuris buvo
Linkuvos
dvare.
Sugrįšiu
kaip gandras,
grįžtantis
į savo lizdą.
Prisiglausiu
prie šios žemės,
kuri ir mano, ir ne mano,
su ilgesiu,
kuris nepraeina.
Apgaubsiu jus
atsiminimais.
Apgaubsiu jus malda.
Grįšiu pas jus
visiems laikams
Visagalio valia.
Aš, jūsų anūkė,
paskutinė Linkuvos ponija.

Nad Niewiażą

OSTATNIA PANI NA LIKOWCU

Moim
Bliskim
z
Doliny
Niewiaży

DZIECIŃSTWO

*L*itwa Kowieńska była dla Marii Zadorówny najpiękniejszym miejscem na świecie. Dolina Niewiaży, granica między Żmudzią, a Auksztotą czyli Kowieńszczyzną, to teren pagórkowaty, pejzaż z polami i łąkami i lasem, z rzeką niewielką lecz niebezpieczną, jak wstęgą dzielącą obie krainy.

Klucz linkowiecki czternastu folwarków rozciągał się po obu stronach rzeki, od Upity po Świętobrość. Majątek Zadorów, dawniej wielkiego i możnego rodu przechodził różne koleje losu. Teraz był mniejszy niż dwieście lat temu w czasach świetności rodu, ale wciąż jeszcze rodzina była zaliczana do elity ziemiańskiej. Przyszła na świat w linkowieckim dworze jako ostanía z siedmiorga dzieci, z których przeżyło tylko troje, dwóch synów i ona jedyna córka Michała i Barbary Zadorów. Poród był ciężki, za wcześnie o kilka tygodni, z komplikacjami. Dziewczynka urodziła się silna, chociaż niewielka. Tego samego dnia ochrzczono ją imionami Maria, Zofia, Jadwiga, Anastazja. Na całe szczęście przeżyła. Niestety zdrowie matki ucierpiało. Po silnym krwotoku organizm nie doszedł do siebie i pani Barbara zmarła. Był to wielki cios dla domowników, szczególnie dla męża, gdyż było to bardzo dobre, kochające się małżeństwo. Nigdy nie pogodził się z utratą ukochanej żony. Chłopcy, dużo starsi od siostry mniej odczuwali śmierć matki. Zaraz po pogrzebie odesłano ich do szkół. Ojca praktycznie Marynia nie znała, a przynajmniej nie na tyle, aby mieć z nim jakiś dobry kontakt. Nie miał serca do dziecka, które zabrało mu ukochaną kobietę, miłość jego życia. Częściej przebywał w Upicie, Słobódce niż w Linkowcu. Dziewczynkę chowały nianie, ciotki rezydentki oraz dziad-

kowie. Kiedy podrosła zatrudniono dwie guwernantki, Francuzkę Jacline Porbe i pannę Aleksandrę Zaniewską z Korony, nauczycielkę polskiego i innych przedmiotów.

Pan Michał załamał się zupełnie kiedy najstarszy syn, świetnie zapowiadający się młodzieniec Władysław zachorował na gruźlicę. Nie pomogły wyjazdy do wód, nawet do Szwajcarii i Italii. Wyprzedano znaczną część majątku by go ratować. Młodzieniec zmarł w wieku dwudziestu lat.

Od tego czasu pan Michał posiwał i stał się bardziej milczący. Nie przyjmował gości i nigdzie nie bywał. Był bardzo przystojnym mężczyzną, w sile wieku, więc próbowano go swatać z różnymi pannami i młodymi wdowami z towarzystwa. Niestety na próżno, nie zainteresował się żadną. Zajął się pomnażaniem majątków i to nie zawsze z najlepszym skutkiem. Zapracowany nie dbał o swoje zdrowie. Zmarł nagle na serce po utracie Upity, w przegranym procesie z kuzynami żony.

Majątek przeszedł w ręce syna i córki.

Franciszek starszy od dziewczynki o piętnaście lat osiadł w Słobódce, a dziadkowie, pan Walerian i pani Jadwiga z Marynią zostali w Linkowcu. W imieniu nieletniej zarządzali majątkiem. Zastępowali jej kochających rodziców. Byli nie tylko opiekunami, ale przyjaciółmi. Wiedziała, że zawsze może na nich liczyć.

ZWIERZYNIEC

Marynia Zadorówna rosła w otoczeniu kochających ją osób i zwierząt. Zwierzęta lubiła najbardziej, więcej od lalek i innych zabawek. Towarzyszyły jej od małości. Zastępowaly jej siostry, kuzynki czy koleżanki. Miała lisiczkę Miniusię i srokę Milę, bociana Dudusia, zaskronca i psy.

Miniusię znalazł pan Walerian w lesie, kiedy wpadła w siłą. Była malutkim lisim szczeniakiem. Łapkę miała pokaleczoną, ale na szczęście nie połamaną, która szybko się wygoiła. Wychowała się z psami. Mimo, że była karmiona mięsem, instynkt dzikiego zwierzęcia był silniejszy i lubiła polowania na kury. Pilnowano, aby nie wychodziły poza ogrodzenie, przeznaczone specjalnie dla nich. Niestety czasami Miniusia upolowała jedną czy drugą kokoszkę.

Sroka Mila wypadła z gniazda będąc pisklęciem. Nie potrafiła jeszcze dobrze latać. Marynia ją wykarmiła. Ptak szybko oswoił się i bywał częstym gościem we dworze.

Mila, jak każda sroka była straszna złodziejką. Wszystko co świeciło było wynoszone do dziupli w starym dębie. Póki ginęły guziki, tasiemki, to nikt się specjalnie nie przejmował. Zaniepokojono się gdy zaczęły ginąć z domu cenniejsze przedmioty.

Prawdziwy problem stał się dopiero gdy zniknęła piękna broszka z platyny wysadzana brylantami. Szukano wszędzie. Nawet zrobiono rewizję służbie. Klejnot przepadł jak kamień w wodzie. Była to cenna pamiątka rodzinna. Niezwykle piękna, włoski filigran. Należała do prababki Anastazji, Rosjanki. Nosiła ją często przypiętą do sukni. Pewnego dnia zgubiła w ogrodzie. Szukano, ale na próżno. Znalazła ją po wielu la-

tach wśród krzewów róż dwuletnia Marynia. Babcia Jadwiga przechowywała dla dziewczynki tę cenną broszkę w srebrnej szkatułce, która niestety często bywała otwarta. Teraz ozdoba znów przepadła.

Problem się wyjaśnił, gdy Marynia zauważyła jak sroka złapała jej ulubioną srebrną łyżeczkę i poleciała z nią do dziupli.

Parobek Janek wdrapał się na drzewo i znalazł nie tylko łyżeczki i korale, ale i platynową broszkę. Od tego czasu często zaglądano do dziupli zawsze znajdując drobne przedmioty.

Menażerię Maryni uzupełniał bocian Duduś. Jako pisklę wypadł z gniazda i nie odleciał. Skrzydło złamane po mino zrośnięcia nie było sprawne. Zimą dokarmiano go mięsem. Łowił myszy z Niuniusem domowym zaskrońcem. Latem posilał się na łące, co wystarczało mu zupełnie.

Psów – wyżłów, seterów trzymano w linkowieckim dworze zawsze kilka sztuk, bo pan Walerian polował. Zwierzęta były ułożone, chętne do zabawy, szczególnie Reda, seter irlandzki, ulubienica dziewczynki. Suczka pilnowała swojej małej pani od jej narodzin. Do kołyski dziecka nie pozwoliła się zbliżyć obcym. Opiekowała się jak najlepsza niania. Towarzyszyła jej na każdym kroku, a dziecko dokarmiało ją smakołykami.

Marynia bawiąc się opiekowała zwierzętami, chociaż czasami ta opieka dziewczynce się nie udawała.

Pewnego roku przed wigilią nakarmiła zwierzątki miodem, orzechami i bakalią przygotowanymi do kutii. Na szczęście kucharka Katarzyna zauważyła w porę braki i dziewczynkę z menażerią buszującą w spiżarni, która spokojnie karmiła Redę piernikami.

– Nie wolno niczego brać bez pytania. Zwierzęta też nie jedzą wszystkiego. To im szkodzi i mogą zachorować – wyjaśniała babunia.

– A jadły, orzechy tylko ja i Miniusia, inne nie chciały. Karmiłam Dudusia miodem, ale mnie dziobnął, no to przestałam – tłumaczyła dziewczynka. – Byliśmy głodni, a Katarzyna powiedziała, żebym wzięła coś do jedzenia. To wzięłam.

– Oj, Duduś on rozsądniejszy od panienki Maryni – zaśmiała się kucharka. Tak znów się dziewczynce upiekło.

W stajni Marynia miała kucyka, prezent od ojca i sarenkę co dziadek znalazł w lesie.

Dziewczynka rosła w otoczeniu kochających ją osób i kiedy ukończyła dwanaście lat oddano ją na pensję w Orle.

– Babuniu ja nie chce wyjeżdżać, tu się mogę uczyć. W szkole w Poniewieżu, albo w Kownie czy Wilnie – prosiła dziewczynka.

– Dziecko, tu dobre szkoły tylko dla chłopców, a renomowana jest pensja w Orle. Nie będziesz sama, jedzie Zosia Babińska i Anna Zabiellówna.

– A kto się zajmie zwierzętami? – pytała.

– Nie martw się, Antek weźmie je pod opiekę, a wynagrodzimy mu sowicie. Helenka też zajmie się twoją menażerią. Możesz być spokojna – powiedziała pani Jadwiga.

Każde święta, ferie, wakacje spędzała w ukochanym Linkowcu.

Z czasem przyuczała się do prowadzenia majątku. Poznała księgi. Jeździła z rządcą po folwarkach. Uczyła się, by przejąć obowiązki dziedziczki.

W wolnym czasie pływała i jeździła konno. Brała też udział w polowaniach. Nie przepadała za haftami i szydełkowaniem. Grała na fortepianie nieźle, ale bez wirtuozerii. Lubiła domowe zajęcia takie jak zarządzanie i temu poświęcała najwięcej czasu.

– Acz po co ci to, baw się, używaj życia – namawiały ciotki – Od ksiąg będziesz miała męża. Już paniczne kręcą się jak muchy koło miodu.

– Mąż, mężem – mówiła – Na księgach muszę się znać i to dobrze, bo inaczej nas oszukają. Już tyle naszych dóbr poszło w procesy.

Wyrastała na piękną pannę o zielonych oczach, małym wąskim nosku i popielatych blond włosach, zawsze zaplecionych w gruby warkocz. Nie była tęga, ale i nie zbyt chuda, nie wysoka, dość zgrabna, chociaż silnej budowy. W niczym nie przypominała filigranowej lalki, panienki na wydaniu.

Po ukończeniu pensji przejęła klucz linkowiecki jeszcze nie formalnie, bo do pełnoletności brakowało dwóch lat, lecz praktycznie sama doglądała wszystkiego.

Nie ciągnęło ją też w obce strony. Raz była w Paryżu i jak mówiła, to całkiem wystarczy.

Pasją młodej dziedziczki były konie. Stadnina którą zapoczątkował dziadek Mikołaj wymagała remontu i powiększenia.

Chowała różnej maści araby, anglo – araby i rasę wielkopolską, rasy rosyjskie. Próbowwała też krzyżówek. Pomagał jej brat i kuzyn Benedykt z Jotajonii. Po kilku latach konie z linkowieckiej stadniny były znane w całej Kowieńszczyźnie i Żmudzi.

PIERWSZY BAL

Zbliżał się karnawał biały, w odróżnieniu od letniego, zwanego zielonym. Czas bali, kuligów i wieczorków tanecznych. Dla panien był to najlepszy okres na pozyskiwanie konkurentów. Nie jeden związek miał początek w karnawale, szczególnie zimowym. Matki szukały dobrych partii dla swoich latorośli.

– Maryniu, czas by pomyśleć o bywaniu – powiedziała zaniepokojona pani Jadwiga. – Co prawda odwiedzasz sąsiadów, ale to za mało. W Kiejdanach książę Radziwiłł urządza bal karnawałowy, charytatywny. Cały dochód ma pójść na szpital w Kiejdanach. Powinnaś pojechać z bratem i kuzynostwem. Dziś Franciszek będzie na obiedzie to porozmawiamy o szczegółach. Zaproszenia już przyszły, bilety Franciszek także zakupił.

– Ale ja nie mam w co się ubrać! Taka suknia to wydatek, a trzeba wyremontować boks dla Wichra. To ważniejsze – odparła dziewczyna.

– Boks wyremontuje się na wiosnę, a suknię będziesz miała od ciotki Julii z Paryża. To prezent, więc nie przesadzaj z tym oszczędzaniem. To miała być dla ciebie niespodzianka – powiedziała Babunia.

Na obiedzie było wesoło. Przyjechał nie tylko Franciszek, ale i kuzyni Antoni z Wodokt oraz Benedykt z Jontajonii.

– A co to siostra nie chce na bal, pierwsze słyszę – powiedział Franciszek. – Na kuligu u państwa Szwoynickich pierwsza balowiczka. Panowie oczu nie odrywali.

– Pojadę w kolasce usłanej płatkami róż, a zimą to się nie da zrobić – zażartowała.

– Da się da, tylko żeby siostra nie żałowała – zaśmiał się Franek z dziwnym błyskiem w oczach.

– To braciszek nie może się doczekać, bo smali podeszwy do panny Poli – dodała uszczypliwie.

– A pewnie i myślę, że po balu poproszę o rękę. Wiem, że panna mi przychylna – dodał.

– A uważaj z tą przychylnością, bo to różnie bywa. Nie jed-
na cię chce tu upolować. A do tego masz opinię birbanta – do-
dał pan Walerian. – Wiesz o czym mówię – porozumiewaw-
czo puścił oko w kierunku wnuka.

Panna Pola pochorowała się i zanosilo się, że brat nie pójdzie na bal. Marynię ta wiadomość specjalnie nie zmartwiła, nie lubiła zarozumiałej jaśnie panienki.

– Nawet mi nie mów, że nie pójdziesz. Idziesz z siostrą – zadecydowali dziadkowie.

– A zobaczycie, że Marynia nie pójdzie, zabraknie dla niej róż w oranżerii – zaśmiał się.

Suknia, paryski model była piękna, seledynowa, z trenem, dekolt nie zbyt wielki. Kreacja była gustowna, skromna, ale przy tym elegancka.

Mieli wyjechać dzień wcześniej, aby u kuzynostwa Kudreniczów przebrać się i wypocząć przed balem.

Wieczorem babunia poprosiła ją do swego pokoju.

– Chodź do mnie dziecko. Mam coś dla ciebie – Wyjęła ze szkatułki mały satynowy woreczek. – To perły mojej matki, naszyjnik i bransoletka oraz zapinka. Teraz są twoje, a kiedyś przekazesz swojej córce ...

Perły były piękne, białe – różowe, równe, bransoletka delikatna, a zapinka do włosów z wianuszkami perełek w kształcie róży.

– Babuniu, toż to majątek, a jak się zgubią, czy rozerwą. Może obejdę się bez biżuterii. Wepnę kwiat z oranżerii i starczy.

– Nie zgubisz, zapięcie dobre, sprawdzał jubiler. Uważaj tylko, bo braciszek szykują z Józką Kudreniczem jakiegoś psikusa – dodała starsza Pani. – No, a teraz pora spać. O bal się nie martw. Ciotka Józefa tam będzie i się tobą zaopiekuje i państwo Kudreniczowie. My z dziadziusem tu zostaniemy. Trzeba dopilnować wszystkiego.

Rano po późnym śniadaniu wyjechali. Dojechali bez przygód do sąsiadów na odpoczynek.

Po obiedzie i odpoczynku zaczęło się szykowanie do balu.

Maria z pomocą służby włożyła suknię i upięła włosy. Do Kowna było zaledwie kilka kilometrów. Droga przejezdna, szeroka.

Siadali już do powozu i stało się nieszczęście. Do trenu sukni przyczepiły się płatki róż. Panowie z nudów dla zabawy na klej poprzylepiali płatki z róż do sukna, którym był wyłożony powóz. Marynia niestety zauważyła za późno.

– Jak mogliście! – krzyknęła. – Nie jadę, trudno.

Na szczęście płatki dało się odczepić i odczyścić suknię i tren. Gorzej było z peleryną, całą w płatkach i w kleju.

– Weź moje futro, dla mnie zbyt ciasne, a na ciebie jak znalazł – zaradziła pani Kundrewiczowa. Wyglądasz wspaniale – żeby ten mój Józek... taka piękna z was para – powiedziała.

– Nie, nie. On w każdej zakochany przez dwa dni – zaśmiała się dziewczyna. – On jak brat, a ja jak siostra.

– Panów proszę na rozmowę – powiedział ostro pan Kundrewicz.

– Wasze durne żarty nie mają granic, proszę pannę Marynie przeprosić. A po balu kara. Tydzień sprzątań w stajni. Koniec tematu.

Bal był okazały, a karnecik Maryni pełny. Chłopcy opiekowali się wprowadzić dziewczyną, ale tak naprawdę ona nie wymagała specjalnej opieki. Ciotki i tak nie spuszczały jej z oczu.

– Franuś kto to ten starszy pan? – spytała dyskretnie brata – Ten wysoki, przy bufecie.

– To hrabia Józef Żegota, straszna historia – powiedział cicho – A nie taki starszy, no jakieś trzydzieści kilka lat. Tylko tak wygląda. Opowiem ci w domu.

– Przedstawię cię, ale uważaj proszę. To nie dla ciebie partia – dodał.

Pan Józef Żegota podszedł do nich się przywitać. Znał Franciszka z aukcji koni w Janowie Podlaskiem.

– Panie hrabio, pozwól, to moja siostra Maria – przedstawił siostrę.

Podala dłoń, a on schylając się lekko musnął ustami jej rękawiczkę.

– Słyszałem o pani stadninie. Sławna na całą okolicę – powiedział.

– Proszę nas zatem odwiedzić w Linkowcu – zapraszała.

– Nie omieszkam, myślę o zakupie koni – dodał.

Rozmowa zesłała na temat koni. Orkiestra zaczęła grać walc Straussa.

– Piękny walc. A czy mam szansę na taniec? – zapytał.

Nie zamierzał tańczyć, ale było coś w tej młodej kobiecie co go urzekło. Chciał przez moment poczuć się szczęśliwym jak dawniej.

– Mam wolny akurat ten walc – odpowiedziała, zerkając dyskretnie do karnetu.

Tak naprawdę taniec zajęty, ale wiedziała, że Józek zrozumie. Dziwnie, jakoś było jej żal smutnego pana. A chłopcu należała się kara za suknię. Młodzieniec zobaczył, że idzie tańczyć z innym, lekko tylko pogroził jej palcem.

– Ach ta twoja siostra, w karnecie inny, tańczy z drugim, a wróci z trzecim – śmiał się.

– Wróci to z nami – powiedział spokojnie Franciszek.

Hrabia tańczył wspaniale. Był w tańcu jakiś inny. A może to tylko magia walca.

To był cudowny, niezapomniany bal...

Hrabia Józef Żegota nie przyjechał do Linkowca. Maria dowiedziała się, że rok temu zaginęła mu żona w niewyjaśnionych okolicznościach. Jego status był trudny, ani wdowiec, ani żonaty. Ciężko na nim podejrzenie, że mógł ją pozbawić życia. Tyle, że Marynia nie wierzyła tym plotkom. Według niej hrabia nie był żadnym mordercą, a tajemnica powinna zostać rozwiązana.

FRANCISZEK I PANNA ZOFIJA

To była najdziwniejsza pomyła pomyłek, a stała się karą za grzechy młodości.

Franciszek Zadora młody, przystojny dziedzic Słobódki i okolicznych folwarków był jak to mawiano birbant i hula-ka. Lubił panie i panie go lubiły, nawet zbyt bardzo. Szeptano o licznych romansach. Franciszek, że był pełen wdzięku, przystojny, miły, serdeczny i dyskretny, to uchodziło mu na sucho. Wszyscy rozumieli i tłumaczyli tym, że wcześniej został sam. Opieka nad dorosłym paniczem przez dziadków była raczej nierealna i bardzo mało skuteczna. Młodzieniec zawsze obiecywał poprawę, ale na obietnicach się kończyło. Najczęściej dziadkowie dowiadawali się ostatni o wyczynach urokliwego wnuka.

Lubił grę w karty i konie. Nie grał ostro. Nie był hazardzistą. Natomiast był wyśmienitym jeźdźcem. Brał nawet udział w zawodach hipicznych.

Starał się o pannę Polę, bo mu się niezmiernie podobała, ale panna dość kapryśna i mierzyła bardzo wysoko. Niby kochała, ale w głębi duszy i za namową rodziców, zubożałych arystokratów liczyła na lepszą partię, bardziej zamożną. Szybko też wyszła za mąż za o wiele starszego od siebie, bogatego i z tytułem. Nie przeszkadzało jej to potajemnie spotykać się z Franciszkiem.

Chętnie widziano we Franciszku zięcia w niejednym szlacheckim dworze, ale ten wołał romanse z mężatkami, bezpieczne i niezobowiązujące. Nie widział w żadnej pannie z okolicznych dworów materiału na żonę, uważając je za strasznie nudne, sentymentalne i nieciekawe.

Pewnego wiosennego dnia przyjął zaproszenie na polowanie do dalekich kuzynów w Szybiedniskach.

Była to siedziba żmudzka, szlachecka pięknie położona w otulinie lasów, bogata w jeziora. Polowanie urządzono tylko na głuszcze. Inne zwierzęta były chronione, bo miały potomstwo. Żaden szanujący myśliwy wówczas do nich nie strzela.

Popołudniami grali w karty.

Franciszek wpadł w oko córce dziedzica Zosi. Panna nie należała do piękności, chuda, koścista i już nie pierwszej młodości. Dawno powinna pójść za mąż, lecz nie było chętnych do ożenku, mimo dużego posagu.

Dziewczyna z rodzicami i bratem zagięła parol na Franciszka. Organizowano przejażdżki, a to podwieczorki w altance, wspólna gra na pianinie, nawet taneczny wieczorek. Zofia zakochała się bez pamięci w przystojnym młodzieńcu.

Pewnego popołudnia po wypiciu tęgiego węgryna na obiad wybrał się Franciszek na przechadzkę do ogrodu. Zaszedł do starej altanki krytej bluszczem. Tam panna Zofija siedziała sama i czytała książkę. Młodzieńcowi wino nieco szumiało i dziewczyna wydała się niezwykle ponętna i zalotna. Tak, że się zapomniał... Chwycił ją za rękę i przyciągnął do siebie. Niezbyt się opierała.

– Panno Zofijko, co za oczy, jakie włosy, a te usta, rozkoszne. Zaraz skosztuję – ochoczo zabrał się do całowania.

– Cóż to się panu stało, nie wypada – piszczała, kiedy ośmielony brał się za śmielsze pieszczoty. – Jeszcze ktoś zobaczy i co będzie?

– Kocham panią. Co za nóżki zgrabniutkie, ach te pończoszki. To co, że zobaczą, ożenię się z panną. No bądź grzeczna... Choć tu. – I pieszczoty stawały się coraz śmielsze i bardziej agresywne.

– Nie, nie wolno, tak przed ślubem. Och Panie, ach nie, nie... – piszczenie było coraz cichsze i cichsze.

W altance zjawili się nagle ojciec z synem.

– No panie Franciszku, co to za porządki – usłyszano za sobą męski głos. – Zofio, wstyd! I co pan zamyśla? Nadużył pan naszej gościnności – powiedział ostro gospodarz.

Zofia ogarniając się nieco usiadła nie mogąc się poruszyć. Była czerwona ze wstydu.

– Ożenię się z panna Zofiją, proszę o rękę – powiedział młodzieniec cały w pąsach – nie mając bardzo wyboru.

– A to co innego. Wobec tak gorącego uczucia zapraszam do gabinetu – zaproponował dziedzic.

Ślub odbył się szybko. Po roku przyszedł na świat syn. Zofia przytyła, wypiękniała, ale mimo piątki dzieci nie była szczęśliwa. Franciszek jej nie kochał.

Nie szczędziła mu wymówek. Zawsze znajdował ripostę, że wpadł w jej sidła metodą radziwiłłowską, wino, panna, altana i ślub. Ożenił się, a o to wszystkim chodziło, więc niech nie narzeka.

– Już lepiej być starą panną, niż taką żoną. Wszyscy widzą, że pan mąż jesteś niewierny i jaka jestem zaniedbana – płakała.

– Moja droga byłoby to szczęście dla nas, a nie zapominaj, że nie opierałaś się za bardzo w altance. Masz dzieci to się ciesz.

– Pan mnie nie kochasz! – dodała wściekła.

– Proszę bez dramatów, niczego pani nie brak – powiedział. – A plotki, kto by się nimi przejmował.

– Dzieci to moja jedyna pociecha – żaliła się matce.

MIŁOSNA PRZYGODA

Wstawał sierpniowy ranek. Szarobłękitne mgły otulały dolinę rzeki Niewiaży. Marynia obudzona pierwszymi promieniami słońca wyjrzała przez okienko panińskiego pokoju.

– Śliczna będzie pogoda – powiedziała sama do siebie. Obmyła szybko twarz chłodną wodą, zmywając ślady nocnego snu.

Ubrała się sama w strój do konnej jazdy. Pąsowa amazonka, imieninowy prezent od dziadków leżała wyśmienicie. Kapelusz czarny z białym szalem pasował do popielatych blond warkoczy.

Dopiero wczoraj wróciła do domu. Była w Wilnie na zaproszenie ciotki. Staruszka chciała zobaczyć swoją ulubienicę przed śmiercią. Była samotną starą panną. I tak Marynia zamknęła oczy staruszki. Po tygodniu zaproszono ją do kancelarii prawniczej i odczytano testament. Dowiedziała się, że została właścicielką sporej sumki i dwóch kamienic, jednej w Wilnie, drugiej w Kiejdanach. Na szczęście kuzynki rezydentki Linkowca zgodziły się zarządzać jej majątkiem i tak czuły się bardziej potrzebne.

Wybiegła przed dwór do stajni. Dwaj chłopcy stajenni już krzątali się przy koniach.

– Adamie proszę o Wichra. Dawno nie jeździłam.

Brakowało jej tego konia, ona i wiatr. W Wilnie nie miała okazji do przejażdżek wierzchem.

– A jakże jasnie panienko, już osiodłany. My wiedzielim, że pospaceruje dzisiaj.

Pogłaskała konia po chrapach. Był to ulubiony jej wierzchowiec. Dostała go na imieniny od dziadziusia. Wyruszyła na przejażdżkę. Lekki wiatr targał woalem. Minęła łąkę. Teraz rozciągał się jar nad Niewiażą. Woda mieniła się w słońcu kolorami szmaragdu i zieleni.

Spotkała go pod lasem. Wracał konno z polowania z kuzynem Antonim.

– Ach co to za nimfa leśna na rumaku? Witamy pięknie – zażartował. – Przedstawiam kuzynce mego przyjaciela i gościa Bohdana de Orle – dodał.

Wysoki, przystojny mężczyzna dobrze po trzydziestce skłonił się, z tajemniczym uśmiechem. Zapamiętała ten uśmiech w którym był zachwyt, ale i lekkie zadziwienie.

– Pozwoli pani, że potowarzyszymy do dworu – zaproponował.

– Będzie nam miło gościć panów na śniadaniu – powiedziała prawie spokojnie.

– W takim towarzystwie leśnej boginki to zaszczyt śniadać – dziękujemy za zaproszenie – głos Bohdana brzmiał tak głęboko. Był ciepły, władczy i zmysłowy.

Maria zarumieniła się od wyszukanego komplementu.

– A nie boi się pani tak sama na przejażdżce? Taką piękną nimfę nie jeden satyr by porwał – powiedział Bohdan wpatrując się w nią dziwnym wzrokiem, zmysłowym, z niepokojącym zachwytem.

– Na satyrów mam bacik – odpowiedziała rezolutnie. – A jeszcze nie poznałam takiego co by się ośmielił.

Dojechali do Linkowca.

– Proszę pięknie do jadalnego. Zaraz każę podać śniadanie i kawę ze śmietanką, naszą świeżo podbieraną. Dziadkowie będą zachwyceni wizytą.

A nie byli... oj nie byli, ani pierwszą, ani ostatnią...

Wyczuwali instynktownie, że coś jest nie tak. Pan co prawda gładki, elegancki, w wieku stosownym. Ród stary, koligacje wspaniałe, ale czuło się jakąś skrywaną tajemnicę, nieszczęść. I te umizgi do Maryni zbyt śmiałe.

– Uważaj Słoneczko temu paniczowi dziwnie z oczu patrzy – przestrzegła babcia Jadzia.

– Miły, maniery nienaganne i tak pięknie umie mówić i słuchać. Cóż, że trochę starszy to będzie podpora.

– Acz oni wszystkie gadają, ach gadają, nie słuchaj – doradzała starsza pani.

Wypytywano dyskretnie o Bohdana de Orle, ale oprócz zachwytów pań z okolicznych dworów i komentarzy panów, że nadmierne lubi płęć piękną i hazard nie dowiedziano się niczego. Ktoś tam wspomniał o długach hazardowych, ale nic konkretnego.

Tyle, że Marynia wszystko widziała swoim dziewiętnastoletnim sercem inaczej. Komplementy łykała i przyjmowała jako najszczerzą prawdę. I te odwiedziny coraz częstsze coraz miłsze i słowa, dużo słów, a potrafił mówić pięknie.

Pewnego dnia wszedł do salonu. Grała na pianinie i śpiewała „Wiliję” Moniuszki. Głos miała mocny niski.

„Litwince smutno między Litwinami,
bo pokochała obcego młodzieńca”

Śpiewała bardzo wzruszająco. Wyczuł Bohdan, że śpiewa dla niego i o nim. Ten rumieniec ją zdradzał.

– Pięknie pani śpiewa, tak z uczuciem. Czyżby piękna Litwinka kochała obcego młodzieńca?

Dziewczyna zarumieniła się.

– Ach proszę nie dworować ze mnie – powiedziała zmieszana.

– Oczy panią zdradzają – Ach patrzeć w pani oczęta, to tak jak patrzeć na niebo – mówił cicho, pochylając się. Delikatnie musnął jej włosy pocałunkiem.

– Ależ panie Bohdanie, o czyich oczętach pan mówi, bo moje to szaro zielone? – zaśmiała się Maria i podniosła się od pianina.

– To nie możliwe, ja widzę błękit najszczęszy jak letnie niebo – dodał całując w rękę.

Ponownie czuła, że się rumieni. Nie wytrzymała tego wzbierającego uczucia, pierwszej miłości.

Spotkania na spacerze czy były przypadkowe? I te całowanie, w dłoń tak inaczej niż reszta panów. I te spojrzenia jego brązowych zagadkowych oczu.

A potem liścik włożony do bukietu róż: „Spotkajmy się w altance.”

Poszła, dziś dobrze wie, że nie powinna... Usiadł blisko, za bardzo blisko.

– Panno Mario nie potrafię żyć bez pani. Kocham Panią. Zrób mi ten zaszczyt i zostań moją żoną. Jak najszybciej to możliwe, błagam. – oświadczył się jej.

Obsypywał jej ręce pocałunkami. Przytulił ją do siebie mocno i sięgnął władczo jej ust. Poczowała namiętność i jeszcze chwila... ale wyrwała się ostatkiem woli.

– Panie Bohdanie tak nie wolno. Przychylna jestem panu, ale bez zgody dziadków nie wyjdę za mąż. Po śmierci rodziców, aż do pełnoletniości są moimi opiekunami. A z Linkowca mojego się nigdzie nie ruszę.

– Dziś jeszcze poproszę o pani rękę, jak nie dadzą porwę i wezmę jak swoją – odpowiedział wstając z kolan.

Tego samego dnia z bukietem pąsowych róż Bohdan udał się do państwa Zadorów.

– Mam zaszczyt prosić o rękę wnuczki Jaśnie Państwa, panny Marii – powiedział przyklękając na jedno kolano – Kocham ją nad życie.

Zapadła cisza. Po chwili pan Walerian zaproponował, by udali się na poważną rozmowę do gabinetu.

Rozmowa z opiekunami była krótka i stanowcza.

– Szanowny Panie, Maria nie jest pełnoletnia i na nas leży odpowiedzialność za jej los. Proszę powiedzieć nie o wielkim uczuciu, ale o statusie jaki może zapewnić pan naszej wnuczce.

– Mam duży majątek w Żarnach na Wołyniu, zapewnię pannie Marii godne życie – rzekł spokojnie.

– Proszę o jakieś papiery, słowa to trochę za mało? – powiedział starszy pan.

– A jak pańskie długi karciane o których głośno w Kownie i Poniewieżu? – zapytał pan Walerian.

– Tam dom, gdzie miłość – powiedział młody człowiek. – Linkowiec można odsprzedać czy wydzierżawić bratu panny Maryni. Możemy też tu zamieszkać, nie widzę problemu.

– Widzę, że pan już zagospodarował majątek wnuczki, czy aby nie za prędko? – zauważyła pani Jadwiga.

– Ja żadnych długów nie mam, to pomówienia i oszczerstwa – niemal krzyknął.

– Nie udzielamy zgody na ślub Marii z panem. Jesteśmy jej prawnymi opiekunami – powiedział pan Walerian stanowczo. – Jak będzie dorosła, zrobi co zechce, nawet bez naszej aprobaty.

– Ja też myślę, że to za wcześnie na mariaż wnuczki – dodała pani Jadwiga.

– Poczekam na pannę Marię nawet lata – powiedział Bohdan mocno zdenerwowany.

Poinformowano Marynię o decyzji w sprawie jej zamążpójścia. Dziewczynie zakręciło się w głowie. Dziadkowie powiedzieli stanowcze <nie>. Długi, co tam długi. Ona ma posag pieniądze po matce, Linkowiec wydzierżawią bratu i spłacą wszystko. Nigdzie nie wyjadą. Tu ich dom. Przekona opiekunów.

– Babuniu, dziadziusiu, pozwólcie mi wyjść za pana Bohdana, kocham go – prosiła dziewczyna.

– Nie moja droga, dopóki nie będziesz pełnoletnia. Koniec rozmowy – słowa zabrzmiały jak wyrok.

Bohdan wybiegł z dworu, jak oparzony, ale nie skapitulował. Spotkali się w tajemnicy, niby przypadkiem na spacerze.

– Mario nie chce żyć bez ciebie. Sprzedam majątek i biżuterię matki, kolie szafirową. Wybacz, miała być dla ciebie, ale długów nie będzie. Ucieknij ze mną. Przyjadę po ciebie jutro nad ranem i weźmiemy ślub. Będziesz moją żoną, to opiekunowie pogodzą się – namawiał.

– Wyjedziemy stąd jak najszybciej, jak najszybciej – szepotała rozkochana. – A po ślubie tu wrócimy.

– Oczywiście kochana. Będzie jak zechcesz – dodał Bohdan de Orle.

Maria nie spała całą noc, a nad ranem poszła do stajni i osiodłała Wichra. Ostatni raz chciała przejechać się na ukochanym wierzchowcu. Pognała polami do Wodokt, coś ją tam ciągnęło.

W pałacu, na dole paliła się lampa, nie spano, chociaż było już około trzeciej w nocy. Przez otwarte okno zobaczyła Bohdana i tę kobietę Annę Barbarę. Znała ją. Była gościem w pałacu co najmniej już od miesiąca. Bohdan wychodził z zajmowanego przez nią pokoju. Ona w rozpuszczonych włosach, w negliżu, a w zasadzie prawie naga i obejmowała go i całowali się namiętnie.

Marynia, podeszła bliżej i przysłuchiwała się zirytowana ich rozmowie. Nie widziano jej w gąszczu krzewów.

– Zostań jeszcze godzinę. Jak się z nią ożenisz, to co będzie z nami? – prosiła. Peniuar kochanki zsunął się z ramion. Ukazało się ciało bardzo szczupłej kobiety o wąskich biodrach i małych piersiach.

Bohdan przytulił namiętnie kochankę.

– Kotuś nic nie będzie. Gąska tłusta i posażna, nic więcej. W ogóle nie w moim typie. Wiesz, że wolę delikatne, kruche, a ona taka litewska diwa. Cóż, kiedy majątna. Porwę, bo nie mam innego wyjścia, muszę się poświęcić – zaśmiał się sarkastycznie.

– Dałam ci kolie, perły. Czy musisz brać się za tą małą, nie wystarczy? Wymyślę coś jeszcze. Mąż nie interesuje się świecidełkami. Zawsze mogę powiedzieć, że coś zgubiłam czy się popsuło. Mam kopie biżuterii. A tu u ciotki zawsze jestem dobrze widziana. Nikt tu nie wie, że mamy romans.

– Sprzedałam wszystko, perły też i te broszę z brylantami. Ale to mało skarbie. Wierzyciele się niepokoją. Muszę mieć pieniądze i to dużo, Kotuś bardzo dużo. Nie dasz rady nawet gdybyś całą biżuterię sprzedała. W końcu mąż się domysli. To prostszy sposób. Zapewniam cię, że kupię ci szmaragdy, tylko dorwę się do posagu żoneczki.

– A jak ci jej nie dadzą! Ja nie chce, nie żęń się! Zdobęde pieniądze! Nie chce żebyś się żenił! Przestaniemy się spotykać! – błagała kochanka.

– Nie bój się, będziemy się spotykać. Zapewniam cię, że nic się nie zmieni. Będziemy ciebie gościć w Linkowcu. Żoneczka uśnie, a my zajmiemy się sobą. Nie marudź proszę, no daj całusa

– pocałował ją namiętnie. – Pędzę, umówiłem się z panną o piątą, a jeszcze nie jestem spakowany. Nie szalej Kotku, bo będzie wspaniale, zobaczysz.

– Szaleństwo, to co teraz robisz. Co uprowadzisz do mitycznych Żarn? Tylko, że one dawno nie wasze! Środowisko was odrzuci, zobaczysz! – prawie krzyczała.

– Tak, ale jak się Maria dowie, że Żarn nie ma, będzie już moją żoną i zapewniam cię, że będzie zachwycona. Wiesz, jak

ja umiem uszczęśliwiać kobiety – klepnął ją wymownie w pośladek. – A środowisko przełknie. Poplotkują stare ciotki, ale wmówi im się, że to z wielkiej miłości i ucichną. A dziadkowie Maryni jak zobaczą wnuki to zmiękną ...

– Wnuki, ach ty świntuszu – szeptała tuląc się do niego.

– Powiedziałem Marii, że sprzedaję majątek mojej matki, całą biżuterię. I naiwna uwierzyła – zaśmiał się ironicznie. – Wierzy w każdą historyjkę. Ona nie opuści Linkowca i dobrze. Musimy gdzieś mieszkać, a majątek dobry i do ciebie blisko...

– Umiesz czarować, ale jesteś słodki. Daj całusa po raz ostatni – prosiła.

Maria już nie słuchała. Wsiadła na Wichra i pognęła do Linkowca. Płakała do rana...

– Babciu on nie mnie kochał, a mój posag... zwierzała się starszej pani dziewczyna.

Panicz Bohdan nie został przyjęty kiedy na drugi dzień pojawił się we dworze.

Pan Walerian wyszedł na ganek, nie podał gościowi ręki i nie zaprosił do środka.

– Szanowny panie wiemy o pańskim planie uprowadzenia Marii. Może to i po szlachecku tak z miłości porywać pannę, ale dla posagu to niegodziwe. Żegnam pana – powiedział pan Zadora.

– Jestem po słowie z panną Marią. Mam prawo się widzieć i niech mi sama powie, że zrywa zaręczyny.

Maria wyszła na ganek i stanęła obok opiekuna. Była opadowana i wiało od niej chłodem.

– Będąc na przejażdżce słyszałam pana rozmowę, dziś nad ranem z pewną panią w Wodoktach. Jak to pan powiedział litewska diwa i posażna gąska zwraca panu słowo. I zrywa tak zwane zaręczyny, których nie było. Nie mam nic więcej panu do powiedzenia.

Bohdan zrobił się purpurowy, tego się nie spodziewał.

– Żegnam państwa – powiedział zażenowany i odjechał.

Maria przeboleła swoje wielkie uczucie. Zajął się pracą w majątku. Nie miała czasu na rozmyślanie, chyba, że w zimowe wieczory. Rana zabił się, ale nieufność została.

Chodziła na bale i wieczorki, jednak konkurentów odrzucała. Nie chciała wychodzić za mąż. Oświadczało się z trzech, żadnego jednak nie przyjęła.

– Zostaniesz starą panną, Maryniu. Czas pomyśleć o mężu. To, że odrzuciłaś barona Duzyna, to niesamowite. Podobał się nam, dobry dom, koligacje i szczerze zakochany w tobie – martwiła się pani Jadwiga.

– Tak szczerze, że natychmiast się ożenił – zaśmiała się dziewczyna.

– Bo go nie chciałaś, a pan był pełną gębą – dodał pan Walerian.

– I ciągle podkreślał swe tytuły. Dopiero jak mu dziadzio nasze drzewo i wywód pokazał nieco mu przeszło.

– Ja już swoje doświadczenie mam. A teraz mam was i mam co robić. Może w końcu kogoś pokocham i wtedy wyjdę w za mąż. Mam czas.

Coraz mniej myślała o Bohdanie...

POŻAR

Przyszła wiosna, ciepła, a z nią pierwsza majowa burza. Lało strasznie i pioruny waliły niemiłosiernie.

Przerażona kucharka Katarzyna zapaliła w oknie gromnicę.

– Boże spraw, żeby tylko w nic nie trafiło. Mam takie złe przeczucie – powiedziała.

– Te przeczucia i przeczucia, nie krakać mi tu – zauważyła ochmistrzyni, pani Ira.

– Pani dobrze wie, że mnie nie zawodzą – upierała się Katarzyna.

– Zmówimy litaniję – zaproponowała pani Jadwiga. – Proszę do stołowego, pomodlimy się wspólnie.

Marynia, pan Walerian dołączyli do modlących.

„Panno święto – módl się za nami”...

Powtarzano słowa Litanii Loretańskiej. Zawsze w maju odprawiano majowe w salonie lub przy kapliczce, śpiewano litanie i Maryjne pieśni.

Burza jakby cichła. Wtem, kiedy już prawie nie było grzmotów rozległ się błysk i piorun jakby ostatni uderzył w dąb. Natychmiast pojawił się ogień, który szybko przeniósł się na dach domu ogrodnika.

– Biegiem po wodę, ratować dom, przeniesie się na stajnie! – komenderował pan Walerian.

Marynia wybiegła pierwsza do stajni.

– Janek, szybko konie wypuszczaj z boksów! – krzyknęła.

Wtem dobiegł ją krzyk żony ogrodnika.

– Jagusia została w domu, ratunku! Kobieta biegła jak oszalała w stronę drzwi. Marynia była pierwsza. Nie straciła głowy. Odciągnęła matkę.

Lejcie wodę na dach! – krzyknęła – Chustę dać mi!

– Panienko, zginiesz! – zatrzymywał ogrodnik.

Nie słuchała. Ogień nie był wielki, tylko dym straszny. Wpadła do izby, gdzie dochodził płacz maleństwa. Złapała dziecko okrywając chustą. Płonąca belka odpadła ze stropu, osmalila jej rękę, ale nie czuła bólu. Była już na zewnątrz.

Ogień ugaszono. Dopiero teraz poczuła ból i pieczenie. Ręka była poważnie oparzona. Czuła, że słabnie i ogarnia ją niemoc, ciemność. Zemdląca.

– Do domu panienkę. – Maryniu, Maryniu – słyszała jakby przez sen płacz babuni.

Kiedy się ocknęła ręka była opatrzona. Stara Jackowa dawała jej jakieś zioła do picia.

– Będzie dobrze, dobrze jaśnie panienko, ręka się zagoi. Blizna zostanie – mówiła zielarka.

Posłano po doktora do Poniewieża. Nie wiele miał do roboty.

– Może trochę gorączkować, ale nie powinna. Rana profesjonalnie opatrzona, gratuluję – powiedział. – Dziecku nic się nie stało, dzięki Bogu.

– Ciesz się panno Maryniu, miała pani dużo szczęścia – dodał żegnając się doktor.

Ręka goiła się dobrze, została tylko blizna.

– Dziadziusiu, trzeba kłaść dachy z blachy, bo inaczej zawsze może się zająć od wszystkiego. Należy wybudować wieżę ze strażnicą na wzgórzu, żeby było widać okolicę. Dyżury by się porobiło, aby w razie ognia ostrzegać i ratować prędej. Wiem, że już w niektórych majątkach jest straż pożarnicza z parobków i to bardzo się sprawdza.

Zbudowano koło Zawiszyna wieżę i pilnowano dymów szczególnie latem.

ZNALEZISKO

Słońce lipcowe już mocno piekło. Wstała wcześniej. Ubrała się w poranną letnią suknię i wybiegła do parku, a następnie ścieżką nad Niewiażę.

– A może by się tak wykapać? – pomyślała dziewczyna – Nikt mnie nie zobaczy, jeszcze bardzo wcześnie.

Zaczęła rozpinąć guziki. Jeszcze chwila i zanurzy się w chłodnej rzece.

– Jak cudownie, rześko – pomyślała i weszła do wody.

Dziewczyna pływała od dziecka jak ryba. Wychowała się nad rzeką i nieraz bracia wywracali łódkę, aby panienki się wykapały. Znała rzekę, kapryśną, miejscami niebezpieczną, ale ciepłą i niedużą.

Nagle usłyszała pisk i zobaczyła pływający worek. Podpłynęła i wyjęła znalezisko. W środku był szczeniak, żywy jeszcze, kwilił.

– Co za bandytyzm zabijać takie maluchy i w tak okrutny sposób. Niech ja dowiem się kto to, a wybatożę jak Bóg miły! No trudno, muszę zabrać cię do dworu. Szybko ubrała się i ze szczeniakiem i workiem ruszyła w stronę dworu.

– Coś żeś znów upolowała, aby nie kaczkę? – zapytała pani Jadwiga.

– Poszłam popływać i proszę co wyłowiałam – pokazała szczeniaka.

– Chyba ma z trzy tygodnie, sunia. Chłopi suk się pozbywają niestety – dodała starsza pani.

– Nazwę ją Niuśka. Mleko się znajdzie? – zapytała.

– Mam lepszy pomysł. Reda ma szczeniaki, dołóż jej tego malucha, wykarmi – doradzała.

– A nie odrzuci? – zatroskała się dziewczyna.

– Nie, na pewno nie, a nawet jak odrzuci, to wykarmi się butelką ze smokiem.

Reda przyjęła trzeciego. Miała wprawdzie wcześniej trójkę, ale jeden padł. Tak, że Nusia zastąpiła trzeciego szczeniaka.

– Ja się dowiem u kogo szczeniły się suki i dojdę kto to zrobił – powiedziała Maria.

– Teraz dużo się szceniąt, ale szukaj sam karę wymierzę – powiedział pan Walerian.

Maria zaczęła dochodzenie, rozpytywała służbę, ale nie wiele się dowiedziała.

– Dam dwa ruble jak ktoś mi powie gdzie i u kogo suka się szczeniła, a miotu nie ma – powiedziała służbie.

Nie musiała długo czekać. Wieczorem Antek i Józek od młynarza poprosili o posłuchanie.

– Jaśnie panienko sporo psiaków w okolicy, ale widziałem jak młynarz zawiniątko wrzucał do wody. A u niego suka miała małe i jednego schowała. Z trzy tygodnie szukał, ale znalazł i wrzucił w worku do rzeki. Prosilim, by nie robił. Wszak pies już widzi, ale jak zobaczył, że suka, to nie miał litości. A mi pasem dał, że nie gadałem. Wiedziałem, alem nie mówił, po co. Może, uchowałyby się, taka ładna suczka – powiedział Antek.

– Macie tu po dwa ruble – powiedziała. – Fakt, worek po mące, że nie wpadłam sama na to.

Wieczorem po kolacji zaczęła rozmowę.

– Temu młynarzowi Aleksiejemu to się trzeba przyjrzeć i dać reprimendę za szczeniaka. To jego robota, parobki to widziały – powiedziała dziewczyna.

– On już od dawna mi się nie podoba. Na mące oszukuje. Ludzie się skarżą. Powiadają, że bije ostro parobków, a i żonę nie oszczędza – powiedział dziedzic.

– Dziecko straciła przez to bicie, biedna – dodała pani Jadwiga.

– Pojadę jutro rano rozmówić się z nim. Wymówimy mu posadę, a i tak dawno kontrakt się skończył – zdecydował starszy pan.

Wczesnym rankiem pan Walerian wybrał się do młyna.

– Gdzie gospodarz? – zapytał parobka.

– Zaraz poszukamy – chłopcy kłaniali się nisko dziedzicowi. Młynarz przyszedł po krótkiej chwili.

– Witam jaśnie pana dziedzica. A co to za zaszczyt, że nas nawiedził. Szykuj Kaśka zsiadłego mleka!

– Nie trzeba, ja na krótko. A worek znaleźliśmy, nie wasz czasami? – spytał dziedzic.

– A mój, mój, rozwleką wszystko, paskudy jedne, parobki lenie! – wrzasnął.

– A pewny jesteś, że wasz worek? – zapytał ponownie pan Walerian.

– A mój, znaczony kopiowym ołówkiem „A”. Woda go nie rozmyje. A mój, mój, ale żeby za workiem fatyga, wielkie dzięki.

– Ty żeś szczeniaka do rzeki wrzucił, w tym worku! – krzyknął dziedzic.

– Ta szczeniak, ślepy był. Nie ruszał się, zdechły już – tłumaczył pokrętnie młynarz.

– To padlinę do rzeki wrzuciłeś! Tyle, że jaśnie panienska wyłowila i to żywe, a worek wasz!

Pan Walerian zaczął się rozglądać po obejściu. Kobieta załęknioma skryła się za męża.

Zauważył sine ręce i oko podbite.

– Żonę bijesz i parobków masz za nic, co to za zwyczaj! Nie u mnie! Okrutny jesteś, a i kradniesz, Skarżą się ludzie, że oszukujesz na mące! Gospodarkę swoją masz, dziesięć morg to wyżyjesz. Od jutra cię w młynie nie ma.

– Ale ja mam umowę z jaśnie panem – wściekł się Aleksiej.

– A nie masz, bo do maja miałaś. Tyle, że dawno jej koniec! Tu masz 50 rubli odczepnego i ze mną nowej umowy nie będzie. Jutro, góra dwa dni ma cię tu nie być. Złodzieja i okrutnika trzymać nie będę! A jak dowiem się, że bijesz kogośkolwiek to kości porachuję, a jak nie ja to policmajster – Pan Walerian był nieprzejednany.

– Niedoczekanie wasze, zemszczę się za moją krzywdę – wrzeszczał Aleksiej.

– Krzywdy nijakiej tu nie ma, nie biedny jesteś, zejdź mi z oczu! – krzyknął pan Zadora.

Po trzech dniach młynarza nie było. Młyn przejął pan Jan Saważyński, biedny szlachcic, ale uczciwy.

W następny tydzień Antek przybiegł do dworu.

– Jaśnie panienko, z koniem Czarnym nietęgo, piana z pyska idzie.

Marynia pobiegła na pastwisko. Czarny ledwo stał na nogach, a Asma się kiwała.

– Czegoś się najadły. Józek bierz Portosa ze stajni i po doktora – zdecydowała.

Pan Walerian przyszedł także na pastwisko.

– Dziadziusiu, zobacz liście szaleju i kwiaty. Tylko skąd tu szaleje? Podłożył kto? – Zdziwiła się Marynia.

– Jaśnie Panie, Janek, widział młynarza, od kilku dni kręcił się tu. Mówił, że konia chce kupić.

– Konia mówisz, ja mu konia pokażę! – powiedział dziedzic.

Doktor uratował Asmę, ale dla Czarnego było już za późno. Zgłoszono zdarzenie na policję. Policjant znalazł wór szaleju u młynarza przygotowany do dalszego trucia. Po śledztwie przyznał się do wszystkiego. Dwa lata tiurmy były wybawieniem dla zmaltretowanej żony.

POLOWANIE

W dolinie Niewiaży rozciągały się lasy mieszane. Rosły tam drzewa: stare buki, sosny, dęby, świerki, leszczyna. Zwierząt było sporo, głównie saren, dzików, jeleni i łosi. Trafiwały się też wilki, szczególnie niebezpieczne zimą. Była też drobna zwierzyna, lisy, zające, kuny i borsuki.

Marynia lubiła las. Nie tylko polowała, ale dokarmiała zimą zwierzęta. Jedyna dziedziczka linkowieckiego klucza dbała nie tylko o ukochane konie, ale o wszystko co żyje.

Sama często objeżdżała las. Zatrudniła też leśniczego pana Andrzeja Szumskiego. Mieszkał z żoną Anną i synami w leśniczówce dużej i wygodnej. Chłopcy byli dobrze wychowani i zdolni. Młodszy Boguś był ulubieńcem i chrześniakiem Maryni.

Miały tu schronieni ranne zwierzęta i opuszczone przez matki młode.

Marynia wybrała się tam by uzgodnić polowanie.

– Witamy jaśnie panienkę – prosimy pięknie do nas.

– Gdzie dzieci? – zapytała.

– A Waluś lekcje odrabia, a Boguś karmi sarenkę. Ranna, ach ci kłusownicy – powiedział leśniczy.

– Mam tu coś dla nich. Książeczki są po polsku, łakocie i kurteczki. Tutaj piesek nakręcany dla Bogusia. Niedługo jego imieniny – pokazywała prezenty.

– Oj rozpusza jaśnie panienska małych niemilosierne – powiedziała leśniczyna.

Chłopcy obaj wbiegli do izby, ale się cofnęli zawstydzeni.

– Przywitajcie się grzecznie – nakazał ojciec.

Uklonili się, ale oczy świeciły się im do prezentów.

– Chodźmy do sarenki – Boguś śmielszy wziął ją za rękę.

Bogusiu, jaśnie panienska, chrzestna pije herbatę i je maliny. Poczekaj trochę – strofowała dziecko matka.

– Trochę poczekam – powiedział rezolutnie trzylatek.

– Czas starszemu do szkół. Wiem, że pani była kiedyś guwernantką u państwa Zawieyskich i chłopiec świetnie przygotowany, ale jemu trzeba do gimnazjum. Ja pokryje naukę.

– Wielkie dzięki. My nie zapomnimy jak jaśnie państwo nas przyjęli pod swój dach jak straciliśmy majątek – powiedział leśniczy.

– Nie ma o czym mówić. No, chodźmy do sarenki. – Marynia wzięła dziecko za rękę i poszła z nim do zagrody.

Sarniak był niewielki, miał kilka ran kutych i złamaną nogę.

– Tatuś włożył nóżkę w patyczki i już lepiej. Pije mleko z butelki ze smoczkiem. Ja sam karmię powiedział z dumą z głośno.

– Brawo Bogusiu – powiedziała – A tu borsuk, ale ma strasznie chorą łapkę.

– Żadnych zwierząt nie wolno dotykać, bo mogą być bardzo chore, nawet wściekle – uczyła dziecko.

– Wiem tatko mówił. Nam nic z lasu samemu brać nie wolno, ani grzybków, ani jagód – powiedział chłopczyk.

– Wracamy, dobrze?

– Dobrze – zgodziło się dziecko.

– Obiad gotowy, zapraszam pięknie. Justysia podawaj, a rychło, – poganiała dziewczynę. gospodyni.

Usiedli przy prostym drewnianym stole nakrytym adamaszkowym obrusem.

– Piękny ten obrus, co za haft – podziwiała Marynia.

– A tak wieczorami haftuję. Tu proszę serwetki obiadowe z herbem Zadora. Prezent dla jaśnie panienski.

– Ale do imienin jeszcze trochę – zapraszam serdecznie na poczęstunek do nas.

– Dzięki wielkie, ale my już nie ziemianie, nie nam na salony – powiedział cicho leśniczy.

– Panie Andrzeju, państwo wy lepsze od innych i szlachta starożytna, a majątek przepadł nie z państwa winy. Po obiedzie chcę poruszyć parę spraw.

Obiad był pyszny, postny, piątkowy: zupa grzybowa i placiki ziemniaczane z kwaśną śmietaną.

– Herbatę z ciastem wypijemy na werandzie – zaproponowała gospodyni.

– Panie Andrzeju widziałam wnyki, tu przy dębnie od strony Jotańskiej, druga kwatera. Trzeba złapać tych kłusowników. Może kto to skupuje dziczyznę, a może dla siebie? – zastanawiała się młoda dziedziczka.

– My wiemy, że to Żamujawis z synami grasuje. Co którego złapią, to wypuszczą. Dowodów brak. On musi mieć zbyt, bo głodni nie chodzą. A i gdzieś kryjówkę – tłumaczył leśniczy.

– Mam dwóch sprytnych parobków Janka i Franka, podeśle to wysledzą. Zaczaić się w nocy. Jak przyjdą do sideł, złapiecie na gorącym uczynku – doradzała. – Dobrze żeby była zwierzyna, bo tak to się wymigają, że szli na grzyby i dowodu nie będzie. A jak ze zwierzyną złapiecie, to i do kryjówki dojdziecie. Przecież gdzieś te sidła robi skoro w chałupie nic nie ma.

– Łatwo nie będzie, ale spróbujemy. A pomysł dobry – powiedział leśniczy.

– Polowanie zrobię na kaczki, po Matce Boskiej Zielnej. Mam takie miejsce nad stawami i Niewiażą – mówiła. – W piątek jak będzie pogoda zapolujemy na samce kozłów i dzików.

– Za dużo jest i niszczą zbiory, warto zapolować – dodał leśniczy.

– To umawiamy się na piątek. Zaproszę panów: Józefa, Benedykta, Antoniego i brata. Weźmiemy paru naszych parobków do pomocy. Czy nie byłoby kłopotu z obiadem u państwa? Wszystkie koszty pokryję.

– Wszystko będzie dobrze, obiad myśliwski jak się patrzy, żadne to koszty, a zaszczyt. Będziemy gotowi nad ranem około trzeciej godziny. Na pierwszej polanie.

– To żegnam i dziękuję za pyszny obiad – powiedziała.

Boguś przytulił się i zapytał, czy przyjedzie do sarenki.

– Przyjadę niedługo – obiecała całując ulubieńca.

Wsiadła na konia i pojechała do dworu.

Już w czwartek nad ranem złapano kłusowników. Antek przybiegł z nowiną.

– Mamy ich jaśnie panienko. Złapałim jak po zwierzynę poszli. Sarnę skłusowali i nieśli do ziemianki. A my ich od tyłu i cap, a teraz związanych przyprowadziłem. A pan leśniczy posłał po policmajstra.

– Jadę – zdecydowała Marynia i wsiadła na Wichra. – Antek bierz Zorzę, będziemy szybciej.

– Ja też pojadę z wami – zdecydował pan Walerian. Ty Antek pilnuj z parobkami, aby jaki współnik kryjówki nie opróżnił.

– A toż tam już Franek z parobkiem pana leśniczego został – powiedział rezolutnie chłopak.

Marynia wzięła dubeltówkę i ruszyli do lasu. W leśniczówce zostawili konie. Pan Walerian z leśniczym pilnowali dwóch kłusowników. Dziewczyna z parobkiem poszła do kryjówki.

Za niecałą godzinę w kryjówce pojawił się stary Żamujawis. Zaczął zabierać sidła. Ktoś doniósł, że synów złapano.

– Brać go chłopcy! A rusz się to zastrzelę jak psa! – krzyknęła.

– Ratunku! – wrzasnął jak oparzony.

SPOTKANIE

Wrzask i szamotanina na niewiele się zdała. Związano złodzieja.

Za dwie godziny do leśniczówki przyjechało dwóch policmajstrów. Zabezpieczyli ślady. Zabrali kłusowników, a ci za mniejszy wyrok wsypali Żyda, co brał w karczmie dziczyznę.

W piątek wyruszyli na polowanie. Zaczaili się na ambonie. Wyszła locha z małymi, ale tę zostawili. Potem od strony pól wybiegł dzik wielki, z szablami. Strzelił Franciszek, ale chybił i ranił tylko. Zwierzę wystraszone, szarżowało w stronę ludzi. Marynia strzeliła raz i drugi i zwierzę padł.

– Panna Marynia położyła dzika. Darz Bor ! Wziąłbym kuzynkę za żonę! – powiedział Antoni.

– A Ty nie po słowie z panną Anną, zaręczony drogi kuzynie. Przecież za dwa tygodnie ślub – zaśmiała się dziewczyna.

– Bierzemy zwierzę na wóz i będzie dziczyzna na wesele – zadecydowała młoda dziedziczka.

Udano się na obiad do leśniczówki.

Po żniwach odbyło się huczne wesele Antoniego Zado-ry z Małych Wodokt z panną Anną Babińską. Marynia była pierwsza druhną i to jej wróżono szybkie zamążpójście. Nie brała tego poważnie.

Nastała jesień i mniej było pracy, w polu, a więcej polowań. Pewnego dnia przyszło zaproszenie na aukcję koni do Janowa Podlaskiego.

– Babuniu, chce pojechać z Franciszkiem. Trzeba by kupić dwa konie do naszej hodowli.

– Tam są piękne araby, trochę drogie. Warto też kilka naszych sprzedać. Benedykt zrobił mi album koni. Może kogoś zachęcić do kupna.

– Dobrze pojedź, trochę się rozerwiesz, a może poznasz kogoś – zaśmiała się starsza pani.

Początek września był ciepły, niemal upalny. Zabrała potrzebne stroje, pieniądze i wyruszone w drogę pociągiem do Białegostoku. Następnie do Białej Podlaskiej i końmi do Janowa. Zatrzymano się w maleńkim hoteliku obok stadniny.

Na drugi dzień odbyła się aukcja. Pokazywano klacze, ogiery i żrebaki.

Maryni spodobała się klacz roczna, jabłkowita. Za namową brata finalizowała kupno.

Osób oglądających, zainteresowanych kupnem było więcej niż koni. Z ciekawością oglądano album Maryni, propozycje i zapowiadano się w Linkowcu. Marynia była zadowolona.

Była to też giełda próżności. Panie w kreacjach, kapeluszach, modelach paryskich, w pięknych amazonkach na konnych przejażdżkach, organizowanych specjalnie dla nich.

W pewnej chwili usłyszała znajomy głos.

– Witam Państwa, jak miło, że się spotykamy.

Był to hrabia Józef Żegota, elegancki jak zwykle. Schylił się do jej ręki.

– Czy już pani coś wybrała? – zapytał witając się z Marynią.

– Tak, udało mi się kupić jabłkowitzką klaczkę. Bardzo jestem zadowolona. A co u pana hrabiego, jak zakupy? – spytała.

– Jakoś nic nie widzę tu dla siebie. Marzy mi się kary ogier, ale ten co tu był wystawiany, nie podobał mi się.

– Mamy w Linkowcu dwa ogierki dwulatki, takiej maści. Jeden arab a drugi mieszany. Proszę tu album ze zdjęciami.

– Widzę, że pani profesjonalistka – oglądał z ciekawości. – Bardzo nowoczesne podejście.

– Interesują mnie oba, proszę dla mnie zatrzymać. Czy mogę zadatkować? – zaproponował.

– Nie ma takiej potrzeby, konie będą czekały na pana – odrzekła.

Zamówiono dwa żrebaki i roczną klacz. Marynia mogła być zadowolona.

– To za tydzień gościmy pana w Linkowcu – powiedziała Marynia podając mu rękę na pożegnanie. Ucałował dłużej jakby trzymając jej małą rączkę w swoich dłoniach.

– Już dawno miałem przyjechać, ale się nie składało. Byłem w Paryżu – powiedział smutno.

– Franciszku – spytała brata – Co to z jego żoną? Znalazła się? Ciotka Józefa mówiła, że już ze dwa lata temu jak zaginęła. Wyszła z pałacu i nie wróciła. Mówiono, że ją zabił?

– Szukał wszędzie, w majątku, mieście. Nikt nie widział, nie słyszał. Teraz ktoś miał ją widzieć w Paryżu, więc i tam pojechał szukać. Wynajął detektywa, ale i on nic nie znalazł. A tak bywa jak się bierze cudzoziemkę za żonę. Fortunę na nią wydał – powiedział brat.

– Widzisz ani on wolny, ani żonaty. Tak trzeci rok – dodał.

– Myślę, że się do tego źle zabierano. On jej nie zabił. Nie szuka się tego, kogo się zabiło. Ja to wiem i widzę w jego oczach.

– Ty mu w oczy nie zaglądaj. Mało miałaś kłopotów z panem de Orle. Uważaj, bo jeszcze wezmą cię na języki i o mężu możesz zapomnieć – dodał brat.

– Jak przyjedzie do Linkowca to z nim pomówię. Jestem przekonana, że on nie tam szuka gdzie trzeba. Wiem co robię. Ludziom trzeba pomagać.

Hrabia Józef Żegota przyjechał jak obiecał. W sobotę wysłał telegram z Kowna, że będzie w poniedziałek o ósmej godzinie na stacji w Poniewieżu. Postara się o konie i przyjedzie. Marynia odelegrafowała, że konie będą czekały na stacji.

Na obiad był już w Linkowcu. Jak zwykle grzeczny i elegancki. Mało mówił o sobie, nikt go też nie wypytywał. Rozmawiał z panem Walerianem o gospodarce, cenie zbóż. Chciał obejrzeć konie i natychmiast wyjechać do Kowna, ale go zatrzymano.

– A cóż to za fanaberie panie hrabio. Nigdzie nie puścimy. Tu u nas pan zostanie co najmniej z dwie niedziele – zdecydowała starsza pani. – Pamiętam pańską matkę, hrabinę Małgorzatę, a toż to była najlepsza przyjaciółka naszej Basieńki. Wesola, tylko wątłego zdrowia. Też tak młodo odeszła. Co ta choroba płucna robi? Ile ludzi już zabrała i naszego Włodczka i pańską matkę.

– Moja siostrę, pani imienniczkę także, a potem choroba sercowa zabrała ojca – dodał smutno.

– Niech spoczywają w pokoju powiedziała Marynia.

Pani Jadwiga szybko zmieniła temat.

– Odpocznie pan hrabia. Zapoluje z nami – powiedział pan Walerian – A i Franciszków trzeba odwiedzić i Wodokty i Jotajnie. A gdzież tu śpieszyć. Tu na Żmudzi czas wolniej płynie.

– Dzięki wielkie, ale czekam na ważne listy. Powinienem za dwa dni być w domu. Nie wypada mi nadużywać państwa gościnności i to w mojej trudnej sytuacji.

– At wielkie ceregiele. Da się znać na telegraf by tu pocztę kierowano. To dziś żaden problem – powiedział gospodarz. – A nas drogi panie plotki nie interesują. A może i coś da się zaradzić.

– Jeśli ma pan ochotę, to obejrzymy konie – zaproponowała Marynia – ale po podwieczorku, jak z łąki wrócą.

– Proszę odpocząć po podróży, pokój naszykowano – zaproponowała pani Jadwiga.

– A my do ksiąg dziadziusi uśiądziemy na jaką godzinkę, dobrze? – zaproponowała Marynia.

– A dobrze, dobrze, tylko fajeczkę wypalę na werandzie, dziś tak ciepło – powiedział starszy pan.

Podwieczorek podano w salonie. Był sękacz, konfitura, herbata z samowaru. Ze względu na gościa zaordynowano kieliszek likieru poziomkowego.

– Leosiu – poślij kogo do stajni. Niech zobaczy czy konie wróciły? – rzekła młoda dziedziczka.

Po chwili dziewczyna przyszła z wiadomością.

– A już są prawie wszystkie, chłopcy je oporządzają.

Stajnie były niedaleko dworu. Zbudowane z kamienia i cegły, porządne. Na górze miejsce na siano, a obok ogrzewane pomieszczenie dla chłopców stajennych. Na dole boksy, duże czyste.

– Tu nasze dwa kare konie, dwulatek Atos i młodszy Portos. Oczywiście imiona można im zmienić – pokazywała zwierzęta.

– Fantastyczne – powiedział wezmę oba. Cena nie ważna. Są piękne.

– A cenę to już proszę uzgodnić z dziadziusiem – powiedziała dziewczyna. – Atos już ułożony pod siodło. Ja wolę

mojego Wichra. Jeśli pan hrabia ma ochotę na przejażdżkę to jutro możemy konia wypróbować.

– Służę z największą chęcią, ale czy... – zawiesił głos.

– Czy wypada? – zapytała zdziwiona. – Wypada, a co złego w przejażdżce, nie przesadzajmy, wezmę którego chłopców stajennych.

– Zaraz wydam dyspozycję, aby jutro były osiodłane.

Od lewej Franciszek Zawisza Paweł Babianska Anna
Guwernantka Niemka, Marian Babianski A. Babianska Jadwiga
Zawiszyna Zygmunt Bischoff Marchone syn serowara

DZIWNA HISTORIA

Wrzesień tego roku był wyjątkowo ciepły. Rano mgła kładła się na rzeką. Powietrze było rześkie i zapowiadał się piękny dzień.

Po śniadaniu Marynia z gościem wybrała się na przejażdżkę. Towarzyszył im stajenny Janek, ale trzymał się z tyłu. Konie szły stępą, trochę klusem. Atos sprawdzał się nie najgorzej. Trochę narowisty, ale wytrawny jeździec cugli nie popuszczał i trzymał go w ryzach. Po chwili ogier słuchał się nowego pana.

Zatrzymali się na polanie. Konie spokojnie pasły się, a Marynia usiadła na starym konarze. Chłopca odprawiła do dworu.

– Jak tu pięknie – powiedział zamyślony.

– Panie hrabio, ja wiem, że to nie wypada pana wypytwać i to z mojej strony wścibstwo, ale my tu wszyscy bardzo chcemy pomóc. Tak nie może być. Proszę opowiedzieć mi tą straszną historię, o ile pan się zgodzi. Można coś zaradzimy.

– Panno Maryniu, nie śmiem obciążać swoimi problemami kogokolwiek, a pani nie mógłbym – powiedział.

– Proszę mnie nie traktować jak królewnę, albo porcelanową laleczkę. Ja też swoje przeżyłam, sierota i nie tylko to. Pewnie pan słyszał nie jedno, że litewska żmija odpędza konkurentów, bo się na jednym sparzyła i to bardzo. Jeśli mi pan trochę zaufa, to możemy zostać szczerymi przyjaciółmi. A ja nie wierzę w te plotki, co krążą. To baje znudzonych dam co nie mają o czym rozmawiać.

– Przyjacielem, będę zawsze. To zaszczyt dla mnie – ucałował jej rękę.

Może mu to ciążyło, a może czuł, że ta niezwykła, młoda kobieta znajdzie radę i pomoże. Gdyby można cofnąć czas to może on i ona...

– Skoro pani nalega, proszę posłuchać.

PIĘKNA WDÓWKA, HISTORIA HRABIEGO

Było piękny koniec tamtego lata. Przyjechał do Toskanii do Val d'Orcia, znanego kurortu, gorących źródeł, żeby odpocząć. Tak radził lekarz. Zimą spadł z konia i złamał rękę w dwóch miejscach. Bardzo się potłukł i bolały go plecy. Ręka co prawda się zrosła, ale kręgosłup dokuczał na każdą zmianę pogody. Tu było bardzo ciepło, ale nie czuło się upału. Przyjemny wiatr od morza chłodził powietrze.

Zobaczył ją. Siedziała przy stoliku w kawiarni hotelowej. Piękna, młoda kobieta w fioletowej lekkiej sukni, w jasnym kapeluszu z woalem, tajemnicza. Pierwszego i drugiego dnia, zawsze sama. Wydawało mu się, że dyskretnie zerkala na niego. Wstała od stolika zostawiając rękawiczkę. Podszedł do niej, przedstawił się i oddał zgubę. Miała najpiękniejszy uśmiech na świecie. Była Belgijką, wdową, Anna Klementyna de Marle. Kurowała się na nerwy i migreny po śmierci męża, włoskiego bankiera. Krótka była zamężna, bezdzietna.

Spotykali się coraz częściej, na obiedzie, podwieczorkach, na spacerach, przejażdżkach. Zakochał się jak uczeń. Nie wiele mówiła o sobie. Dowiedział się tylko, że sierota i bliskiej rodziny nie ma. Tylko gdzieś w świecie daleki kuzyn, syn jakiejś ciotki.

Pewnego dnia powiedziała, że widzą się po raz ostatni. Plakała, że musi wyjechać i nie zobaczą się więcej. Musiała wracać do Rzymu. Proces w sprawie majątku męża, zawikłana sprawa. Kuzyni męża zablokowali jej środki na utrzymanie.

Nie mógł do tego dopuścić. Oświadczył się i przyjął jego oświadczyzny. Ślub wzięli szybko w małym tokańskim wiejskim kościółku. Tylko oni i dwóch przypadkowych świadków. Ksiądz co prawda twierdził, że brakowało jakiś papierów, nie wszystko mu się podobało, ale w końcu się zgodził. Hrabia dał spory datek.

Chciał pojechać do Paryża, ale mu odradzała. Tłumaczyła, że chce się poczuć panią domu, że chce jechać na Litwę.

Wrócili do kraju. Anna szybko uczyła się polskiego. Zaczęli bywać, przyjmować wizyty. Kupował jej piękne stroje, biżuterie, którą nazbyt lubiła. Nie przeszkadzało mu to, był zamożny. Założył jej też fundusz na drobne wydatki.

Był szczęśliwy. Wszystko było piękne, niemal sielankowe, aż do balu w Wilnie. Błyszczała jak gwiazda. Piękna, elegancka. Suknia paryska, diadem. Wszystko było dobrze do chwili kiedy podszedł do niej mężczyzna, kuzyn gospodarza i spytał czy go pamięta z Cannes. Odpowiedziała, że musiał ją z kimś pomylić, bo ona nigdy w Cannes nie była. Mówiła ze spokojem, ale teraz gdy się zastanawia, to ten spokój był mocno udawany. Po krótkiej chwili powiedziała, że źle się poczuła i opuścili salę balową.

Od tego czasu Anna się zmieniła. Nie chciała już nigdzie bywać.

Tłumaczyła, że w domu czuje się najlepiej. Nie nalegał. Dbała o dom i służbę. Zawsze czymś była zajęta, a jak mieli jechać w gości wymawiała się jakąś chorobą czy zmęczeniem.

Po jakimś czasie zaczęły przychodzić listy z Belgii. Tłumaczyła, że od kuzyna. Nie pytał. Potem zaczęła wyjeżdżać sama do Wilna, a to na zakupy, a to do modystki, a pieniędzy ciągle jej brakowało. Dawał nie pytał, aż do tego dnia kiedy wyjechała bez powiadamiania nikogo. Wrócił od sąsiadów z

polowania, a żony nie było. Czekał myśląc, że znów pojechała po zakupy. Nie wracała. Szukał w Wilnie, ale w hotelach nikt jej nie widział. Rozpytywał wszędzie, ślad zaginął. Zatrudnił detektywa. Widziano ją podobno w Paryżu. Pojechał tam. Tylko, że ta osoba to jednak nie była ona.

NARADA

Skonńczył opowiadać.

– Coś tu się nie zgadza, panie hrabio – powiedziała Marynia. – Usiądziemy dziś po obiedzie i zastanowimy się spokojnie gdzie szukać. Musiała pozostawić jakieś ślady. Skoro poznano ją na balu, to była znana.

– A teraz wracajmy, niedługo obiad – zdecydowała.

Pomógł jej wsiąść na konia i ruszyli w kierunku dworu. Dzwoniono na obiad.

Po obiedzie nie dało się porozmawiać spokojnie. Przyjechał Franciszek z żoną i synkiem. Mały marudził i Marynia musiała zająć się bratankiem. Nie było atmosfery do rozmowy.

Wieczorem nie rozmawiali, bo panowie grali długo w karty.

Na drugi dzień pojechali na przejażdżkę do lasu. Niestety musieli wracać szybciej, bo pogoda się popsuła i zaczęło padać.

Po południu nareszcie mogli spokojnie porozmawiać. Usiedli w salonie przy herbacie.

– Zastanawiałam się i doszłam do wniosku, że te poszukiwania były nie tam gdzie trzeba. Proszę się zastanowić. Mówiła, że jest Belgijką z Brukseli, to po co jechałaby do Paryża? To nie logiczne. Nie chciała tam pojechać z panem, bo ktoś mógł ją poznać – zastanawiała się Marynia.

– Warto popytać wśród towarzystwa w Brukseli. Tam detektyw powinien szukać pańską żonę. I w Cannes w hotelach, pensjonatach, kasynach – kontynuowała – Jestem pewna, że na balu została rozpoznana. Może, można do tego pana dotrzeć, powiedziałby coś więcej.

– To dobra myśl – powiedział – zanotuję to wszystko. A jutro wyślę depesze do detektywa. Niech szukają w Cannes i Brukseli.

– Skoro nie chciała być rozpoznana, prawdopodobnie nie była tą za którą się podawała i uciekła, bo palił jej się grunt pod nogami. Po pierwsze musimy wiedzieć kim była na prawdę i czemu uciekła. Wtedy zastanowimy się gdzie czułaby się najbezpieczniej – dodała Marynia.

– Czy żona na pewno nie zostawiła nic z przeszłości, jakiś listów dokumentów, metryki, czegokolwiek? – spytała.

– Sekretarzyk był pusty, wszystko zniknęło, pieniądze, biżuteria, paszport, listy – powiedział.

– Czy zabrała wszystkie swoje rzeczy, suknie, kufry? – pytała dalej.

– Nie wszystko zabrała, coś tam zostało, jakieś płaszcze, suknie. Nie interesowałem się jej rzeczami.

– A właśnie tam kobiety chowają listy, ważne rzeczy. Warto przeszukać i to porządnie. Sprawdzić kieszenie. Może coś w nich jest ciekawego.

– Dokąd kupiła bilet kolejowy, czy wiadomo? – kontynuowała Marynia.

– To wiem, do Wilna, ale tam jej nie ma. Przynajmniej w żadnym hotelu i pensjonacie – dodał.

– W Wilnie mógł ją pan hrabia znaleźć zbyt szybko. Myślę, że tam długo nie została. – powiedziała. – Najważniejsze dowiedzieć się, kim była. Mam pomysł. Wybierzemy się do Kijdan. Dziadziuś ma przyprowadzić księciu klaczkę. Wówczas może dowiemy się kim był ten pan co poznał pańską żonę. I skąd ją znał.

– Zawsze warto popробować – powiedział.

– Czy pozwoli pan w nasz plan wtajemniczyć dziadków? – zapytała.

– Proszę robić co uważa pani za stosowne, boję się czy tylko się zgodzą pomagać? – dodał.

– Zgodzą się, babunia uwielbia pana i uważa za rodzinę, proszę się nie martwić – zauważyła.

I tak państwo Zadorowie zostali wtajemniczeni w plan poszukiwania żony hrabiego.

W KIEJDANACH

Pojechali do Kiejdan po dwóch dniach od pamiętnej rozmowy. Pogoda psuła się i podróż wcześniej byłaby zbyt uciążliwa.

Stary Książę ucieszył się nie tylko z pięknego konia, ale i wizyty, szczególnie ze spotkania z hrabią Żegotą.

Znał go dobrze i jego rodziców.

– Zapraszam państwa na obiad – powiedział książę.

Po obiedzie zaprosił hrabiego do gabinetu. Marynia z dziadkiem dotrzymała towarzystwa księżniczce Matyldzie, siostrze gospodarza.

– Chciałem z panem porozmawiać bez świadków o pańskiej żonie. Już od dawna z tym się noszę. Pamięta pan na balu mego kuzyna, który twierdził, że ją zna? Miałem nadzieję, że pan ją odnalazł i wszystko się wyjaśniło. Słyszałem, że jednak nie znalazła się.

– Nie uwierzy książę, że ja w tej sprawie właśnie pozwoliłem sobie na odwiedziny – powiedział.

– No więc, mój kuzyn upiera się, że znał pańską żonę. Kiedy mu powiedziałem, że jest arystokratką, była żoną włoskiego bankiera, tylko się roześmiał i dodał, że w Cannes była w towarzystwie bogatych panów. I nie nazywała się Anna Karolina, ale Katarzyna Modeno. Pamięta to dobrze, bo owa pani bardzo mu się podobała. Spotkał ją także w Wenecji, w towarzystwie generała, którego była narzeczoną.

– Wszystko wskazuje, że prawdopodobnie nie była tą, za którą się podawała – stwierdził hrabia. I byłem oszukiwany...

– W tej sytuacji kiedy było oszustwo można unieważnić małżeństwo – dodał książę.

– To trudne, gdyby się znalazła byłoby może łatwiej. Zanimową panny Maryni Zadorówny wysłałem detektywa do Brukseli i Cannes. Czekam na wiadomości od niego. Muszę mieć czarno na białym, jakiś dokument stwierdzający, że moja żona była oszustką i nie była tą osobą za którą się podawała.

– Widzę, że pan hrabia dobrze się czuje w Linkowcu – uważał gospodarz.

– Wspaniale, gościnny i życzliwy dom – powiedział. – Czuję się jak w rodzinie. A panna Marynia, jest nie tylko piękną, ale inteligentną i pracowitą. Wspaniała, cudowna.

– Tak, tak, panna Marynia – mrugnął okiem porozumiewawczo książę. – Nie wiadomo, nie wiadomo, co jeszcze się wydarzy. Sam bym się jej oświadczył, ale gdybym był ciut młodszy...

Po powrocie do Wilna hrabia otrzymał list od detektywa.

„Wielmożny Panie Hrabio

Nie znalazłem pańskiej małżonki, ale wiem z całą pewnością, że nie była Anną Karoliną de Merle. Gdyż jedyny przedstawiciel tej rodziny od dawna nie żyje.

Pańska żona to Katarzyna Revie – Francuska. Znana też jako Katarzyna Modeno. Anna Karolina de Modeno.

Pochodzi z Vitre i nie jest żadną arystokratką. Matka jej była pokojówką w zamku.

Dowiedziałam się w Vitre, że dziewczynka była podobna do syna właściciela posiadłości, a ten dbał o jej wychowanie. Wychowała się wspólnie z jego dziećmi. Prawdopodobnie była jego dzieckiem.

Mając szesnaście lat była piękną, co według wszystkich pytanych wykorzystywała na każdym kroku. Wydano ją za Jakuba Revie – ogrodnika, licząc, że przy starszym mężczyźnie się ustatkuje. Niestety Katarzyna po roku zostawiła męża i wyjechała do Paryża.

Podawała się za wdowę po ubogim arystokracie, uwikłaną w procesy rodzinne. Poślubiła bardzo szybko, bez problemów włoskiego bankiera Antoniego Modeno. Ten niebawem zmarł, a majątek zapisał dzieciom z pierwszego małżeństwa. Dostawała tylko pensję.

W Cannes spotkała Karola Pusche, hulakę, hazardzistę, rodem z Vije, który ją rozpoznał. Wszystko wskazywało, że ją szantażował. Zostawiła generała, który jej towarzyszył z którym też miał być ślub i uciekła.

Zaczęła szukać szczęścia w Toskanii podając się za arystokratkę zmieniając imię i nazwisko. Tutaj poślubiła Pana Hrabiego, będąc wciąż żoną innego mężczyzny.

Nie znaleziono śladu bytności Pańskiej żony w żadnym kurorcie.

Załączam metrykę narodzin i akt obu ślubów.

Z wyrazami szacunku

Andre Bale, detektyw.”

Hrabia był zszokowany. Na podstawie tych dokumentów można było unieważnić małżeństwo. Był jednak inny problem. Nie znalazła się, więc dalej będzie ciążyło na nim podejrzenie, że zabił oszustkę.

Napisał list do Maryni dzieląc się informacjami i prosząc o radę.

Po naradzie z opiekunami Marynia odpisała:

„Zawsze można unieważnić małżeństwo i jak się nie znajdzie tak wówczas trzeba będzie zrobić.

Sądzę, że jednak została w kraju i tu należy jej szukać, a może Warszawie? Tylko tu czuła się względnie bezpieczna. Trzeba dać ogłoszenie do lokalnych gazet, obiecać jakąś nagrodę, to zawsze skutkuje”.

ZIMA

Zima tego roku przyszła szybko i zapowiadała się mroźna i śnieżna. Zająć było mniej. Przygotowania do świąt, świnioobicie znacznie zrobiono wcześniej. Wędliny, kindziuki, kiełbasy, szynki znajdowały się w spiżarni. Tam też były jabłka i gruszki, przetwory, konfitury. W lodowni zamrożono surowe solone mięso.

Nad kuchnią suszyły się grzyby, włoszczyzna i zioła. Palono w piecach, tak, że było ciepło i przytulnie.

Wieczory spędzano przy czytaniu, grze na pianinie, haftach, i gry w karty. Panie przygotowywały gwiazdkowe prezenty dla biednych. Robiono także ozdoby choinkowe z bibułki i słomy.

Czekała listu od hrabiego, ciekawa poszukiwań, ale nic nie przychodziło. Dziwna niepokojąca cisza.

Na kilka tygodni przed świętami przyszła krótka wiadomość.

„Jaśnie Wielmożna Panno Mario

Po poszukiwaniach w Wilnie i Warszawie znalazłem żonę. Znalazłem w jej rzeczach fragment listu z którego wynikało, że miała poważne problemy. Od dwóch lat nieszczęsna nie żyje, ale jest problem i kompletnie nie wiem co robić? Liczę na Państwa radę.

Z wyrazami szczerzej przyjaźni

Ślę ukłony Jaśnie Państwu Zadorom

Józef Żegota”

Wpadła jak strzała do saloniku.

– Babuniu przyszedł list od hrabiego, ale krótki, z którego nie wiele zrozumiałam.

– No, czytaj, czytaj – powiedziała pani Jadwiga. Marynia przeczytała. Decyzja była jedna.

– To trzeba nam się koniecznie spotkać. I to szybko. Mieliśmy jechać za tydzień do Wilna na zakupy przedświąteczne, to możemy się spotkać. Poślij jutro telegram do hrabiego.

Marynia wysłała wiadomość o przyjeździe. Powóz hrabiego czekał na dworcu wileńskim.

– Witam panie i służę gościnną – zaproponował.

– Jak miło ze strony pana hrabiego. My jednak zatrzymamy się u mojej kuzynki. Opiekuje się kamienicą naszej Maryni, na Gedymina.

– W takim razie pozwolą panie, że je odwiozę do kuzynki – powiedział. – Bardzo liczę na spotkanie, o ile panie pozwolą się odwiedzić jak tylko odpoczną.

– Oczywiście, prosimy jutro. Czy będzie pasowała panu hrabiemu, godzina siedemnasta?

– Tak, oczywiście. Bardzo liczę na rozmowę i radę – powiedział.

Marynia zauważyła zmianę, posiwiął. Tylko jego oczy... Dziwnie na nią patrzył. Tak ciepło, ale czy tylko tak? Może jej się wydawało...

Rano panie poszły po zakupy. Trzeba było kupić prezenty gwiazdkowe, oraz owoce, bakalie, cukry.

Po obiedzie i odpoczynku czekano na wizytę. Hrabia Józef Żegota przyszedł punktualnie z bukietami kwiatów i czekoladkami.

– Prosimy pięknie, panie hrabio, do salonu. Herbata już nastawiona – zapraszały panie.

– Dostałam pański list, ale nie za wiele zrozumiałam. Tylko tyle, że pan owdowiał. Proszę przyjąć nasze kondolencje – powiedziała Marynia.

– Dziękuję serdecznie. Żona zmarła, niech spoczywa w pokoju. Proszę posłuchać – powiedział spokojnie.

I zaczął opowiadać niesamowitą historię.

ODNALEZIONA, HISTORII CIĄG DALSZY

Nie dały nic poszukiwania zagranicą. Anna zapadła się dosłownie pod ziemię. Tak jak sugerowano zaczął szukać w Wilnie. W kieszeni futra znalazł fragment listu z którego wyraźnie wynikało, że żona była szantażowana. Zrobił kopię jej zdjęcia, jedyne jakie miał. Dał ogłoszenie w „Kurierze Wileńskim” i innych gazetach. Dowiedział się, że zatrzymała się w pensjonacie, ale tylko przez jedną noc. Pytała o pociąg do Warszawy. Następnego dnia kazała wolantem zawieść się na stację.

Trzeba było szukać w Warszawie, w hotelach. Pojechał, zatrzymał się w Hotelu Europejskim. Tu jednak żony nie było. Dał ogłoszenie w gazetach warszawskich i czekał. Tego samego dnia od ukazania się wiadomości poinformowała go obsługa, że na dole czeka na niego kobieta. Była to pokojowa z Hotelu Bristol.

– Ta pani ze zdjęcia mieszkała w naszym hotelu przez kilka tygodni. Jadała tylko w pokoju. Szukała pensjonatu, mieszkania. Prosiła o gazety. Pewnego dnia wyprowadziła się. Zamówiono jej dorożkę. Niestety nie wiem dokąd – powiedziała.

Sowicie wynagrodził dziewczynę. Powiedziała także, że chłopiec bagażowy będzie wiedział, który dorożkarz wioził panią. Chłopiec wskazał właściciela dorożki, który zawiózł ją na Nowe Miasto, na ulicę Zakroczymską pod numer pięć. Zapamiętał, bo kobieta nie potrafiła wymówić poprawnie nazwy ulicy.

Wszystko wydawało się proste Anna Klementyna, czy jak nazywała została odnaleziona!

Nie zapomni tej chwili kiedy przechodził próg domu, dziwnie spokojny, że to już koniec poszukiwań.

Była to stara kamienica. Znalazł właścicielkę na pierwszym piętrze. Zapukał. Otworzyła mu służąca.

– Jestem Józef Żegota – powiedział – Chcę się widzieć z panią właścicielką – podał wizytówkę.

– Zaraz zapytam czy pani przyjmie – powiedziała dziewczyna.

Po chwili został zaproszony do saloniku. Siedziała w nim starsza elegancka kobieta.

Przedstawił się.

– Zapewne pan w sprawie wynajmu mieszkania? – spytała.

– Nie. Szukam mojej żony Anny Klementyny Żegota – powiedział. – Podobno wynajęła u pani mieszkanie, co prawda już ponad dwa lata temu.

– Nikt o takim nazwisku tu nigdy nie mieszkał – powiedziała spokojnie kobieta. – Sprawdzę księgi, ale tak znane nazwisko bym zapamiętała.

Wówczas wyjął zdjęcie.

– A czy ta osoba, mieszka tutaj, w tym domu? – zapytał.

– Tak, to ona, ale nazywała się Katarzyna Modeno, wdowa – powiedziała kobieta.

– I gdzie jest? Bardzo proszę zaprowadzić mnie do niej – poprosił.

– Będzie trudność, bo jej już tu nie ma – poinformowała właścicielka kamienicy.

– Wyprowadziła się? – dopytywał zaniepokojony. – Gdzie, dokąd? Może coś pani wie? Szukam ją trzeci rok, to moja żona.

– Proszę posłuchać – powiedziała. – Pańska, jak pan mówi żona wprowadziła się do mnie na drugie piętro. Zapłaciła z góry, więc nie pytałam. Mówiła, że wdowa. Paszport miała. Mąż umarł nagle na serce dwa miesiące po ślubie. Tłuma-

czyła, że załatwia jakieś sprawy sądowe. Prosiła o zatrudnienie dziewczyny do pomocy. Sama nie zbyt dobrze mówiła po polsku. Dałam Józefowi, by zanosila jej śniadanie, obiad, kolacje i robiła zakupy. Nie wychodziła prawie wcale. Po jakimś czasie zasłabła, wezwaliśmy lekarza. Okazało się, że jest w ciąży. Była przerażona, jak wychowa pogrobowca. Była zamożna i piękna. Mówiłam jej, że sobie poradzi. Pewnej nocy urodziła dziewczynkę i chłopca. Poród był bardzo ciężki. Chłopczyk zmarł zaraz po urodzeniu. Ochrzczono go imieniem Józef. Nie doszła do siebie, gorączka popołożowa, krwotok i po tygodniu zmarła.

Prosiła żeby dać znać jakiemuś panu, ale nie wiele rozumieliśmy, miała gorączkę, mówiła tylko Joseph. Pochowaliśmy ją na cmentarzu służewieckim pod nazwiskiem Modeno.

Tak, że ta pani nie żyje od dwóch lat – skończyła opowiadać kobieta.

– A co stało się z drugim dzieckiem dziewczynką? – spytał zdenerwowany.

– Była maleńka i potrzebna była mamka. Z tym nie było kłopotów, bo praczka karmiła swoją córkę, mleka miała dużo to ją wykarmiła. Pani zostawiła pieniądze. Tu krewnych nie miała, a z rodziny Modeno nikt się nie zgłosił. Półroczną dziewczynkę oddaliśmy do sióstr Magdalenek. Pieniądze się skończyły... Nie wiedzieliśmy kogo szukać.

Został ten list po francusku i paszport. Podeszła do sekretarzyka i dała mu kopertę.

Otworzył i czytał:

„Najdroższy Joseph

Chciałam Ci wielokrotnie powiedzieć o sobie prawdę. Nie potrafiłam. Nie jestem i nigdy nie byłam Anna Klentyna de Marle. Jestem Katarzyna Revie. Moja matka była pokojówką. Wydano mnie wcześniej za mąż za człowieka którego nie ko-

chałam, wręcz brzydziłam się gdy mnie dotykał. Kiedyś pijany mnie uderzył. Wtedy uciekłam do Paryża zabierając wszystkie pieniądze, a trochę miałam uskładane, bo pan nasz dał mi spory posag. Podobno jestem jego córką. Ciągłe mi coś dawał. W Paryżu poznałam Modene, a on się ze mną ożenił. Nie miałam papierów, ale to nikomu nie przeszkadzało. Mówiłam, że okradziono mnie w pociągu. Wyrobił mi nowe. Był dobry, ale chciwy. A ja chciałam suknie, biżuterie, a on niechętnie coś kupował. Bywając poznałam wielu panów, z gestem. Zdradzałam go. W końcu zmarł, a majątek zapisał rodzinie i dzieciom z pierwszego małżeństwa. Miałam rentę, ale to było za mało jak na moje potrzeby. Wierze zadbałam sama o siebie. Zakochał się we mnie generał i chciał się żenić, ale w tedy pojawił się Pousche. Poznał mnie, pochodził z naszej miejscowości, zaczął szantażować. Musiałam uciekać i w Toskanii poznałam Ciebie.

Może nie uwierzysz, ale się zakochałam w Tobie. Pierwszy raz w życiu. Nie miałam odwagi powiedzieć Ci prawdy. Bałam się, że mnie odtrącis.

Byłam szczęśliwa, uczyłam się bycia prawdziwą damą, aż do balu. Tam mnie znów poznano. Przestałam bywać. Po jakimś czasie znalazł mnie Pousche. Nie wiem jak, ale znalazł. I zaczął szantażować. Ciągłe chciał więcej.

I znów musiałam uciekać. Uciekłam do Warszawy. Tu czułam się bezpieczna. Dowiedziałam się, że jestem w ciąży. Ciężko znośzę ten stan, z jednej strony cieszę się, że to owoc naszej miłości, ale boję się. Sama nie wychowam, mam złe przeczucia. Jak urodzę dziecko, co z nim będzie? Nie musisz je przyjąć choć to owoc naszej miłości. Błagam jednak nie opuszczaj je. Zapewnij byt. Ja do Ciebie już nie wrócę, do nikogo nie wrócę...

Wybacz mi wszystko... Przysięgam Ci na główkę naszego maleństwa, że to dziecko co noszę pod sercem jest Twoje. Ciebie nigdy bym nie zdradziła. Ciebie jedyne kocham.

Katarzyna”

– Problem w tym, że koperta nie była zaadresowana. Katarzyna zamierzała wysłać list i dać mi dziecko czując śmierć. – Teraz wiem wszystko – powiedział hrabia.

Pożegnał właścicielkę zabierając adres przytułku.

Udał się na Żytnią, ale nie miał odwagi pójść po córkę. Czy na pewno, aby to jego dziecko? Tyle razy kłamała, dlaczego mu nie ufała? Wrócił do domu.

Hrabia skończył opowiadać.

– R. I. P. – niech spoczywa w spokoju. Nie była zła, ale pogubiona i kochała pana – powiedziała pani Jadwiga.

DECYZJA

Zapanowała cisza. Po chwili hrabia zapytał:
– Nie wiem co mam w tej sytuacji robić, co panie radzą?

– A co tu radzić. Dziecko niczemu nie winne. Trzeba zabrać z sierocińca i wychować. Nie może odpowiadać za grzechy matki. Prztyulek to nie miejsce dla dzieci – powiedziała pani Jadwiga.

– Tyle, że prawnie to nie moja prawowita córka. Nasze małżeństwo nie jest ważne.

– Panie hrabio, ta pani uważana tu była za pańską żonę. A czy teraz jak nie żyje będzie pan unieważniał małżeństwo i po co? Komu to pomoże? Ani dziecku, ani panu, ani tej biednej co już na sądzie u Boga – dodała Marynia.

– Trzeba tylko stwierdzić oficjalnie i prawnie zgon. Mieć papier, że ta co nie żyje była na pewno pańska żona i zająć się dzieckiem – powiedziała starsza pani.

– To już zrobiłem. Tego samego dnia zgłosiłem na policję. Świadkowie potwierdzili i z hotelu i kamienicy, że to była moja żona. List też był pisany przez nią. Lekarz zeznał, co odbierał poród, że zmarła była moją żoną. Mówiła to przed śmiercią, ale wówczas wzięto to za mówienie w malignie. To załatwione, dlatego tak długo nie dawałem znać – wyjaśnił hrabia.

– Teraz mamy problem z dzieckiem – powiedziała pani Jadwiga.

– Babuniu żaden problem. Wiadomo, że trzeba ją zabrać z sierocińca – zdecydowała Marynia.

– Nie wiem co mam powiedzieć. Ja tak naprawdę nie mam odwagi jechać po dziewczynkę.

– Pojadę z panem i pójdziemy tam we dwoje – powiedziała Marynia.

– Toż to nie wypada, ale pojedziemy we trójkę – zdecydowała pani Jadwiga.

– Drogie Panie, nie śmiem prosić, ale czy mogą panie mi towarzyszyć? – zaproponował.

– Oczywiście. Nie podawaliśmy daty powrotu, więc kilka dni nie robi różnicy. Jutro jedziemy do Warszawy.

– Panie będą moimi gośćmi. Zaraz pojadę na stację i zarezerwuję wagony sypialniane.

ANUSIA

Wyjechali po południu. Pociąg jechał całą noc. Warunki były wyśmienite, salonka, wagony sypialne, kolacja i śniadanie. Przyjechali wypoczęci.

– Proponuję abyśmy zatrzymali się w Europejskim, rozpakowali, a potem spokojnie pojedziemy na Żytnią – zdecydowała starsza pani.

I tak się stało. Po południu Marynia z hrabią Żegotą pojechali na Żytnią. Pani Jadwiga trochę była zmęczona i została w hotelu.

Weszli do rozmównicy. Przyjęła ich miła siostra dyrektorka.

– Szukam dziecka, córki zmarłej Katarzyny Modeno – powiedział zdenerwowany.

– A kim pan jest dla dziecka? – spytała zakonnica.

– Katarzyna, albo Anna była moją żoną. Podał papiery z policji – To długa historia – dodał.

– A pani jest kim dla dziecka? – zapytała zakonnica.

– A rodzina, kuzynka – skłamała dziwnie spokojnie Marynia.

– Jeśli siostra pozwoli opowiem wszystko.

Hrabia w dużym skrócie powiedział historię żony.

– Trudne te losy, ale ona już u Pana. Niech On ją sędzi według swego miłosierdzia. To pańskie dziecko – siostra raczej stwierdziła, niż zapytała – Zaraz każę małą przyprowadzić. Ma dwa lata.

Nie potwierdził i nie zaprzeczył. Wszystko wydarzyło się szybko i jakby poza nim.

Do pokoju weszła siostra opiekunka z malutką śliczną dziewczynką, podobną bardzo do hrabiego.

Czarnowłosa o piwnych oczach. Dziecko rezolutnie podszło do Maryni.

– Mama – dziewczynka przytuliła się do Maryni.

Marynia wzięła małą na ręce i ucałowała. Sama nie wie czemu wówczas nie sprostowała.

– A to tata i jedziemy do domu – powiedziała.

Siostra przełożona spojrzała na Marynie i uśmiechnęła się.

– Coś mi się widzi, że Anusia wybrała mamę. A pani daleka kuzynka prawda, bardzo daleka?

Marynia tylko się zaczerwieniła. Nie potrafiła wypowiedzieć ani słowa.

Po załatwieniu formalności pojechali do hotelu. Pani Jadwiga zajęła się dziewczynką.

– No panie hrabio podobna do pana jak dwie krople wody. Nawet znamię na policzku ma to samo co pan.

– Tak, to moja córeczka – powiedział – Tyle, że ja kompletnie nie wiem co robić, i to z dziewczynką, taką malutką.

– No bo niby skąd ma pan wiedzieć? – zaśmiała się Marynia. – Pierwsze to zakupy. Musimy małą ubrać. Kupić jej jakieś zabawki. A te rzeczy odesłać.

– Czyli jutro wielkie zakupy. Anusia musi mieć coś na przebranie, resztę zamówimy w Wilnie. Nie za dużo, bo dziecko szybko rośnie – powiedziała pani Jadwiga. – A teraz proponuję abyśmy poszli spać.

– Ja małą wykąpię i uśpię, to dla niej za duże przeżycie jak na jeden dzień. A panu odpoczynek się przyda przed jutrzejszą wyprawą trzech pań po sklepach – zaproponowała Marynia.

– Idziemy Anusiu – wzięła dziewczynkę za rączkę i poszły do łazienki.

– Nie wiem jak paniom się odwdzięczę – powiedział. – Bez pomocy pań jestem bezradny, jak dziecko we mgle.

Po chwili usłyszał radosny śmiech córeczki.

Zamyślił się, czy to możliwe, że on i ona? Podobała mu się ta niezwykła młoda kobieta. Marzył o niej. Kochał ją od kiedy poznał. Pragnął jej, ale czy powinien? Gdyby nie miał dziecka, padłby jej do nóg, a tak czy miał prawo?

WIELKIE ZAKUPY

Po śniadaniu wybrano się na zakupy. Dziewczynkę praktycznie niósł na rękach pan Żegota.

Na Chmielnej znaleziono sklep z ubrankami dla dzieci. Kupiono ciepły płaszczyk z kapturkiem. Zamówiono futerko z królików i kupiono kilka sukienek, pończoszek, bieliznę, buciki i czapeczki. Dziewczynka wyszła ubrana w nowe rzeczy. Na koniec przyszedł czas na zabawki. Wszystko pierwszej jakości. Tyle, że Ani podobała się zwyczajna lala szmacianka, którą także kupiono.

Nie zabrakło także książeczek dla dzieci.

Marynia z panią Jadwigą kupowały także prezenty gwiazdkowe dla domowników.

Przez dwa dni robiono zakupy dla dziecka. Wracali z dużym bagażem do Wilna.

– Powinienem zatrudnić jakąś nianię, bonę do dziecka – powiedział.

– Nie zawiezie pan teraz córeczki do siebie, bo sam pan sobie nie poradzi. Przed świętami nikogo pan nie zatrudni. Zapraszamy do nas do Linkowca, za dziesięć dni święta i jeśli nie miał pan innych planów to spędzi pan hrabia Gody u nas – zaproponowała pani Jadwiga.

– Mamę większą wprawę do dzieci, niż pan – zaśmiała się Marynia.

– Anusia pojedzie do Linkowca, tam jest lisek, bocian, pieśki, ptaszek – sroka – powiedziała Marynia.

– Dziewczynka przytuliła się do Maryni i się uśmiechnęła.

– Dziękuję serdecznie za zaproszenie, ale i tak nadużywam dobroci i gościnności pań – powiedział hrabia.

– At ceregiele, my lubimy gości, a Walerian będzie zachwycony z męskiego towarzystwa – powiedziała starsza pani.

Pani Jadwidze żal było dziecka, co je czeka? Co będzie jak dziecko zbyt przywiąże się do Maryni i ona do niego? Anusia była rozkoszna i chciałyby mieć taką wnuczkę. Chyba że...

Wyjechano do Poniewieża z takim bagażem, że śmiała się Marynia, pewnie z dwa powozy będą potrzebne.

Konie stały na stacji przygotowane do drogi. Sanna była wyśmienita. Dojechano do Jotanii. Tu czekał odpoczynek, który przeciągnął się do rana.

– A kuzynostwa nie puszcze tak rychło – powiedział Benedykt. Konie muszą odpocząć. A pan hrabia, witamy i małeńka panienkę. A pobawi się z Olkiem naszym. Proszę Państwa na pokoje.

Odpoczynek przydał się i to bardzo, szczególnie dziecku. Benedykt dowiedział się od pani Jadwigi, że hrabia owdowiał i ma córeczkę. Nie opowiadano szczegółów. Nikt się też nie dopytywał.

Kolacja przebiegała w miłej rodzinnej atmosferze.

– A czy kuzynka Marynia pamięta, że w sobotę polujemy, w wilię też – powiedział.

– Pan hrabia oczywiście z nami. Zapraszamy serdecznie – dodał.

– Pamiętam, tylko nie wiem czy obowiązki mi pozwolą – zaśmiała się Marynia.

– A drugiego dnia zapraszamy do nas na obiad i kulig, bo sanna chyba będzie dobra – powiedziała pani Jadwiga.

– A pochod Trzech Króli tego roku zaczynamy u nas, a kończymy w u Kundrewiczów – dodał Benedykt. Szykują się piękne Gody. Pokolędujemy tego roku, będzie wesoło. Może kuzynkę Marynię wydamy za mąż.

W Linkowcu ucieszono się z gości.

Najbardziej zadowolony był pan Walerian, bo jak mawiał: z tym babinem trudno koło świąt wytrzymać. Mała Anusia była stale zabawiana przez ciotki, co zjechały na Gody. Dziecko jednak najlepiej się czuło, kiedy blisko była Marynia. Przy niej dziewczynka czuła się bezpieczna.

Szykowano pierniki i ciasteczka półfrancuskie. Smarowano je białkiem kurzym i sypano cukrem. Mogły tak w glinianym garnku leżeć i miesiąc. Szykowano mięsa i dziczyznę. Pieczono strucle i makowce. Przygotowywano składniki do kutii. Smażono skórkę pomarańczową i cytrynową.

Połowanie było udane. Położono kilka sztuk jeleni i dzików. Jedzenia było dosyć. Robiono kielbasy, pasztety, mięso zasolone wkładano do lodowni. Tyle, że tym razem Marynia nie brała udziału w łowach zajęta przygotowaniami do Świąt i dzieckiem.

BOŻE NARODZENIE W LINKOWCU

*S*nieg sypał mocno, ale mróz nie był zbyt wielki. Na tydzień przed Gwiazdką pan Walerian Zadora z hrabią Żegotą wybrali się do Poniewieża na ostateczne zakupy.

– Pozwoli pan, że go opuszczę na jakąś godzinkę. Mam kilka pilnych spraw – powiedział hrabia. – Zapraszam serdecznie na obiad w restauracji hotelowej.

– A czemu nie, ale muszę wpaść na chwilę do krewnych z życzeniami. To o piętnastej spotkamy się w restauracji. Myślę, że zatrzymani się dziś tam na noc, a rano wrócimy do domu. Wcześniej zapada zmrok i mróz większy idzie. Trochę odpoczniemy od tej krzątania przed świętami.

Zakupy to były prezenty dla Anusi, dla wnuczka i reszty rodziny. Pan Walerian chciał odebrać zamówioną broszkę z turkusów dla żony i różowe korale dla Maryni.

Hrabia także wybrał się na zakupy. Kupił lalkę mówiącą dla córeczki, a dla pani domu szal z kaszmiru i eleganckie wieczne pióro dla pana Waleriana. Dla małego synka Franciszka kupiono konika na biegunach. Największy kłopot był z prezentem dla Maryni. Najchętniej kupiłby jej kolbę, ale to było niestosowne. Miał dla niej już drobiazg, o ile go przyjmie. Na szczęście znalazł Adama Mickiewicza „Ballady i romanse” oprawione w skórę.

Wrócono do dworu następnego dnia.

Na dwa dni przed świętami Marynia objechała wsie z podarkami dla najuboższych. Pilnowała by na Gody nikt głodny nie chodził, ani źle ubrany.

Zbliżała się Wilia. Przyniesiono piękną świerkową choinkę. Ubrano ją w kolorowe bombki i świecidełka. Dekorowa-

wano zabawkami ze słomy, łańcuchami. Powieszono rajskie jabłuszka, pierniki i cukierki. Umocowano świeczki, każdą w bezpiecznej odległości, by drzewko nie spłonęło. Stała, piękna majestatycznie w salonie.

W samą wilię zrobiono tradycyjne polowanie. Nie strzelano zbyt wiele. Położono tylko dzika. Raczej był to wypad do lasu, spacer i ucieczka przed atmosferą przygotowań. Tego dnia także dokarmiano zwierzęta. W paśnikach znalazło się siano i marchew oraz kolorowy opłatek, specjalny dla zwierząt domowych i dzikich.

Do wieczery usiedli wszyscy kiedy tylko na niebie pojawiła się pierwsza gwiazda. Otworzono drzwi do salonu, tak by była widoczna oświetlona choinka.

Tradycyjnie przygotowywano trzy stoły. W jadalnym, centralnie stał duży stół dla państwa i mniejszy dla dzieci i niani. W kuchni szykowano stół dla służby.

Po modlitwie i podzieleniu się opłatkiem, dziedzice składali życzenia służbie. Dawano im praktyczne prezenty. Były to najczęściej pieniądze, materiał na ubranie, słodycze dla dzieci czy buty. Wyjątkiem była pani Ira. Ochmistrzyni, uboga szlachcianka nie przyjmowała żadnych pieniędzy poza gratyfikacją. Dla niej szykowano prezent i zapraszano do stołu rodzinnego. Zawsze odmawiała i zostawała razem ze służbą. Pilnowała, aby niczego nie brakowało na każdym wigilijnym stole.

Na wilię składało się dwanaście potraw, na pamiątkę dwunastu apostołów. Były to śledzie, w oleju i śmietanie z buraczkami, ryby smażone, karp w galarecie. kluski z makiem, sałatka warzywna, kisiel z żurawiny, kutia, makowiec, ser suszony z jabłek, pierniki i kompot z suszu.

Po wieczery kolędowano. Rozdawano prezenty.

W tym roku było jak nakazywała tradycja. Pan dziedzic Walerian zaczął modlitwę wileńską:

Bogurodzica Dziewica porodziła Królewicza. Porodziła w wielkiej męce i udręce, nam na radość i zbawienie. Amen.

Składał życzenia wszystkim, a potem każdy każdemu dzieląc się opłatkiem.

Marynia podeszła do hrabiego.

– Życzę, żeby pan zawsze był szczęśliwy i radosny – powiedziała.

– Ja pani życzę wszystkiego co najlepsze i wdzięcznym będę za życzliwość do końca dni, a szczęście tu znalazłem – dodał.

Zaczerwieniła się zmieszana. Czuła, że chciał powiedzieć coś jeszcze.

Po wieczerzy przeszli do salonu. Marynia usiadła przy pianinie, śpiewano kolędy.

Potem rozdano prezenty. Były piękne. Marynia najbardziej cieszyła się z toniku poezji. Podobały jej się także korale i koronkowy szal.

Najwięcej jednak radości miały dzieci. Pod choinką znalazł się konik na biegunach, piłki, klocki i chodząca laka dla Anusi oraz śliczny słonik i pluszowy niedźwiadek.

Dla Anulki było to wielkie przeżycie. Zbyt dużo działało się dla małego dziecka i po pewnym czasie dziewczynka była zmęczona. Marynia wcześniej położyła małą spać.

Hrabia wszedł do pokoju i ucałował córeczkę na dobranoc.

– Ucałuj tatusia Anusiu – dziecko trochę nieśmiało przytuliło się do ojca.

– Śpij dobrze maleńka – powiedział ucałował ją w czoło i wyszedł z pokoju.

Ania szybko usnęła wraz z lalkami i słonikiem, niedźwiadkiem w towarzystwie suki tak zwanej Redy Młodszej i mieszańca Niusi.

Wszyscy udali się do pokoi odpocząć przed pasterką.

Marynia usiadła w salonie. Dopijała kawę. Zapatrzyła się w okno. Śnieg przestał padać. Podeszła do okna. Niebo było pełne gwiazd. Wtem zobaczyła spadającą gwiazdę.

Nieśmiało powiedziała życzenie półgłosem, przekonana, że prócz niej nikogo nie ma w salonie:

– Żebym dała mu szczęście.

Złapała się na tym, że marzy o Józefie i to nie jak o przyjacielu. Nie zauważyła kiedy stanął przy niej. Usłyszał jak wypowiedziała życzenie.

– Pani jesteś moim szczęściem, jedyna i najdroższa. Tyle, że ja nie mam prawa do takiego szczęścia, po przejściach i z dzieckiem. Kocham Panią i będę kochał do końca życia – powiedział całując jej rękę.

– A to czemu nie ma pan prawa? Właśnie, że ma pan prawo, pan i nikt inny! Tylko pan! I to nie litość. Pan nie potrzebujesz litości. A Anusia to żadna przeszkoda. Pan masz swoją przeszłość, ja swoją. Mało nie uciekłam z jednym takim panem co chciał poślubić nie mnie, a mój majątek. To nie ważne, przed nami życie. – Spojrzała na niego zakochanymi oczami.

– Zrobisz mi pani ten zaszczyt i zostaniesz moją żoną? – zapytał. – Przyjmiesz mnie i Anusię, moja najdroższa przyjaciółko?

– Zostanę pańska żoną, nawet dzisiaj – zaśmiała się. – A Anusia będzie moją kochaną córeczką.

Przytulił ją do siebie i poszukał ust spragnionych, stęsknionych czułości i pocałunków. Całował czule i namiętnie. Nie miała siły się opierać i nie chciała. Była jak w raju.

Przytuliła się do niego jak bezbronne dziecko. Szczęśliwa cudowną chwilą czułości i rozkoszy.

– Moja cudowna, jedyna, najlepsza na świecie – szeptał.

Wyjął z kieszeni pudełeczko z pierścionkiem z rubinem.

– Pozwolisz? – zapytał – Podała mu rękę.

Założył jej pierścionek na serdeczny palec. Pasował jakby był zrobiony dla niej. Ucałował jej dłoń inaczej niż wszyscy, bo wewnątrz ręki. Było to cudowne, niezwykle uczucie.

– To był pierścionek mojej babci. Wziąłem go z Wilna, tak na wszelki wypadek – zaśmiał się.

– Powinienem poprosić najpierw opiekunów o rękę – powiedział tuląc ją. Pomyślą, że nadużył gościnności.

– A powinieneś, mój drogi panie hrabio, a powinieneś – usłyszeli śmiech. – W salonie byli już państwo Zadorowie.

– Tyle, że Marynia dorosła i sama już decyduje – powiedział pan Walerian.

– A my z serca błogosławimy wam i cieszymy się, bo macie prawo do szczęścia – dodała pani Jadwiga.

Dziękuję z serca za zaufanie – powiedział. – A wesele jeszcze w karnawale. Zaraz po Trzech Królach.

– Dobrze, dobrze – zaśmiał się pan Walerian. – I nie daj Boże, zabierze ją hrabia do siebie?

– Będzie jak panna Marynia zechce. Mam złe wspomnienia z moim domem. Pomyślałem, że wydzierżawię mój majątek, część sprzedam i kupię coś na Żmudzi.

– A możemy zamieszkać w Linkowcu? Byłoby mi ciężko stąd wyjeżdżać – powiedziała Marynia.

– Jeśli pozwolą nam Państwo tu zamieszkać, byłbym szczęśliwy. To najpiękniejsze miejsce na ziemi – rzekł wzruszony.

– To kamień spadł nam z serca. Tu będzie wasz dom. Wszak to dziedzictwo Maryni – powiedział pan Walerian. – Nie przeżylibyśmy rozstania z wnuczką.

– Zrobiłeś nam panie hrabio wielki prezent gwiazdkowy – zaśmiała się pani Jadwiga.

– To najpiękniejsze święta i prezent – powiedziała wzruszona Marynia.

Wybrano się saniami na Pasterkę. Po mszy świętej złożono życzenia ks. Proboszczowi.

– Zapraszamy do nas dzisiaj na obiad – powiedział pan Walerian.

– A ja – dodał hrabia – chciałbym dać na zapowiedzi z jasnie panną Marią Zadorówną.

– Aż to nowina, a kiedy chcecie się pobrać? – spytał kapłan.

– A jeszcze w karnawale, może w ostania sobotę stycznia – zaproponował hrabia.

– A załatwione. Już zapisuję, a formalności zaraz po świętach, zapraszam narzeczonych.

Pierwszego dnia świąt zapraszano najbliższą rodzinę. Przyjechał Franciszek z żoną i synkiem i ksiądz proboszcz po mszy porannej.

W drugi dzień świąt zwyczajowo goszczono kuzynów i przyjaciół. Po świętach Maria z hrabią udali się do Krekinowa, aby dać na zapowiedzi.

Zwyczajem dworu linkowieckiego było zapraszanie dzieci służby i okolicznych wsi na kolędowanie i choinkowy poczęstunek. Dzieciaki zbierały się w salonie i śpiewały kolędy. Otrzymywały podarki i słodczyce, owoce.

Zaraz po świętach narzeczeni zapraszali na ślub i wesele okoliczną szlachtę.

– Nie róbmy wielkiego przyjęcia. Zimą trudno wszystkich ugościć, dać nocleg. Na szczęście wszyscy rozumieją. Trochę umieścimy u Frania, Antoniego i Benedykta.

– Nie martwcie się jedzenia dosyć, bo i dziczyzna będzie i jeszcze ze dwie świny się ubije. Tak, że spokojnie wystarczy – powiedział pan Walerian.

– Maryniu, czy chcesz gdzieś pojechać w podróż poślubną, może do Paryża, albo Wenecji? – spytał hrabia.

– Nie chcę zimą, może byśmy tu zostali. Anusi teraz nie zostawimy. Ona musi się przyzwyczaić do nas i domu.

– Wspaniale – powiedział – Mnie też tu najlepiej. Pojeździemy wiosną albo jesienią, po żniwach.

TRZECH KRÓLI

Zwyczajem było na Litwie Kowieńskiej organizowanie pochodu Trzech Króli. Tyle ze ten pochód nie odbywał się pieszo. Jeśli nie było śniegu królowie przejeżdżali przez okoliczne wsie konno, albo bryczkami. Kiedy zima była śnieżna ruszały trzy sanie, w każdej jeden król. Każdego roku kolejny dwór przygotowywał króla. Jeden dwór Kacpra, drugi złotego Melchiora, a trzeci czarnego Murzyna Baltazara. Symbolizowało to trzy rasy i świat pogański, który przyszedł do betlejemskiej stajni złożyć pokłon Zbawicielowi.

Tego roku przygotowywały sanie z królami Jotajnie, Zawiszyn i Słobódka. Sanie dekorowano wstążkami, a królowi zakładano albo żółtą maskę z papieru i koronę, bądź malowano sadzami twarz. Najlepiej miał biały król. Ten zadawała się koroną i płaszczem bez makijażu.

Kilkanaście lat temu, kiedy król Kacper wyjeżdżał z Linkowca, Franek z Włodkiem szykowali strój. Wpadli na pomysł przejrzeć stare kufry. Pomysł okazał się genialny. W zasadzie zrobili to za zgodą babci, ale nie przyszło jej do głowy, że chłopcy potną na kapę balową suknię złotego koloru, z brokatu. Pani Jadwiga o mało nie dostała zawału widząc swoją najlepszą kreację balową zniszczoną.

W tym roku pochód króli zaczynał się w Jotajniach. Tu usadowiono Kacpra w pięknie zdobionych saniach. Wszystkie panny chętnie dawały wstążki na przystrojenie wierząc, że ta która da najpiękniejszą i najmocniejszą wstążkę i ozdoba nie spadnie podczas sanny, jeszcze w tym roku będzie mężatką.

Sanie ze Słobódki udekorowano złotymi wstążkami, a króla pomalowano na czarno sadzami. Miał piękna złocistą pe-

lerynę. Mimo, że była wielokrotnie używana prezentowała się wyśmienicie.

Żółty król miał skośne oczy i śniadą cerę. Przypominał Tatar. Szata jego była czerwona, z chusty ciotki Cecylii.

Biały król miał szatę srebrną ze starych zasłon.

Dzwonki u sań i wesołe okrzyki zwiastowały nadjeżdżanie królów. Wychodzono przed dom dając gościniec. Były to pierniki, nalewki, szynki i pieniądze.

Krółami byli służący i dla nich były prezenty. Wybierano tego co na to zasłużył i najlepiej powoził saniami, lub bryczką.

Orszak żegnał pan Benedykt i błogosławił zaproszony kapłan.

Ruszono w stronę Krekinowa, Słobódki, Linkowca, Jotajni, Wodokt, Zawiszyna. Wszędzie ich witano i goszczono. W Linkowcu zmieniano konie. Zawsze były przygotowane trzy i mocne.

Koniec pochodu był u państwa Kudeniczów. Tam zostawiali na nocleg ugoszczeni dobrą kolacją.

Zwyczajem bożonarodzeniowym było kolędowanie wieczorami we dworach. Zapraszano rodzinę i przyjaciół. Śpiewano kolędy i pastorałki przy akompaniamencie pianina, skrzypiec, lub a capella, aż do drugiego lutego, do Matki Bożej Gromnicznej. Przyjmowano także gości uroczystą kolacją.

Choinkę rozbierano najwcześniej po Trzech Królach.

Po Trzech Królach narzeczony panny Marii Zadorówny Józef hrabia Żegota wyjechał do swych dóbr aby przygotować się do wesela. Anusia została w Linkowcu.

Przyjechał jednak na kulig w Małych Wodoktach. Nocował w Słobódce, u Franciszka, bo nie wypadało przed ślubem mieszkać w domu narzeczonej.

KULIG W MAŁYCH WODOKTACH

*P*o uroczystości Trzech Króli nadszedł w pełni czas karnawału, bali, kuligów i wieczorków tanecznych.

Do Małych Wodoktów zaproszono gości na kulig i wieczór taneczny. Stoły pełne były mięsów, dziczyzny, kiszonych ogórków, grzybków marynowanych, buraczków, ciast.

Tańczono, wszak karnawał to był czas zabawy i swatania.

Gospodarze witali gości. W pewnej chwili w drzwiach pojawiła się pani Anna Barbara, daleka kuzynka i przyjaciółka pani Cecylii z... Bohdanem de Orle. Marynię zamurowało jak ich zobaczyła. Nie mogła zrozumieć, jak miał czelność pokazywać się z mężatką i to po tym jak zachował się wobec niej. A ona jakby nigdy nic się nie stało.

– Mąż niezdrów, poprosił kuzyna Bohdana o opiekę – powiedziała nadzwyczaj spokojnie.

Marynia starała się ignorować to towarzystwo. Anna Barbara podeszła do niej i hrabiego.

– A słyszałam, że państwo są zaręczeni, gratuluję, gratuluję – powiedziała.

– Dziękujemy – odpowiedziała spokojnie dziewczyna. Wtedy podeszedł Bohdan.

– Ja także przyłączam się do życzeń – powiedział – Marynia nie podała jednak mu ręki.

Uśmiechnęła się do hrabiego.

– To nasz walc, państwo wybaczą – hrabia uklonił się przed Marynią, wybawiając ją i siebie z niemiłego towarzystwa.

– Co on tu robi? – powiedziała.

– Jestem tu i nie pozwolę na żaden afront z jego strony – powiedział narzeczony. – Możemy też wracać do Linkowca.

– Nie wypada wobec gospodarzy zbyt wcześnie wyjść – zdecydowała.

Niestety Bohdan de Orle wypiwszy nieco nalewki podeszedł do Maryni i hrabiego.

– Czy mogę prosić do tańca – zapytał ją ignorując hrabiego.

– Może pan spyta mnie, panna Maria jest pod moją opieką – powiedział hrabia.

– A co pan narzeczony ma wyłączność, póki co jeszcze nie mąż – powiedział śmiejąc się.

– Ten taniec i każdy inny jest zajęty i nie mam miejsca na taniec z panem. Mam nadzieję, że pan rozumie – powiedziała dziewczyna stanowczo, ale spokojnie.

– Pani mnie obraża – powiedział odchodząc. – A od pana hrabiego żądam satysfakcji.

– Pan ode mnie satysfakcji, raczy pan żartować – powiedział hrabia.

Antoni podeszedł do kuzynki i Bohdana.

– Poproszę na chwilę rozmowy – powiedział. Weszli do gabinetu.

– Kuzynko, pani tu nadużyła naszej gościnności. Przyjechała pani zaproszona zapewne przez moją matkę, z panem Bohdanem, co jest niestosowne, a teraz zachowanie pani towarzysza wobec pana hrabiego Żegoty jest niedopuszczane.

– Proszę przeprosić pana hrabiego i najlepiej udać się do siebie na spoczynek. Pije pan za wiele, a takie ekscesy tu są nie do przyjęcia – dodał zwracając się do Bohdana de Orle.

– Jak pan sobie życzy. Anno Barbaro żegnamy gospodarzy – odpowiedział z przekąsem de Orle.

Podeszedł razem z gospodarzami do Marii i hrabiego.

– Proszę o wybaczenie, nalewki litewskie za mocne na głowę koroniarza – powiedział ze spuszczoną głową. Żegnamy państwa.

Anna Barbara i Bohdan opuścili Małe Wodokty skompromitowani. Tego karnawału żadne zaproszenie dla nich nie przyszło, ani na wieczorek taneczny, ani na bal.

– Już miałem pojedynkować się z nim – powiedział hrabia.

– Proszę mi wybaczyć, ale byłaby to głupota i nie pozwoliłę narażać życia dla tego, że ktoś taki nie umie się zachować. Życie cenniejsze niż słowa. A pan chyba ma dla kogo żyć – powiedziała Marynia.

– Nie tylko piękna, ale mądra – odpowiedział z miłością.

– Jak to litewska diwa, wiedźma, albo żmija – zaśmiała się.

Po mimo incydentu kulig udał się wyśmienicie. Sanna była wspaniała. Pochodnie oświeślały szlak. Wrócono na ciepłą kolację i bigos. Zakończono wieczór staropolskim mazurem.

Słobódka

PANNA MŁODA

Zbliżał się ten wyjątkowy dzień w życiu Maryni. Z suknią ślubną był problem. Panie chciały zamówić nową kreację z koronek u modystki w Paryżu, a, że czasu za mało, to w Wilnie lub Warszawie.

Marynia uparła się, że założy suknię matki. Chciała to zrobić, aby uczcić jej pamięć. Suknia wyglądała jak nowa. Dano ją do pralni w Poniewieżu i odświeżono koronki i biel. Welon przyszedł nowy z Wilna z cieniutkiej paryskiej koronki. Wianek mirtowy plotła babunia. Rękawiczki białe i futro od chrzestnej także było z białych lisów, z kapturem. Do tego, bo zimno w kościele – etola z gronostai, prezent od dziadka.

Hrabia Józef Żegota zrobił niespodziankę. Wystąpił w kontuszu szlacheckim z pięknym pasem słuckim. Róże na bukiet specjalnie z oranżerii podarował stary książe.

Wieczór kawalerski spędzał hrabia Józef Żegota w Słobódce u Franciszków, w ściśle męskim gronie. Szanowną małżonkę wysłano z nianią i synkiem do Linkowca znacznie wcześniej. Ekscesów nie było, kolacja, trunki i karty. Pan młody nie pił dużo, nigdy nie nadużywał alkoholu.

Marynia zajęta przygotowaniem, gośćmi i Anulką nie miała czasu na wieczór panieński. Tylko babunia usiłowała ją wtajemniczyć w zachowanie i obowiązki żony, także w alkowie.

W południe udał się hrabia Józef Żegota saniami z bukietem po pannę młodą.

Wyglądał przepięknie, niebywale przystojny. Marynia ubrana w suknię czekała z dziadkami na narzeczonego.

– Oddajemy panu naszą wnuczkę Marię Zadorównę za żonę – powiedział pan Walerian. Pani Jadwiga ocierała łzy chusteczką.

Marynia ucałowała ręce opiekunów.

– Dziękuję za wychowanie. Babunia i Dziadzius byli najlepszymi rodzicami – powiedziała.

– Ja też dziękuję za tak cudowną narzeczoną i za to, że staliście się jaśnie państwo dla mnie sieroty z przeszłością rodziną.

Młoda para ukłękła.

– Prosimy o błogosławieństwo – powiedzieli zgodnie razem.

– Z serca wam błogosławimy – Dziadkowie wykonali znak krzyża nad młodą parą.

– A teraz do kościoła. Sanie zajechały – zarządził pan Walerian.

Družbą został Józef Kundrewicz z Aleksandrą Babińską.

Uroczystość była piękna choć nie za długa, a kościół pełen ziemianstwa i chłopów z okolicznych majątków. Ci ostatni jednak stali z tyłu świątyni.

Marynia zdjęła futro i była w etoli. Z wrażenia nie czuła zimna.

Hrabia zapytany czy chce pojąć za żonę powiedział głośno „Tak, bardzo chcę” trzymając mocno jej rękę i patrząc w oczy.

Marynia powiedziała także stanowczo: „Tak”

A potem były słowa przysięgi i zamienili się pierścieniami.

Na koniec kapłan powiedział:

„Małżeństwo zawarte mocą Kościoła Katolickiego zatwierdzam i błogosławie”. I tu staruszek dodał: Z serca wam dzieci błogosławie.

Obeszli wokoło ołtarz z NMP Krekinowską Królową.

Ruszono na wesele do Linkowca. Po drodze rzucano dzieciakom pieniądze i cukierki.

Zajechano przed dwór. Dziadkowie już czekali na młodą parę witając chlebem i solą.

Bawiono się, tańcząc i racząc się specjałami kuchni litewskiej. Ponieważ wcześniej zaczęto ucztowanie, wcześniej zakończono. Goście pojechali na nocleg do okolicznych dworów.

Zmęczeni domownicy udali się na spoczynek.

Sypialnia młodych mieściła się na piętrze. Na wielkim łożu leżała pościel z adamaszku i koronek i śliczna koszulka, dar babuni. W pokoju było ciepło, a Marynia cała się trzęsła, nie z zimna, ale z przejęcia.

Panna młoda, co prawda weszła pierwsza znacznie wcześniej, ale miała problemy ze zdjęciem sukni, tak by niczego nie porwać. Jedyne co zrobiła to rozpuściła warkocze. Miała już wyjść poszukać pokojówki kiedy do sypialni wszedł mąż.

Usiadła bezradna przed toaletką, nie bardzo wiedząc co teraz zrobić.

– Problem z suknią, uśmiechnął się. – Może poradzę – zaczął rozpinać guziki, delikatnie przytulając ją przy tym. Nie opierała się zawstydzona, ale dziwnie spokojna.

– Spokojnie kochana, spokojnie, z tą zbroją też sobie poradzimy. Po chwili uwolnił ją z gorsetu.

Zawstydzona przykryła się włosami.

Hrabia delikatnie wziął ją na ręce i przeniósł na łóżko.

Szybko przykryła się kołdrą.

– Czy możemy zgasić lampę – poprosiła zawstydzona.

– Możemy, ale jesteś tak piękna, że chciałbym napawać się Twoim widokiem. Pozwolisz przygasimy tylko – zaproponował.

Nie oponowała kiedy położył się koło niej. Całował jej usta, włosy, szyję i ramiona.

Było to cudowne, nieznane uczucie.

Mąż był delikatny i czuły, ale silny i stanowczy. Teraz należała duszą i ciałem do niego i była szczęśliwa. Usnęła spokojna w ramionach męża.

Spali długo zmęczeni wczorajszymi wydarzeniami. Kiedy się rozjaśniło Marynia wymknęła się do kąpielowego aby się umyć. Woda była dość ciepła, bo stała w dzbanie przy piecu. Kąpiel wcześniej była przygotowana i pokojówka Sonia nie spała.

Założyła koszulkę i wcisnęła się jeszcze pod kołdrę starając nie budzić męża, co się nie udało.

– Już wstał mój ranny ptaszek. Chodź do mnie i ucałował ją na dzień dobry. Przytuliła się do męża.

– Powinniśmy już wstawać. Przyjadą goście na poprawiny – powiedziała.

– Może jeszcze troszkę poleniuchujemy – zaśmiał się.

– Troszkę, ale już kręcą się służące – uśmiechnęła się wymownie.

– Oj chyba było lepiej wyjechać – zaśmiał się. – Niestety obowiązki czekają i to mniej przyjemne niż alkowa. Przed nami jeszcze wiele nocy.

Goście zjechali się na późny obiad z okolicznych dworów. Przyjęcie przeciągnęło się do późnego wieczora zakończone kuligiem z pochodniami.

Potem przyszedł czas składania wizyt przez młode małżeństwo.

A na koniec przyszło życie i zwyczajne obowiązki.

WIOSNA

Wiosna przyszła tego roku wcześniej. Już w kwietniu zrobiło się ciepło, tak, że na początku marca zaczęto prace rolne. Młodzi państwo Żegotowie przejęli cały majątek. Pomagali jeszcze dziadkowie, ale coraz częściej wyręczani byli przez Marynię i Józiczkę, jak go pieszczotliwie nazywano.

Hrabia majątek na wileńszczyźnie wydzierżawił. Część ziemi sprzedał, dokupiono konie i powiększono stajnie. Wybudowano też serowarnię i sprowadzono serowara ze Szwajcarii.

Anusia chowała się zdrowo, mówiła wiele. Była uroczym dzieckiem, które odkąd dziadkowie kupili jej kredki drewniane rysowała gdzie się tylko dało. Zauważono, że ma do tego wybitne zdolności.

Dobrze się czuła otoczona miłością domowników linowieckiego dworu.

Wielkanoc tego roku była w kwietniu.

Przygotowywano się cały Wielki Post. Zwyczajowo czerwone mięso jadano tylko w niedzielę, a dopuszczalny był na stole kurczak czy inny drób, nawet bażant. Uzupełniano zapasy po zimie. Zrobiono świniobicie by uwędzić sławne na całej Litwie surowe kiełbasy i kindziuki.

Tuż przed Wielkanocą pieczono sękacz. Ciasto robiono z kopy jaj, pszennej mąki, masła. Przykrywano białą poszewką i w ten sposób zachowywało długo świeżość.

Na Palmową Niedzielę szykowano palmy, pięknie dekorowane suchotnikami, kolorowe, malowane kłosy, wstążki.

Anusi zrobiono także małą palemkę.

Tuż przed świętami pieczono babki i mazurki, malowano pisanki. Specjalnym rysikiem rzeźbiono kwiaty i śliczne or-

namenty pokrywając woskiem. Jajka wrzucano do wywaru z buraków i cebuli. Dziewczęta i dzieci wykonywały wieczorami pisanki.

W Wielki Piątek poszczono. Jadano raz do syta. Najczęściej były to śledzie i pieczone kartofle. Wyjątkowo dzieci dostawały posiłki częściej, ser i jajko.

Rano w Wielką Sobotę w stołowym szykowano stół nakryty białym obrusem. Na nim znajdowały się wędliny, mięsa, babki, mazurki, pascha, sękacz, jajka i chleb, chrzan, sól i pieprz.

Zapraszano do dworu księdza, aby poświęcił pokarmy. Przed dworem zbierali się chłopci z koszami pełnymi wędlin, serów i jajek.

Biedni zawsze otrzymywali na przednówku wędliny, mąkę na chleb od dziedziców, tak aby święta były dostatnie.

Wszystko odbywało się jak zwykle, gdyby nie wydarzyła się przygoda. Anusia weszła do jadalni ze swoją zwierzęcą czereďą. Zwierzaki zaczęły się częstować specjałami. Na szczęście w porę zauważono i pognano całe towarzystwo.

W poranek wielkanocny udano się na rezurekcję do kościoła. Pogoda była ładna i dość ciepło tak, że panie wystąpiły w nowych płaszczach i kapeluszach, a także pantoflach. Anusia wystrojona w śliczny błękitny płaszczyk z takim samym kapeluszem wyglądała jak mała dama w czerwonych pantofelkach z dziecięcą torebką w ręku.

W drugiego dnia świąt pojechano w gości do państwa Kundrewiczów.

Wieczorem drugiego dnia świąt hrabia oznajmił:

– Czas abyśmy wyjechali w podróż poślubną, potem będą zniwa. Maryniu musisz odpocząć.

– Powiedz gdzie byś chciała pojechać? – zapytał żonę.

– Może Italia, Rzym, Wenecja, ale tak abyśmy tu szybko wrócili – odpowiedziała.

– Myślę, że miesiąc powinien nam wystarczyć na Wenecję, Florencję, Rzym i powrót przez Wiedeń. Napiszę jutro listy o rezerwacje hoteli i kupię bilety. Pojedziemy przez Warszawę.

– My chętnie dołożymy coś, aby nic wam nie brakowało – powiedział pan Walerian.

– Nie ma potrzeby – mam dosyć środków i Maryni nic nie zabraknie. Tyle że problem z Anusią.

– Żaden, dziecko zostanie pod moją opieką – powiedziała pani Jadwiga – Jest też bona, niania, ciotki. Nic jej nie będzie. – Wam należy się odpoczynek.

Wyjechali po dwóch tygodniach. Podróż przerywana odpoczynkiem w Warszawie i Wiedniu nie była męcząca.

Pojechali do Wenecji. Było już bardzo ciepło i miło było pływać gondolą po kanałach.

Po zwiedzeniu Florencji wybrano się do Rzymu.

Wycieczki po wiecznym mieście, odwiedzanie bazyliki zmęczyły Marię.

Po tygodniu poczuła się niezdrową. Rano miała mdłości.

– Chyba coś zjadłam niedobrego, Może krewetki, nie mam pojęcia co mi zaszkodziło? Zostanę w domu. Tak bym coś zjadła, ale nie wiem co? Najchętniej naszego kindziuka z ogóreczkiem i mlekiem.

Na drugi dzień było to samo, także i na trzeci. Zaniepokojony mąż wezwał lekarza.

Po zbadaniu chorej doktor powiedział:

– Pani hrabina spodziewa się potomka, gratuluję. Proszę oszczędzać się i dam tu krople na poranne mdłości, ale one z czasem same przejdą.

Kiedy wyszedł hrabia Józef przytulił żonę.

– Mój skarbie jestem szczęśliwy, będziemy mieli synka?

– Może będzie dziewczynka? – zaśmiała się.

– To będą dwie panienki na wydaniu – zaśmiał się mąż.

– Wiesz, wracajmy do domu – powiedziała Marynia.

Po kilku dniach, po zrobieniu sprawunków udali się w podróż powrotną do domu.

Jakież było zdziwienie gdy wrócili wcześniej, ale radość była ogromna z wiadomości.

Przyszło lato upalne. Marynia czuła się dobrze. Po kilku miesiącach poczuła jak maleństwo się w niej poruszyło. Początkowo było to jakby łaskotanie, a po jakiś czasie mocne ruchy.

Jesienią pana Waleriana poniósł koń spłoszony przez dzika. Zahaczył o konar i jeździec spadł. Złamał nogę, ale po mimo złożenia słabo chodził, gdyż stare stawy nie chciały wrócić do pełnej sprawności. Marynia mocno to przeżyła i dziecko stało się bardziej ruchliwe. Na szczęście złe objawy minęły, ale musiała więcej odpoczywać.

Pełna energii nie mogła się pogodzić z bezczynnością. Więcej czytała, zajmowała się Anulką, Małą dziewczynką, żywe srebro nie mogła wysiedzieć długo w jednym miejscu.

Maryniu, jeśli to cię nie zmęczy przejrzyj papiery rodowe, może zrobisz porządek dla potomnych – zaproponował starszy pan.

Było to tak fascynujące zajęcie, czytanie starych dokumentów, opisywanie ich w specjalne zamówionej księdze. Czas szybko płynął.

PREZENT GWIAZDKOWY

Zima tego roku przyszła wcześniej i nagle. Już po Wszystkich Świętych zrobiło się zimno. Na początku grudnia przyszedł mróz i zaczął padać śnieg. Wszystko wskazywało na to, że nie sprawdzi się przysłowie:

„Barbara po wodzie Boże Narodzenie po lodzie”

Co prawda po Barbarze mróz zelżał, ale za to zaczął padać śnieg utrudniając komunikację.

Dzieci miały frajdę, bo mogły jeździć na sankach pod opieką bony i niani. Było to nowe doświadczenie dla Anusi i ulubione zimowe zajęcie. Ulepiła także bałwana i dzięki kapelusowi dziadka Waleriana prezentował się wyśmienicie.

Maryni było coraz trudniej się poruszać, zbliżało się rozwiązanie.

Starala się włączać w przygotowania, ale dziadkowie i mąż nie pozwalali jej na żaden większy wysiłek.

Marynia pomagała szykować prezenty dla ubogich i robiła z Anusią ozdoby choinkowe.

– Józiczku, trzeba pojechać do Poniewieża po prezenty, chociaż dla dzieci – powiedziała do męża. – Ja nie dam rady się tym zająć.

– Nie martw się jutro pojedę. Sanki nowe już zamówione, odbiorę, poradzę sobie. Zrób tylko listę co kupić. Postaram się wrócić jeszcze tego samego dnia.

– Nie ryzykuj, szybko się ściemnia, a maleństwo poczeka na ciebie jeszcze ze dwa tygodnie. Nie chcę się martwić o ciebie. Obiecuj, że zanocujesz i rano wrócisz.

– Dobrze, jeśli to ma cię uspokoić – ucałował ją serdecznie.

Kiedy tylko się rozwidniło hrabia ze stajennym chłopcem wyjechali saniami do Poniewieża z przystankiem w Jotainiach.

Zakupy nie zajęły dużo czasu, ale zatrzymali się na nocleg z powodu śnieżyicy.

Marynia wieczorem nie czuła się dobrze zaczęły się lekkie skurcze, potem coraz mocniejsze. Chciała położyć się, ale idąc po schodach poczuła, że odchodzą wody. Zaczął się poród.

– Szybko po lekarza i starą Jackowską, szybko! – Pani Jadwiga nie straciła głowy.

– Prześcieradła, szybko dać ciepłą wodę! – Bywało, że sama nie jednemu dziecku pomogła przyjść na świat. Przyszła stara Jackowska zielarka. Miała duże doświadczenie w porodach.

– Spokojnie jaśnie panienko, już główka idzie, przyj – dyrgowała.

– Jeszcze raz i ...śliczny chłopiec ogłosił całemu światu, że jest na świecie. Nie był zbyt wielki, ale silny.

– Masz synka – powiedziała pani Jadwiga – Jakie imię damy?

– Ustaliliśmy, że jak chłopiec to będzie Walerian, Józef, Krzysztof, Michał – powiedziała zmęczona położnica.

– Józia podaj wodę świeconą trzeba chociaż z wody ochrzcić poganina, zdecydowała – starsza pani.

– Walerianie, Jozefie, Krzysztofie, Michale ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego.

Zebrani odpowiedzieli „Amen.”

Umyto młodego dziedzica i dano szczęśliwej matce. Po kilku godzinach przyjechał doktor Babiński, ale tylko obejrzał matkę i dziecko. Stwierdził, że natura sama najlepiej sobie poradziła.

Rano przyjechał hrabia. Czekano go z niecierpliwością.

– Wielka nowina, mój drogi masz syna – powiedział pan Walerian.

– Co z Marynią, co z żoną? – pytał zdenerwowany.

– A co ma być, cała i zdrowa. To silna Litwinka, a nie lalka salonowa – zaśmiał się starszy pan.

– Pędzę do żony – nie pytając o nic przeskakiwał po kilka schodów jak uczeń.

– Szalony, szalony – powiedziała pani Jadwiga.

Wszedł do sypialni. Marynia drzemała. W starej kołysce, która pamiętała Frania i ją leżał malutki chłopczyk.

Marynia otworzyła oczy.

– Najukochańsza moja jedyna, moje szczęście. Dziękuję ci, za ten prezent gwiazdkowy najpiękniejszy na świecie – mąż obsypywał jej ręce i włosy pocałunkami.

Podniosła się i wzięła dziecko podała mężowi.

– To nasz pierworodny Walerian, Józef, Krzysztof, Michał – podała zawiniątko.

Wziął na ręce całując główkę syna.

– Jakie to maleństwo, żebym nie uszkodził – patrzył czule.

Maluch obudził się i krzykiem oznajmił, że pora na śniadanie.

– Trzeba mu mamkę? – zapytał.

– A po co, mleka mam dosyć i sama będę karmić. Doktor powiedział, że tak najzdrowiej dla małego i dla mnie.

– Daj mi małego żarłoka i idź na śniadanie – zaśmiała się.

– Dobrze niech napatrzę się na was – patrzył z miłością na matkę i dziecko.

– Idź, idź już – dodała.

Wyszedł, ale po krótkim śniadaniu wrócił z Anusią do sypialni żony.

– Zobacz Anusiu masz braciszka – powiedział pokazując dziewczynce dziecko.

– Śliczna żywa lala, można się pobawić? – zapytało zdziwione dziecko.

– Nie skarbie, to nie lala, to dzidzius i za malutki na zabawę, ale jak podrośnie to się będziecie bawić – powiedziała Marynia.

– A jutro urośnie już? – zapytała dziewczynka.

– Raczej nie jutro, ale nie za długo – zaśmiał się hrabia.

– A tu coś dla ciebie moja droga – wyjął z pudełka kolię ze szmaragdów.

– U nas zwyczajowo otrzymywała żona po urodzeniu pierwszego syna. To kolia mojej matki.

– A gdyby była dziewczynka, to co? – zaśmiała się Marynia.

– No nie wiem, ale pewnie też byś ją dostała – zaśmiał się.

– A rodzinna tradycja? – spytała.

– Trudno, czego się nie robi dla ukochanej – dodał.

To były wspaniałe święta Bożego Narodzenia. Pierwszego dnia świąt ochrzczono małego w Linkowieckim salonie, który zamieniono na ten czas na domową kaplicę. Do chrztu trzymali w pierwszej parze: Franciszek Zadora i Cecylia Zadorówna, w drugiej parze Antoni Zadora z żoną, w trzeciej młody Kundrewicz z narzeczoną Paulą.

Za dwa lata przyszedł na świat drugi syn Zygmunt, Franciszek, Józef, Walerian.

Niestety drugiego prawnuka pan Walerian nie doczekał. Po wypadku nigdy nie doszedł do siebie. Doszły kłopoty gastryczne i następnej zimy dostał krwotoku żołądka. Śniegi były tak wielkie, że nie było szansy na pomoc. Chory zmarł nie odzyskując przytomności.

Pani Jadwiga podupadła na zdrowiu po stracie męża. Jakby straciła chęć życia.

Po kilku miesiącach po stracie męża znaleziono ją martwą. Umarła cicho we śnie bez jednej skargi.

Bardzo szybko po narodzinach drugiego synka Marynia znów była w stanie błogosławionym.

Śmierć ukochanych opiekunów i silny stres, a także obciążenie i to, że po trzech miesiącach od porodu znów oczekiwała dziecka spowodowały, że źle znosiła swój stan. Pojawiły się problemy i musiała leżeć prawie cała ciążę.

W styczniową noc, chociaż jeszcze było miesiąc do porodu poczuła silne bóle. Wezwano lekarza.

– Jest niedobrze panie hrabio. Są komplikacje. Dziecko rodzi się, ale jest położone w poprzek. Nie wiem co będzie? Życie obojga zagrożone.

– Proszę ratować żonę koniecznie, ją przede wszystkim – błagał mąż.

– Nie udaje mi się obrócić dziecka. Pani Hrabina już jest słaba.

– Wołać starą Jackowską – zdecydował hrabia.

Przyszła w ostatniej chwili i drobnymi rękoma obróciła maleństwo. Niemal wyjęła, zmuszając wyczerpaną kobietę do ostatniego wysiłku.

– Ratuj Marynię, ożłocę – błagał.

– Mnie złota nie trzeba, ale jaśnie pani dzieci mieć już nie będzie – powiedziała smutno.

Lekarz potwierdził diagnozę zielarki. Zahamował krwotok. Ziola i silny organizm zrobiły resztę.

Dziewczynka była malutka i słaba. Szybko ochrzczono ją z wody imionami Maria, Jadwiga Waleria, Anastazja. Do chrztu trzymała stara Jackowska z doktorem.

Dziewczynka zmarła po dwóch dniach. Pochowano ją na linkowieckim, rodzinnym cmentarzu. Marynia długo chorowała. Więcej dzieci już nie pojawiło się we dworze.

Mijały lata, dzieci rosły. Chłopców posłano do szkół, a Anusię wysłano na pensję do Wilna.

WYBÓR ANUSI

Wychowanie Anusi nie było uciążliwe. Dziewczynka była grzeczna, chociaż żywa i pełna pomysłów.

Marynia była dla niej ukochaną mamusią. Innej nie знаła.

– Boję się, żeby ktokolwiek nie skrzywdził małej, jak sobie przypomniał jej matkę. Ta przeszłość gdzieś czai się w kącie – powiedziała pani Jadwiga. – Musicie się z tym liczyć. Ludzie uwielbiają sensacje.

– Dobrze doradziłaś Maryniu, aby tu wyrobić drugą metrykę chrztu i ksiądz proboszcz się zgodził, dla dobra dziecka. Tak, że w papierach wszystko dobrze. Jest moją córką i mojej zmarłej żony. Nazwisko żony dałem panińskie. Na cmentarzu w Warszawie, na pomniku zmieniłem i jest pochowana jako moja żona – powiedział mąż.

– Tyle, że jak dorośnie powinna znać prawdę, by ktoś życzliwy ze znajomych tego nie zrobił – dodała Marynia.

– Pewnie tak, ale mamy na to dużo czasu, teraz jest za ma lutka – powiedział pan Walerian.

Wszystko wydawało się proste, tyle, że życie nie lubi prostoty. Pewnego razu sześciolatnia Anusia przyszła do Maryni zapłakana.

– Co się stało? – spytała matka – Czemu płaczesz? Znów chłopcy coś dokuczyli.

– Bawiłam się lalkami w ogrodzie z Kostusią. Ona szarpała lalce włosy, chciała obciąć. Nie pozwoliłam na to. To ona powiedziała, że nie jestem żadna hrabianką, a bękartem.

Marynia zaniemówiła. Kostusia, córka ogrodnika była starsza o dwa lata od Anulki. Musiała od kogoś usłyszeć.

– Ja nawet nie wiem co to znaczy, ale to na pewno coś złego – płakała.

– Anulko – powiedziała spokojnie matka. – Bękart to obraźliwe brzydkie powiedzenie na dziecko, które najczęściej nie ma ojca, albo tata z mamą nie mają ślubu.

– Ty masz rodziców – powiedziała Marynia. Czuła że trzeba będzie trzeba dziecku powiedzieć, że nie jest jej naturalną matką. Musi porozmawiać o tym z mężem.

– Mam – powiedziała zapłakana dziewczynka.

Swoją drogą żona ogrodnika też musi wiedzieć, co Kostusia opowiada. A bona gdzie była?

Ogrodniczówka nie była daleko. Marynia poszła zaraz po obiedzie.

Wcześniej dała guwernantce reprimendę, aby lepiej uważała na dzieci, bo coraz gorsze pomysły mają. Nie dawno Anulka wróciła zapłakana, bo chłopcy uczyli szczeniaka Redki ciągać dziewczynkę za warkocze.

– Oj pani hrabina czy coś się stało? – spytała kobieta.

– I tak i nie – odpowiedziała – Kostusia bawiła się z Anulką i niestety w złości powiedziała małej, że jest bękartem.

– Co, skąd, ja nigdy nic, a przy dzieciach, a to nieprawda! Dostanie baty. Ma przeprosić.

– Nie o to chodzi żeby bić, ale żeby dowiedzieć się gdzie usłyszała i od kogo. Kostusia jest starsza, mądrzejsza.

– Kostusia, chodź tu natychmiast! Co to za słowa do panienki hrabianki – krzyczała matka. Dziewczynka zaczęła płakać.

– Bo ja chciałam lalce obciąć włosy, na modne. Panienka nie dała, to ja powiedziałam to co usłyszałam od tej nowej pokojówki Stachy, że co się trzęsą nad Anulką jak to bękart.

– Wiedziałam, że to coś brzydkiego, ale nie wiem co dokładnie – dziewczynka zanosila się płaczem.

– Spokojnie dziecko będziecie się bawić, a słowo brzydkie i nie wolno o nikim tak mówić. Oznacza kogoś kto ma jednego tylko rodziców.

– Proszę już jej nie karać. Ona i tak przerażona – dodała Marynia.

Stachę zwolniono ze służby, jeszcze tego samego dnia.

– Józiczku, trzeba Anulce powiedzieć o matce. Ludziom ust nie zamkniesz – zdecydowała.

Następnego dnia Marynia wzięła zdjęcie i razem z mężem weszli do pokoju córki.

– Córeczko musimy porozmawiać – poważnie powiedziała.

– Ja ciebie nie urodziłam – powiedziała Marynia. Wcześniej Tatko miał inną żonę. Niestety twoja mamusia zmarła, kiedy byłaś małeńka. Tu jest jej zdjęcie. Bardzo cię kochała.

– Ja pamiętam jakbym przyjechała do Linkowca zimą, ale myślałam, że to bajka – odparła dziewczynka.

– Tak, kochana, po śmierci twojej mamy zamieszkaliśmy w Linkowcu, ożeniłem się po raz drugi – tłumaczył ojciec.

– Ale Mamusia jest teraz moją mamusią? – zapytała nieśmiało dziewczynka.

– Tak i zawsze nią będę, bo cię kocham i to Ty mnie wybrałaś – I opowiedziała dziewczynce jak ją zobaczyła i zawołała na nią „mama”.

Z czasem dziewczynka dowiedziała się więcej szczegółów o naturalnej matce. Przyjęła to spokojnie. Jednak nigdy o zmarłej źle nie mówiono.

Dziewczynka rozwijała się wspaniale, była zdolna. Po ukończeniu pensji podjęła decyzję o studiach malarskich.

– Dobrze skoro chcesz, pojedziesz do Paryża, do rodziny. Nie możesz mieszkać sama.

Zgodziła się. Chciała się uczyć malować. Wróciła po roku na wakacje do domu.

– Matko i ojciec muszę z wami porozmawiać o mojej przyszłości. Była poważna.

– Czyżbyś się zakochała? – zapytała Marynia.

– To wielka miłość. Proszę o pozwolenie – tu zawiesiła głos – na wstąpienie do zakonu szarytek.

– Co, ale skąd ten pomysł, co się stało? – pytano.

– Nic się nie stało. Studia były ciekawe, wychodziłam malować i wtedy zobaczyłam całą nędzę, biedaków, kobiety bez przyszłości. Jedyne osoby które im pomagały to siostry zakonne. Nie wiedziałam czemu to robią. Poszłam i zobaczyłam to źródło miłości.

– Przecież możesz pomagać i nie musisz być siostrą zakonną. Jesteś śliczna, nie jeden chce cię poślubić – powiedział ojciec.

– Pewnie tak, ale czy by mnie kochał wiedząc wszystko to co wiem o mojej matce, może tak, a może nie. Ale ja żadnego nie kocham. Chcę poświęcić życie Chrystusowi. On moją miłością. Jego nie interesuje moje pochodzenie, ani tytuły.

– Anulko, ale to nie może być ucieczka – powiedział ojciec.

– Początkowo był trochę lęk przed życiem. Dziś to mój wybór i decyzja – odpowiedziała stanowczo.

Anna Żegota wstąpiła do Siostr Sacre Ceur i nigdy nie wróciła na Litwę.

OSTATNIA PANI NA LINKOWCU

Mijały lata. Synowie założyli rodziny. Rodziły się kolejne wnuki. Były wiosny, lata, jesienie i zimy, dobre i złe. Odszedł do wieczności ukochany mąż.

Szły niespokojne czasy.

Pewnej nocy Marynia miała sen. Dziwny sen. Przyszła wojna, jedna i druga. Burza dziejów i zmiotła dwór we Słobódce, Zawiszynie. Bliscy, jedni tracili życie, inni uciekali w obce kraje. Zachwiał się dwór linkowiecki w posadach.

Przyszli obcy ludzie. Wszystko zniszczono i zdewastowano. Nie oszczędzono nawet cmentarza.

Po wielu latach w piękne lato przyjechała ona, kobieta o zielonych oczach z obcego kraju. Jest tu, modli się, otula od zapomnienia historię wielkiego rodu. Szuka śladów przeszłości. Stawia nowe krzyże. Ona prawnuczka, czyżby **ostania** pani na **Linkowcu**.

KIEDYŚ

*K*iedyś przyjadę,
tak bardzo
stęskniona
kiedy barwinki
wiosną zakwitną
błękitnym dywanem
piękniejszym
niż ten co leżał
w likowieckim
salonie.
Przyjadę
tak jak bocian
co wraca do
swego gniazda.
Przytulę się
do tej ziemi
co moja i nie moja
z tą tęsknotą
co nie przemija.
Otulę was
wspomnieniem.
I otulę was modlitwą.
I wrócę do was
na zawsze
w woli Wszechmogącego.
Ja wasza wnuczka
Ostatnia pani na Linkowcu

TURINYS

<i>Viskas praeina tarsi sapnas...</i>	5
Apie autorę	10
E I L Ė R A Š Č I A I	
Ilgesiu rašyta	12
Noras	16
Nevėžis	18
Durų rankena	20
Pokalbis	24
Tu išėjai	28
Sode	30
Beprasmybė	32
Iliuzija	36
Post scriptum	38
Prarastoji	40
Nereikalingoji	42
Patirtis	44
Tu neateisi	46
Ieškojimai	48
Pasimatymas	50
Burtai	52
Dėkoju	54
Linkuvos kapinės	56
Prašymas	60
Litanija Krekenavos Dievo Motinai	64

R O M A N A S

PRIE NEVĖŽIO	67
Vaikystė	69
Žvėrynas	71
Pirmasis balius	75
Pranciškus ir panelė Sofija	80
Meilės nuotykis	83
Gaisras	92
Radinys	94
Medžioklė	98
Susitikimas	103
Keista istorija	108
Gražioji našlė, grafo istorija	109
Pasitarimas	111
Kėdainiuose	113
Žiema	116
Atrastoji, istorijos tęsinys	118
Sprendimas	122
Onutė	124
Didysis apsipirkimas	126
Kalėdos Linkuvoje	129
Trys Karaliai	135
Pasivažinėjimas rogėmis Mažuosiuose Vadaktuose	137
Nuotaka	140
Pavasaris	144
Kalėdinė dovana	148
Angelėlis	152
Paskutinė Linkuvos ponia	157
Kada nors	158

ZAWARTOŚĆ

<i>Wszystko przemija, tak jak sen...</i>	7
O autorze	11

W I E R S Z E

Tęsknotą pisane	13
Pragnienie	17
Niewiaża	19
Klamka	21
Rozmowa	25
Odeszłość	29
W ogrodzie	31
Bez sensu	33
Złudzenie	37
Post scriptum	39
Zagubiona	41
Niepotrzebna	43
Empiria	45
Nie przyjdiesz	47
Poszukiwania	49
Spotkanie	51
Czar	53
Dziękuję	55
Cmentarz linkowiecki	57
Prośba	61
Litania do Matki Boskiej Krekenawskiej	65

P O W I E Ś Ć

NAD NIEWIAŻĄ	159
Dzieciństwo	161
Zwierzyniec	163
Pierwszy bal	167
Franciszek i panna Zofija	172
Miłosna przygoda	175
Pożar	184
Znalezisko	186
Połowanie	190
Spotkanie	195
Dziwna historia	200
Piękna wdówka, historia hrabiego	201
Narada	204
W Kiejdanach	207
Zima	210
Odnaleziona, historii ciąg dalszy	213
Decyzja	218
Anusia	220
Wielkie zakupy	223
Boże Narodzenie w Linkowcu	226
Trzech Króli	232
Kulig w Małych Wodoktach	234
Panna młoda	237
Wiosna	241
Prezent gwiazdkowy	245
Aniołek	249
Wybór Anusi	251
Ostatnia pani na Linkowcu	255
Kiedyś	256

C. IWONA ZAWISZA-CHYZANOWSKA

Algesiu rašyta / Tesknota pisane

PRIE NEVĖŽIO / NAD NIEWIAŻĄ

Nuotraukos iš autorės archyvo

Vertimai iš lenkų kalbos:

Robertas Keturakis

Tomas Stasiulaitis

Redagavo:

Erika Rimkutė

Kristina Giedraitienė

Dailininkė Daiva Šulgaitė

Tiražas egz.

Išleido Pasaulio lietuvių centras,

S. Daukanto g. 11, Kaunas

Spausdino

Kaina sutartinė